

2018

OPERA

TIDSKRIFTEN

TEMA

Birgit Nilsson

Nina Stemme

ARENA DI VERONA

VAMPYREN

no. 3 2018
pris 115 kr

763-3

OPERA

Birgit Nilsson 100

In Celebration of her
100th Birthday

Documentary

BIRGIT NILSSON A LEAGUE OF HER OWN

90 minutes, film by Thomas Voigt
and Wolfgang Wunderlich

Highlights from performances, concerts and talk shows, including among others Franco Corelli, Leonie Rysanek, Plácido Domingo, August Everding, Hans Knappertsbusch, Georg Solti, Karl Böhm, Herbert von Karajan and James Levine. In addition, recent interview contributions by Plácido Domingo, Marilyn Horne, Christa Ludwig, Jonas Kaufmann, Otto Schenk, Nina Stemme and many others.

Commemorative book

BIRGIT NILSSON 100 – AN HOMAGE

English, 712 pages, 560 illustrations,
packed in a luxurious linen box

This epic book is an homage in appreciation of her countless glorious performances with contributions by Plácido Domingo, Riccardo Muti, Mirella Freni, Marilyn Horne, James Levine, Christa Ludwig, Nina Stemme, among others. Substantially subsidized by the Birgit Nilsson Foundation.

Also available is the second edition of the autobiography "La Nilsson. My Life in Opera".

31-CD Box

BIRGIT NILSSON THE GREAT LIVE RECORDINGS

Legendary performances from
Stockholm, Bayreuth, Vienna, Rome,
Munich, Orange and New York

The first official edition of Nilsson's great live recordings, including three versions of "Tristan" (Bayreuth 1957, Vienna 1967 and Orange 1973), two of "Elektra" (Montreal 1967 and NY 1971), the legendary Met broadcasts of "Salome" and "Turandot", "Die Walküre" with Karajan, "Fidelio" with Bernstein, rarities from the Swedish radio archives and more.

birgitnilssonprize.org/birgitnilsson100

cmajor-entertainment.com

vfmk.org

sonyclassical.com

Documentary DVD/Blu-ray: available Summer 2018

Book: available May 2018

SONY CD set: available September 2018

10

24

40

44

52

58

63

INNEHÅLL

TEMA

- 10** Birgit Nilsson 100 år! Sören Tranberg tecknar hennes bakgrund och karriär. Det blir också en genomgång av vad som är nyutkommet om henne på bokfronten, i dokumentär- och cd-väg.
- 14** Stefan Johansson gör åtta nerslag och botaniserar bland La Nilssons cd- och dvd-utgivningar under rubriken hört och ohört 1947–82.

FOKUS

- 20** OPERA har besökt Musik- och Operahögskolan vid Mälardalens högskola i Västerås. Den konstnärliga ledaren Lena Hellström-Färnlöf berättar om undervisningen och tar oss med på en rundtur i lokalerna på Västerås slott.

REPORTAGE

- 24** Louise Fauvelle har varit i Verona och berättar om stadens operaverksamhet. Under vinterhalvåret håller man till i en klassisk 1700-talsteater och under sommaren på Arenan, utomhusscenen. Operachefen Cecilia Gasdia intervjuas också.

INTERVJU

- 52** Nina Stemme är smickrad över att ha fått The Birgit Nilsson Prize på en miljon dollar. Hon tycker det är mycket ansvarsfullt att ha tilldelats den här utmärkelsen.

AKTUELLT

- 56** Den 15 juli har Heinrich Marschners opera Vampyren Sverige-premiär på Läckö slott. Lennart Bromander presenterar tonsättaren och ger oss en bakgrund.
- 60** Den 28 juli har Jean-Philippe Rameaus opera-ballett Pygmalion premiär på Drottningholmsteatern. Claes Wahlin tar oss med in i Jean-Philippe Rameaus värld och berättar om verket.

ALLTID I OPERA

5 LEDARE

6 NOTISER

28 FÖRESTÄLLNINGAR Föreställningar Kungliga Operan, Göteborgsoperan, Malmö Opera x 2 och Paris x 2.

62 BOKNYTT Lars-Åke Thessmans scenografibok Till rum blir tiden här samt Fredric Bedoires bok Adelcrantz och kärleken till konsterna.

68 NYTT PÅ CD Fången.

70 IN MEMORIAM Ulla Sallert, Åke Harnesk, Irwin Gage och Jean-Claude Malgoire.

74 KALENDER

76 SISTA ORDET Ebba Witt-Brattström funderar över fenomenet Birgit Nilsson och systerskapets makt.

78 DIE SCHWEIGSAME FRAU

Fr. v.: Birgit Nilsson som Brünnhilde i Valkyrian, Wiener Staatsoper. Foto: Fayer. Barberaren i Sevilla, Arena di Verona. Foto: Ennevi. Parken på Malmö Opera. Foto: Malin Arnesson. Benvenuto Cellini på Opéra Bastille i Paris. Foto: Agathe Poupeney. Nina Stemme som Brünnhilde i Siegfried, Kungliga Operan. Foto: Markus Gårder. Scen ur Vampyren, Theater Koblenz. Foto: Matthias Baus. Lars-Åke Thessman vid skissbordet. Foto: Kristoffer Thessman. Omslag: Mats Almgren som Pimen i Boris Godunov på Göteborgsoperan. Foto: Mats Bäcker.

Upplev Operan hela
SOMMIAREN

PÅ SCEN

Sommarkonsorter 27 JUNI – 10 AUG

Törnrosa SPELAS IGEN 15 SEPT

Madama Butterfly NYPREMIÄR 23 SEPT

Se hela repertoaren på operan.se

**GUIDADE VISNINGAR
& UTSTÄLLNINGAR**

Upptäck Birgit Nilsson vid
hennes hemmascen!

Både på svenska och engelska

ONS-LÖR KL. 14

#birgitshemmascen

MAT, DRYCK & UTSIKT

På restaurang Brassieriet,
Strömterrassen & Guldterrassen.

RUNT OM I STOCKHOLM

Konsorter 15 – 18 AUG

på Kulturfestivalen

Konsertfinal GAT 18 AUG

på Gustav Adolfs Torg

Operakonsert 19 AUG

på Ljusterö

Birgit Nilsson 100 år

Jubileumskonsert i

Kungsträdgården 23 AUG

Östersjöfestivalen 24 AUG

i Berwaldhallen

Törnrosa 25 AUG

i Vitabergsparken

Bergmanfestivalen 28 AUG, 1 SEPT

på Dramaten

Bambi 1 SEPT

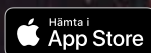
i Vitabergsparken

Kammarmusikfestival 1–3 SEPT

med Kungliga Hovkapellet

i Guldfoajén

*Läs mer på operan.se och ladda ner Kungliga Operans app
gratis för att upptäcka mer i AR. Håll upp kameran mot bilden!*

Stolt partner till Kungliga Operan
Mastercard
Samarbetspartners
Savana Wallenius Lines

I Birgit Nilssons fotspår

Att **Birgit Nilssons** hundraårsdag har firats ordentligt kan inte ha undgått några operaälskare. Tv-sänd galakonsert från Göteborgsoperan på hennes födelsedag den 17 maj, där några av våra främsta operasångerskor medverkade. Två dagar senare firades La Nilsson på sin hemmascen, Kungliga Operan. Den konserten direktsändes via Folkets Hus och Parker Live på bio. Vid båda konserterna var ett av dragplästren **Nina Stemme**, som samma vecka hade tilldelats The Birgit Nilsson Prize på en miljon dollar, nästan nio miljoner svenska kronor.

Att Birgit Nilsson var en megastjärna i modern tid på den internationella operascenen råder inget tvivel om. Men i dag, drygt 35 år sedan hon drog sig tillbaka, är bredden på våra svenska internationellt verksamma operasångare så mycket större.

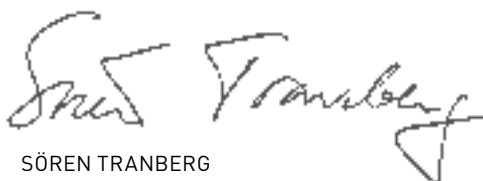
Nina Stemme, Iréne Theorin, Ingela Brimberg, Elisabet Strid är några av våra sångerskor som far jorden runt i det högdramatiska facket. När dessa rader skrivs kom en nyutgiven cd av **Friedrich von Flotows** *Martha* (Oehms Classics) från Frankfurt med vår svenska lyrisk-dramatiska sopran **Maria Bengtsson** i titelrollen. Hon har haft stora framgångar internationellt främst inom Mozart- och Straussfacket. **Agneta Eichenholz** gjorde nyligen stor succé som Vitellia i **Mozarts** *Titus mildhet* på Flamländska operan i Antwerpen/Gent. **Christina Nilsson** – i början av sin karriär – ska sjunga sin första Ariadne i Strauss opera under hösten på Frankfurtoperan. Där gör också **Malin Byström** sin första Tosca. Tala om spets på vår svenska operaexport! Detta är bara några exempel på våra svenska internationella artister. Tyvärr gästspelar sångarna alltför sällan i Sverige.

En annan mycket positiv sak är den höga och jämna standarden som våra operaorkestrar numera håller. Det blev jag påmind om när jag hörde på en radiouptagning i SR P2 av *Valkyrian* från Kungliga Operan 1963, där småmissarna i olika orkesterstämmor var påtagliga. Sådant upplever man nästan aldrig numera. Därför är det viktigt att Hovkapellet får en ny chefsdirigent efter **Lawrence Renes**. Jag tror att det är på gång och det ska bli spännande och se vem det blir.

Göteborgsoperan har tillsatt en ny ledningsgrupp som är anpassad för framtida utmaningar, för att ge mer rymd till konstnärligt arbete och öka bolagets stabilitet, heter det. Förändringen genomförs i syfte att frigöra mer tid åt kreativt arbete för konstnärlig personal och att skapa ökad tydlighet kring var beslut fattas och vem som är ansvarig. De konstnärliga ledarna frigörs också från administrativa göromål för att enbart ägna sig åt sina huvuduppgifter. De fortsätter att ansvara för repertoaren och för de konstnärliga processerna.

Ledningsgruppen består förutom av vd:n **Christina Björklund** av sju verksamhetschefer, samtliga kvinnor. De har det övergripande verksamhetsansvaret. Göteborgsoperan är det scenkonsthus i Sverige som har nått längst när det gäller jämställdhet. Det är bara att gratulera. När det gäller snedbalans åt andra hållet brukar det alltid talas om skev könsfördelning.

Med tillönskan om en fin operasommar!

SÖREN TRANBERG
Chefredaktör och ansvarig utgivare

Chefredaktör och ansvarig utgivare
Sören Tranberg

Adress Tidskriften OPERA,
Lindvallsplan 10, 117 36 Stockholm
Tel 0709-67 58 63
st@tidskriftenopera.nu
www.tidskriftenopera.se

Redaktion Erik Graune,
Bodil Hasselgren, Henry Larsson,
Ingvar von Malmborg,
Sören Tranberg, Claes Wahlin

Skribenter och medarbetare i numret
Lennart Bromander, Louise Fauvelle,
Göran Gademan, Bodil Hasselgren,
Karin Helander, Stefan Johansson,
Astrid von Rosen, Sören Tranberg,
Claes Wahlin, Ebba Witt-Brattström

Korrektur
Hans L Beeck

Styrelse
Maria Dalayman (ordförande),
Catharina Lyckeberg Heimbürger,
Annica Sand, Paulina Pfeiffer,
Sören Tranberg samt
Cecilia Nygren (suppleant)

Prenumeration
Titeldata, kundtjänst: 0770-457 120
Online kundtjänst: opera.prenservice.se
Årsprenumeration 495:- inkl. moms [5 nr]
Tvåårsprenumeration 900:- inkl. moms [10 nr]
Utlandsprenumeration: SEK 600 [5 nr]
och SEK 1100 [10 nr]. Porto tillkommer.
ISSN: 1651-3770

Projektledning Falck & Co
Art director Anki Andersson
Grafisk formgivning Pia Towers

Annonser
Alex Simonsson, Swartling & Bergström
Media, Birger Jarlsgatan 110,
114 20 Stockholm
Tel 08-545 160 63. alex@sb-media.se
www.sb-media.se

Tryck Trydells, Laholm, 2018

Tidskriften OPERA erhåller
bidrag från Statens kulturråd.

Sören Tranberg. Foto: Anna-Lena Ablström.

1

NOTISER

Christina Nilsson får Sixten Gemzéus musikstipendium

Sixten Gemzéus stora musikstipendium delas för andra året i rad ut till en begåvning och ett framtidsnamn inom svensk musik. Stipendiet är på 500 000 kr och är Sveriges största musikstipendium.

1 I år tilldelas stipendiet sopranen **Christina Nilsson**. Hon föddes 1990 i Ystad men flyttade till Stockholm i samband med studier vid Lilla Akademiens musikgymnasium. Därefter har Nilsson utbildat sig vid bland annat Vadstena folkhögskola och Operahögskolan i Stockholm, där hon avlade en masterexamen 2017. Hon har uppträtt i flera operauppsättningar, bl.a. i Lyon och på Stockholmsoperan, där hon nu under våren gjort succé med titelrollen i Verdis *Aida*. I höst gör hon sin första *Ariadne* i Richard Strauss *Ariadne på Naxos* på Oper Frankfurt.

Christina Nilsson har också medverkat vid ett flertal konserter i Berwaldhallen, i Stockholms Konserthus och på Kungliga Slottet. Hon har fått ett antal stipendier: 2014 fick hon Jenny Lind-stipendiet, 2015 Birgit Nilsson-stipendiet. Tre år i rad har Christina Nilsson fått stipendier från Kungliga Musikaliska Akademien. 2013 fick hon Mats Liljefors-stipendiet. 2015 blev hon känd för en större allmänhet för sitt framträdande i Allsång på Skansen. I fjol vann hon The Renata

Tebaldi International Voice Competition. 2016 vann hon både Första pris och Publikens pris i Wilhelm Stenhammar International Music Competition i Norrköping.

Prisceremonin hålls i Rikssalen på Slottet den 30 september i samband med Musik på Slottet. Statyett och diplom med motivering kommer att delas ut av prinsessan Christina fru Magnuson.

Årets Birgit Nilsson-stipendium går till Elisabeth Meyer och Tobias Westman

Årets Birgit Nilsson-stipendium till unga lovande sångare går till sopranen **Elisabeth Meyer** och tenoren **Tobias Westman**. De två sångarna tog emot sitt pris vid en stipendiekonsert i Malmö Operas foajé den 12 maj.

Birgit Nilssons stipendiefond instiftades i december 1969 till minne av hennes sånglärare Ragnar Blennow. Stipendiepengarna kommer från biljettintäkterna från en *Tosca*-föreställning på Malmö Stadsteater den 12 december 1969, där Birgit Nilsson sjöng *Floria Tosca*.

Det första stipendiet delades ut 1973, men det blev inte regelbundet återkommande förrän 1984. Då hade också ceremonin

flyttats till Västra Karups kyrka. Från och med 2012 delas stipendiet ut på Malmö Opera. Ledamöter i stiftelsens styrelse är förre operachefen **Bengt Hall**, operasångerskan och Dalhallas skapare **Margareta Dellefors**, **Hans Lindblad**, **Karin Hjalmers** och **Gunnar Bohlin**. Stiftelsens målsättning är att hjälpa begåvade sångare med deras musikaliska utbildning.

Första Vitabystipendiet till mezzosopranen Emma Sventelius

2 Vitabystipendiet tilldelas **Emma Sventelius**. Stipendiet delades ut vid en galakonsert på Malmö Opera den 24 maj. Margit och Elis Anderson från Vitaby – som ligger en knapp mil från Kivik – testamenterade medel till en stipendiefond för sångstudier, Vitabystipendiet. Fonden förvaltas av OVIS (Operakonstens Vänner i Skåne). Varje eller vartannat år planeras stipendiet på totalt 100 000 kronor att delas ut till en eller två sångare som har anknytning till Skåne.

Emma Sventelius är född och uppvuxen i Lund. Hon har en gedigen sångutbildning med studier vid Vadstena folkhögskolas musiklinje 2011–13, Det Kongelige Danske Musikkonservatorium, Bachelor of Voice, 2013–16 och Universitätt för Musik und darstellende Kunst i Wien. Dessutom har hon varit utbytesstudent genom Erasmus, 2015–16 och Master of Lied and Oratorium, 2016–18. Vidare Operahögskolan i Stockholm, Master of Opera, 2016–18.

Sventelius har gjort flera operaroller i Sverige och utomlands och har haft solistuppdrag i konsertsammanhang och i oratorier. Hon kommer att sjunga titelrollen i *Carmen* i Malmö Operas turnerande kammarversion i höst. Sångerskan vann också OVIS sångtävling "OVIS-rösten" 2016.

Drottningholmsteaterns Vänners Operastipendium på 100 000 kronor ...

3 ... går till mezzosopranen **Linnea Andreassen**. DTV:s nyinstittade Operastipendium vänder sig till unga sångare som just avslutat sin operahögskoleutbildning och som är särskilt intresserade av Drottningholmsteaterns 16- och 1700-talsrepertoar.

Linnea Andreassen är den första att ta emot detta stipendium. Hon tog sin masterexamen vid Operahögskolan i Stockholm 2017

och har en Bachelor i klassisk sång från Kungliga Musikhögskolan. Förra året debuterade hon på Operaverkstan vid Malmö Opera som trumslagaren i Viktor Ullmanns opera *Kejsaren av Atlantis*. 2015 medverkade hon i en liten roll i Kungliga Operans nyuppsättning av *Rosenkavaljeren*.

Andreassen får Vännernas Operastipendium för sin önskan att förkovra sig i italiensk och tysk barockmusik. Hon vill lära sig mer om praxis, traditioner och improvisation i framför allt Mozarts, Vivaldis och Händels musik för att därigenom få en ökad förståelse för framförandepraxis.

Elisabet Strid sjunger Lisa i Spader dam ...

... i en nyuppsättning på Deutsche Oper am Rhein. Lisa är en ny roll för Strid och några av hennes motspelare är **Sergej Polyakov** (Hermann) och legendaren **Hanna Schwarz** (gamla grevinnan), som sitter inne med den hemliga kortkombinationen. **Lydia Steiner** regisserar. Premiär i Düsseldorf den 25 maj 2019. Hösten 2019 sjunger Elisabet Strid Sieglinde i Göteborgsoperans uppsättning av *Nibelungens ring* och samma roll gör hon återigen i Chicagooperans *Ring* i mars och april 2020. Våren 2020 debuterar Strid på Deutsche Oper i Berlin, där hon i samma uppsättning kommer att göra både Venus och Elisabeth i *Tannhäuser*. Venus är också en ny roll för sångerskan.

www.operamrhein.de

För Iréne Theorin väntar två nya roller

4 På den flamländska operan gör **Iréne Theorin** sin första Ortrud i *Lohengrin*. **Zoran Todorovich** sjunger titelrollen och **Liene Kinča** gör Elsa. För regin svarar **David Alden** och uppsättningen är en samproduktion med Covent Garden i London. Först ges *Lohengrin* i Gent mellan den 20 och 28 september och därefter i Antwerpen under perioden 7 till 23 oktober. www.operaballet.be

Våren 2019 tar sig Iréne Theorin an titelrollen i Amilcare Ponchiellis opera *La Gioconda* på Gran Teatre del Liceu i Barcelona. Uppsättningen, som inte är ny, är regisserad av veteranen **Pier Luigi Pizzi**. **Dolora Zajick** gör rivalen Laura Adorno och den de slåss om, Enzo Grimaldi, görs av tenoren **Brian Judge**. *La Gioconda* spelas mellan den 1 och 15 april 2019. www.liceubarcelona.cat

Malin Byström gör sin första Tosca ...

5 ... på Oper Frankfurt i höst. **Andreas Kriegenburgs** uppsättning hade premiär 2011. Nu sjunger **Malin Byström** mot **Stefano La Colla** (Cavaradossi) och **Dario Solari** (Scarpia). **Lorenzo Viotti** dirigerar de sex föreställningarna under perioden den 22 september och 20 oktober. www.oper-frankfurt.de

La Traviata i Umeå

Verdis mästerverk *La Traviata* blir höstens opera på Norrlandsoperan i Umeå. För regi, scenografi och ljus svarar **Linus Fellbom** och för kostym **Silvia Aymonino**. I huvudrollerna **Magdalena Risberg** som Violetta, **Ole Aleksander Bang** som Alfredo och **Gabriel Suovanen** som Giorgio Germont. Norrlandsoperans Symfoniorkester dirigeras av **Eric Solén**. Premiär den 6 oktober. Verdioperan ges tolv gånger t.o.m. den 1 november. www.norrlandsoperan.se :|| Sören Tranberg

Köpenhamn 2018/19

6 Säsongen 2018/19 är den första säsong som den nye operachefen på Det Kongelige i Köpenhamn **John Fulljames** ansvarar för. Några nya visioner eller perspektiv syns dock inte. Inriktningen är lika snäv som förra säsongen med blytung övervikt för italienska standardverk. Liksom förra säsongen saknas rysk och fransk opera. Då representerades dessutom tyskspråkig opera enbart av en repris på *Trollflöjten*, i år bara av en repris på *Läderlappen*. Till och med Wagner och Richard Strauss lyser alltså sedan länge med sin frånvaro. Vid en orkesterkonsert ger man andra akten av *Parsifal* konsertant.

Enda premiären under hösten 2018 är Verdis *Trubaduren*, där **Francisco Negrin** regisserar och koreanska **Eun Sun Kim** dirigerar, medan **Diego Cavazzin** sjunger Manrico, **Gisela Stille** Leonora, **Susanne Resmark** och **Randi Stene** delar på Azucena och **David Kempster** sjunger greve Luna.

Även nästa premiär i januari gäller ett italienskt standardverk, Puccinis *Turandot*, där **Ann Petersen** provar lyckan i den fruktade titelrollen. **Sung Kyu Park** utmanar ödet med "Nessun dorma", och **Sine Bundgaard** begår offerdöd som Liù. Nye chefsdirigenten **Alexander Vedernikov** leder Det Kongelige Kapel, medan **Lorenzo Fioroni** regisserar.

Ett av de verk som pretenderar på att vara Danmarks nationalopera Paul Heyses *Drot og marsk* har premiär i mars i regi av **Kasper**

Holten, som från och med i höst åter är chef på Det Kongelige, dock den här gången för talteatersektionen. När hans gamla samarbetspartner regisserar återvänder **Mikael Schönwandt** och dirigerar uppsättningen. Den medeltida kraftmätningen mellan två maktmänniskor i den danska statens ledning gestaltas av **Johan Reuter** och **Peter Lodahl**.

I april följer några föreställningar av Händels *Il Trionfo del Tempo e del Disinganno* som man samproducerar med Malmö Opera.

Fjärde och sista premiären i maj 2019 blir **John Adams Nixon in China**, där operachefen John Fulljames själv regisserar och Alexander Vedernikov dirigerar. Och nästa maktmänniska för Johan Reuters del blir Richard Nixon, medan **Arnold Bezuyen** gästar som Mao och **Sarah Tynan** som Pat Nixon.

Förutom *Läderlappen* kommer också *Figaros bröllop*, *La Bohème* och *Tosca* som nypremiärer. www.kglteater.dk :||

Lennart Bromander

6

1. Christina Nilsson. Foto: Peter Knutson.
2. Emma Sventelius. Foto: Martin Lundström.
3. Linnea Andreassen. Foto: Martin Hellström.
4. Iréne Theorin.
5. Malin Byström. Foto: Peter Knutson.
6. Det Kongelige Teater i Köpenhamn. Foto: Egon Gade.

"Det finns ett före och ett efter läsningen av "Till Rum Blir Tiden Här". Hör min bekännelse: före var min uppfattning om opera – och teater – en plattare njutning. Efter läsningen är den jublande rik."

EBBA WITT-BRATTSTRÖM

Till Rum Blir Tiden Här: Scenografi

Författare: Lars-Åke Thessman

Sidor: 239

ISBN: 9789188031594

Art and Theory Publishing, 2018

www.artandtheory.org

Art and Theory
Publishing

Solen och Nordstjärnan

OPÉRA-BALLET POUR LOUIS XIV ET CHARLES XII

VADSTENA SLOTT · 20 JULI – 8 AUGUSTI

SOMMAR I VADSTENA

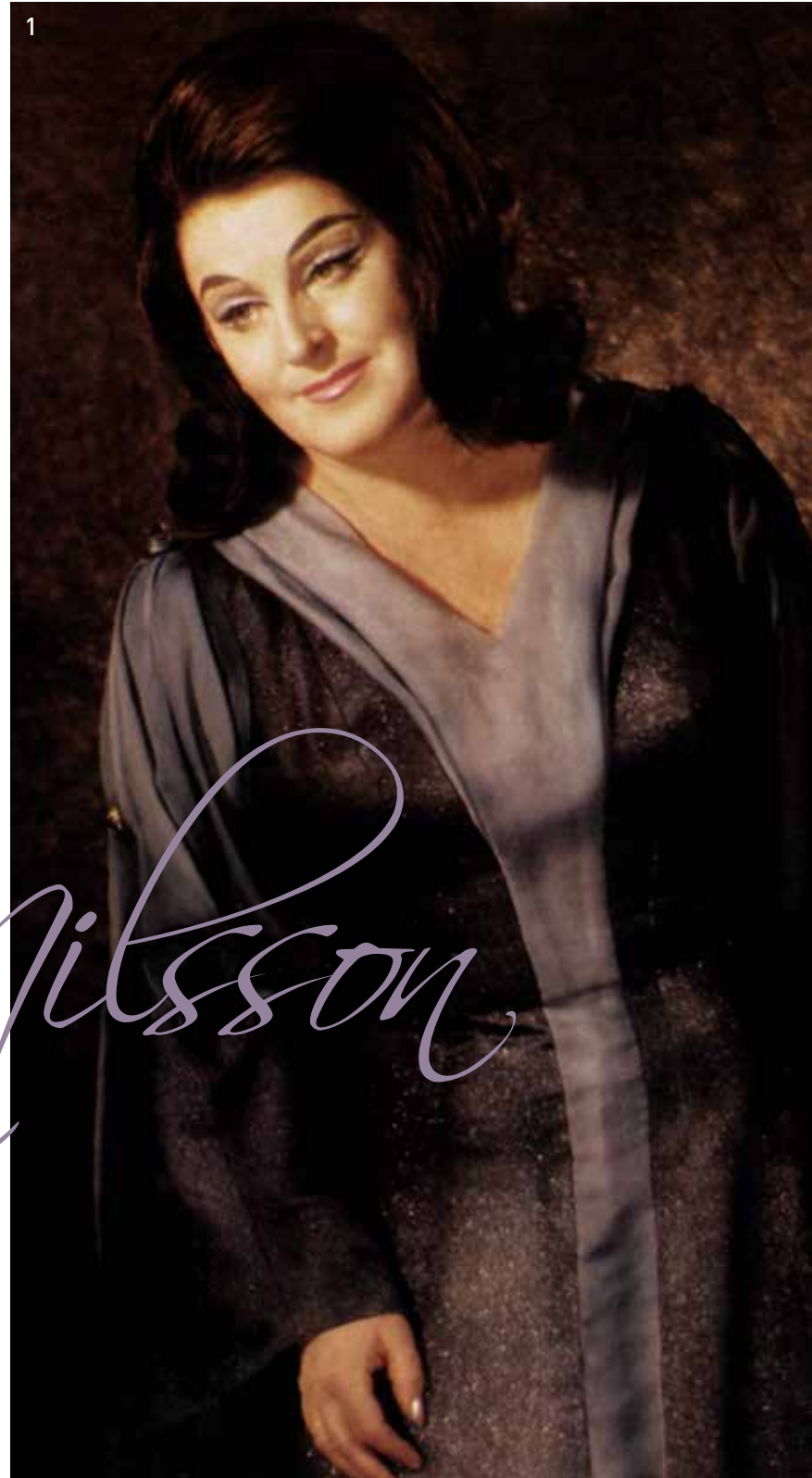
Läs mer och köp biljetter: vadstena-akademien.org

NYUTKOMMET OM

Birgit Nilsson

Birgit Nilsson växte upp som enda barnet i en jordbrukarfamilj på Bjärehalvön. Känd är hennes resa från beteslandet hemma i Svenstad över sångstudierna i Stockholm till operadebuten.

De långa dagarna på åkrarna tyckte hon var trista, och då bestämde hon sig för vad som helst men inte bonde! Redan som barn hade Birgit Nilsson musiken i blodet, absolut gehör och en stor om än oskolad röst. Hennes far ville inte att hon skulle bli sångerska, det fick räcka att sjunga till "husbehov". Men efter studier för Ragnar Blennow i Åstorp och i Kungliga Musikhögskolans operaklass i Stockholm för Joseph Hislop och Arne Sunnegårdh debuterade Nilsson som Agathe i Webers *Friskytten* på Stockholmsoperan den

9 oktober 1946. Det var ett blixthinne för en tjänstledig kollega och Nilsson fick bara tre dagar på sig för att studera in rollen. Kritiken var positiv, men Operan la henne på is som "omusikalisk och obegåvad". Hon motarbetades av såväl operachefen Harald André som Friskyttens-dirigenten Leo Blech. Birgit Nilsson hade en motig början, vilket visar att hon måste haft en betydande inre styrka för att kunna slå sig fram i konkurrensen. Genombrottet kom 1947 som Lady Macbeth i Verdis opera mot Sigurd Björling. Stort stöd

2

1. Birgit Nilsson som *Isolde*, Wiener Staatsoper 1967. Foto: Fayer.
2. Birgit Nilsson som *Venus* i *Tannhäuser* på Metropolitan i New York 1966. Foto: Antony di Gesù.

Hindemiths ledning. I Bayreuth kom hon att stå i centrum alla somrar mellan 1954 och 1970. 1954 debuterade Birgit Nilsson i München och Wien; hit återvände hon regelbundet i nästan 30 år. USA-debuten ägde rum 1956 på operahusen i Chicago och San Francisco. Året därpå väntade både Romoperan och Covent Garden i London. 1958 hade hon en spektakulär framgång med titelrollen i *Turandot* på La Scala i Milano. Metropolitandebuten som *Isolde* i *Tristan och Isolde* 1959 blev förstasidesstoff i New York Times.

Att Birgit Nilsson var en av de största svenska stjärnorna i modern tid på den internationella operascenen råder det inget tvivel om. Hennes karriär spände över fyra decennier, fram till sortin i paradrollen som *Elektra* på Frankfurtoperan 1982. Men mycket har hänt sedan dess i operavärlden och det mest påtagliga är den internationalisering som konstformen har genomgått. I dag har vi en enorm bredd på våra svenska internationellt verksamma operasångare, inte minst bland våra kvinnliga artister.

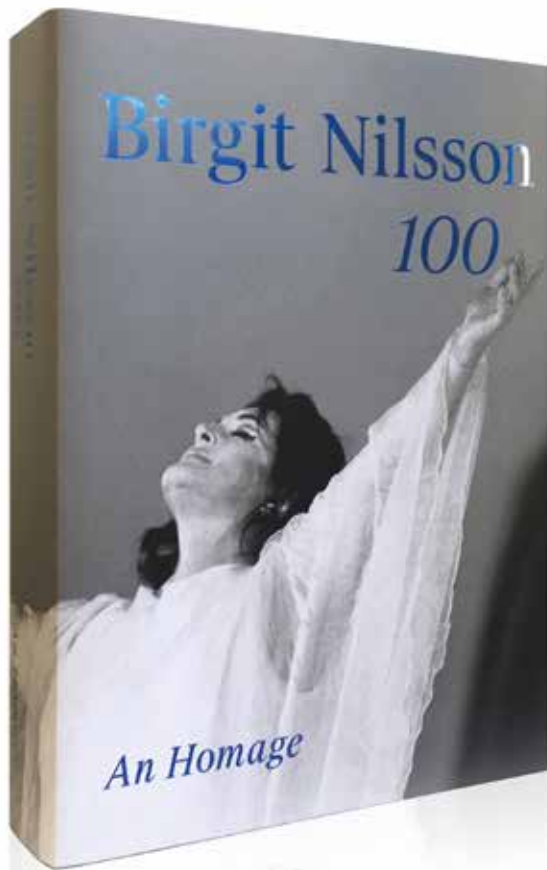
Tillsammans med en rad samtida kolleger som t.ex. Martha Mödl, Astrid Varnay, Wolfgang Windgassen, Hans Hotter och Josef Greindl var också Nilsson med om framväxten av Neu-Bayreuth efter andra världskriget. Bröderna Wieland och Wolfgang Wagners stiliserade registil förnyade farfar Richards musikdramer och gjorde rent hus med den politiska belastning som festspelen haft under Tredje riket.

I ett kvartsekel prisades Birgit Nilsson som den mest lysande Wagnersopranen sedan Kirsten Flagstad, men hon var också en skicklig uttolkare av vissa Verdi- och Pucciniroller. Under senare delen av karriären fick hon en allt starkare dramatisk auktoritet och fördjupad känslighet i spelet, särskilt som *Isolde* och *Elektra*.

Genom sitt genomtänkta sångsätt, en perfekt egaliserad metallisk dramatisk stämma och en välvald och varierad repertoar, fick Birgit Nilsson en lång scenkarriär som sträckte sig över 36 år. Färgarfrun i *Die Frau ohne Schatten* blev hennes sista stora roll. Debut på Stockholmsoperan 1975 – en roll som hon även sjöng i Berlin, München, Hamburg, Frankfurt, Wien och New York.

hade hon i dirigenten Fritz Busch. Det var härifrån som Nilsson utvidgade sin repertoar med allt fler dramatiska sopranpartier och så småningom de högdramatiska Wagnerrollerna.

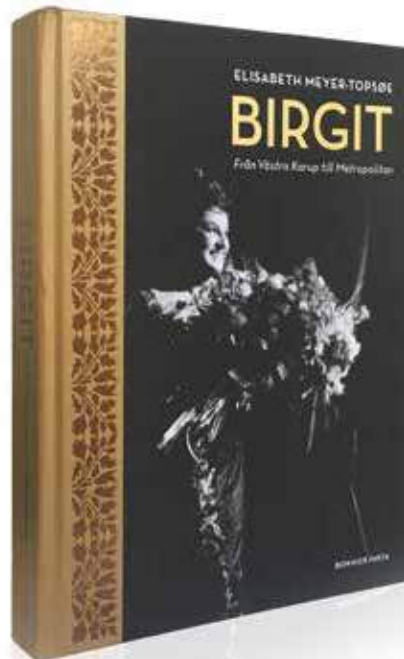
Sommaren 1951 gästspelade hon som *Elettra* i Mozarts *Idomeneo* vid Glyndebournefestspelen. Nu började hennes internationella karriär ta fart och sommaren 1953 sjöng hon sopranpartiet i Beethovens nionde symfoni vid Bayreuthfestspelen under Paul

Till hundraårsfirandet av Birgit Nilssons födelse har det kommit flera bokutgivning, dokumentärer och cd-inspelningar. Här uppmärksammar vi några av dem.

Birgit Nilsson 100: An Homage (Verlag für Moderne Kunst, Wien) är en monumentalutgåva på 712 sidor, utgiven av Birgit Nilsson Foundation, som tills i år har ansvarat för The Birgit Nilsson Prize. Den rikt illustrerade mastodontutgåvan innehåller många privata foton men framför allt en stor mängd scenfoton från mestadels olika internationella operauppsättningar där Birgit Nilsson medverkade. Stora delar av boken är engelskspråkig. Kolleger och andra personer inom operagebitet har bidragit med texter som behandlar hennes verksamhet ur olika perspektiv. Klippinsamlingen med recensioner och artiklar om sångerskan belyser en enastående världskarriär.

Birgit Nilssons elev och nära vän, Elisabeth Meyer-Topsøe, har skrivit en vänbok om sin lärare. Boken *Birgit Från Västra Karup till Metropolitan* (Bonnier Fakta) lanseras som en biografi, men för det krävs det en mer neutral och nykter hållning till Birgit Nilsson. Innehållet är omfattande och vi får bl.a. lära oss mycket om sångteknik. Vi får inblickar i delar av Birgit Nilssons liv som aldrig tidigare har skildrats – de sista tio åren av hennes karriär och de följande tio med främst mästarklasser och juryarbete. En röstkras för Nilsson i mitten av 1970-talet ledde till att en ung pianostudent, Max Günther, som första gången hade hört henne som Elektra

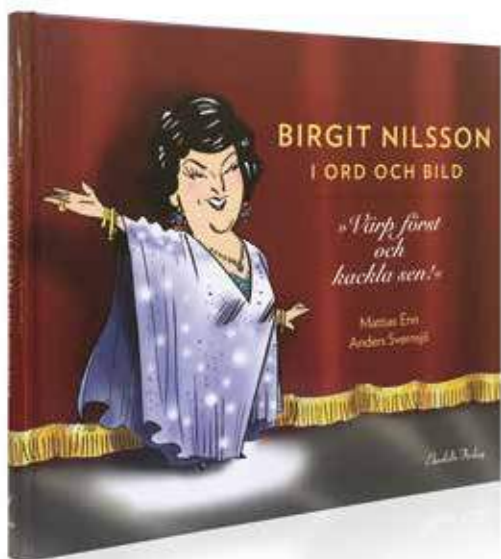

i Frankfurt 1974, började brevväxla med henne. De träffades och hans förbluffande goda insikter om sångteknik och ett tålmodigt arbete vid flygeln hjälpte henne att få ordning på rösten igen. Denna skyddsängel lyckades Elisabeth Meyer-Topsøe spåra upp i Tyskland nu inför boken, och då hade de inte haft någon kontakt med varandra på 35 år.

Brevkorrespondensen som återges i boken mellan Nilsson och Meyer-Topsøe är riklig, ja, kanske för omfattande, så att den känns för privat. Ibland vill människor sola sig i glansen av stora personligheter och stjärnor. Jag säger inte att det är så här, men mycket framställs i ett rosenrött skimmer.

I SVT-dokumentären *Stämband av stål* (finns på SVT Play) av Ditte Hammar och Ulf Sandlund försökte man göra en stor affär av att det skulle ha varit en rejäl schism mellan Birgit Nilsson och hennes far, Nils, som motsatte sig att hon skulle bli sångerska. Bra tv-dramaturgi, men var ligger sanningen?

Betydligt mer lättsam är estradören Mattias Enns bok *Värp först och kackla sen* (Ekerlids Förlag). Han fick som trettonåring möta Birgit Nilsson vid en lektion om sång i ett tv-program. Mötet resulterade i en mångårig brevväxling fram till sångerskans död 2005. En viktig sak lyfter Enn fram: Birgit Nilssons folklighet som gick hem i stugorna hos människor som aldrig sett henne på operascenen. Boken innehåller också en mängd recept av den

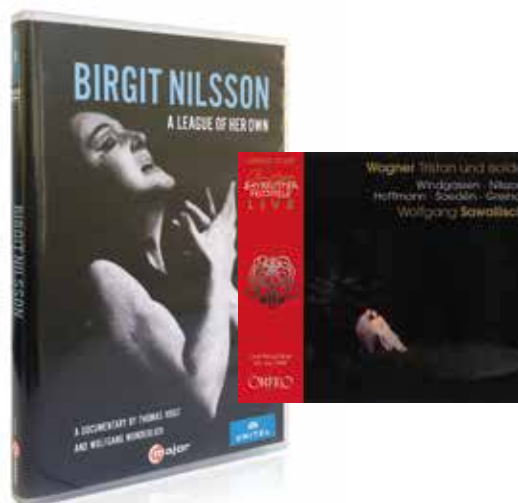

matglada hovsångerskan. Det blir till att göra några av hennes sillinläggningar, medan hennes köttbullar har varit ett stående inslag på mitt julbord under många år. Boken är roligt illustrerad av tecknaren Anders Svernsjö.

I tv-program som *Här är ditt liv* hos Lasse Holmqvist och stjärnsmällen i *Stjärna mot stjärna*, där programledaren Lennart Swahn tussade ihop Zarah Leander med Birgit Nilsson, berättade hon om sitt kringfläckande liv bland världsmetropolerna, vilket hon kryddade med många lustiga episoder.

Den tyske musikkritikern Thomas Voigt och dokumentärfilmaren Wolfgang Wunderlich har för Unitels räkning i samarbete med Birgit Nilsson Foundation producerat en dvd-dokumentär som heter *Birgit Nilsson A League of Her Own*. Större än livet självt kan man säga. Här får vi möta kolleger som Christa Ludwig (som ger en fantastisk bild av sin kollega), Marilyn Horne (som talar om Nilssons humor och slagfärdighet), Nina Stemme, Plácido Domingo, James Levine och regissören Otto Schenk. Denna 90 minuter långa dokumentär är mycket välgjord och rik på filmade avsnitt från uppsättningar och repetitioner med Nilsson.

Tyvärr existerar det väldigt få kompletta operaföreställningar på dvd med vår främsta dramatiska sopran. Drivande i stiftelsen Birgit Nilsson Foundation, med säte i Liechtenstein, har varit den österrikiske affärsmannen Rutbert Reisch och det märks inte minst

i form av de många inslag som han figurerar i i dokumentären. Betalar man, ja då ska man också vara med. Tyvärr traderar han ett fel med all sin "självpåtagna tyngd" vad som hände när Birgit Nilssons mor, Justina, så olyckligt blev påkörd av en bilist och dog vid busshållplatsen alldeles intill gården. Och inte av en berusad busschaufför som Reisch påstår.

Den tyske musiksribenten och röstkännaren Jürgen Kesting nämns bara i förbifarten. Jag hade gärna sett att han fått medverka i dokumentären – få kännare kan ringa in en sångares uttryck och kvaliteter som just Kesting.

Sedan 2003 har Bayreuthfestspelen tillsammans med det tyska skivbolaget Orfeo gett ut radioutsändningar (Bayerischer Rundfunk) från festspelhuset. Senaste utgåvan är *Tristan och Isolde* (Orfeo, C951 183D) från 1958. Året innan hade denna Wolfgang Wagner-upsättning haft premiär, inte en helt lyckad enligt pressen. Det var också Birgit Nilssons första *Isolde* i Bayreuth, rolldebuten hade skett i Stockholm 1953. Sommaren därpå blev det succé när en del regidetaljer fått ytterligare finslipning.

Det är intressant att få höra en ung Nilsson som redan här är en närmast perfekt *Isolde*. Lättheten för höjden, attacken och projektionen av rösten – hennes signum. Wolfgang Windgassen, som var hennes favorit-*Tristan*, är en idealisk partner som aldrig sviktar vokalt. De kom under åren att sjunga mot varandra i 90 *Tristan*-föreställningar. Grace Hoffmans inkännande *Brangäne* äger en stor genomslagskraft. Erik Saedéns (Kurwenal) sonora och voluminösa baryton sprider värme i ett parti som en del sångare sjunger väl oskönt. Saedén framträdde denna sommar i Bayreuth, och då gjorde han även härroparen i *Lohengrin* och Donner i *Rheinguldet*. Det var endast den senare rollen som han hade sjungit tidigare i Stockholm. En bättre Marke än Josef Greindl är svår hitta. Vilket väljud i denna basorgel!

Wolfgang Sawallisch hade trots sin ungdom – knappt 35 år – gjort en kometkarriär. Han var då den yngste dirigenten som någonsin dirigerat på festspelen. Och det gör han med den äran. Kanske lite långsammare än Karl Böhm på den legendariska DG-inspelningen från 1966 med samma kärlekspar. Utgåvan är kanske inte ett förstahandsval, men den pryder väl sin plats i skivhyllan. :||

Sören Tranberg

Birgit Nilsson

HÖRT OCH ÖRHÖRT 1947–1982

13 april 1947

Estrellas aria, akt 1, Estrella di Soria
(Franz Berwald)
Radioorkestern/Sten Frykberg
Birgit Nilssons första skivinspelning
CD: Bluebell

Birgit Nilsson skivdebuterar för märket "Radiotjänst" med en instrumentalt koloratursprakande aria skriven för Christina Nilsson, som aldrig uruppförde sin mentor Berwalds opera. Hade Birgit Nilsson någon förebild i den här svåra musiken? Det existerade vid denna tid två inspelningar, men om hon inte varit i publiken vid inspelningstillfällena hade Nilsson knappast tillgång till varken en lackskiva från 1943 från en radiokonsert med Hjärdis Schymberg eller dito från Operans uppsättning 1946 med Inga Sundström. Ingendera skulle publiceras förrän långt senare.

Sundströms röstkris spelade en avgörande roll för att Nilsson alls fick sin andra debut som Verdis Lady Macbeth, som Sundström tvingades avsäga sig hösten 1947. Mikrofonen fängade Sundströms Estrella i full aktion på scenen och det ger förstås den mest övertygande tolkningen. Men den

djärva attacken i det expansiva höjddregistret förklarar varför Operans ledning drastiskt förkortade Sundströms sensationella karriär genom att på kort tid ge henne en rad krävande roller. Nilsson kallar henne i en intervju 55 år senare ”en intressant personlighet” och konkurrenten har också en flott röst med attraktivt mörkfärgad timbre. Litet av en svensk Callas? Men såväl här som i annars glansfulla inspelningar ur bl.a. *Maskeradbalen* och *Porgy and Bess* forceras passagen från mellanläge till höjden på ett olycksbådande vis.

Nilssons Estrella låter sträckvis som om hon läste a vista och det tänder liksom aldrig mellan henne och Berwalds tonspråk. Skivdebutanten var enligt egen utsago förkyld men det hindrar varken ett antal djärva höga C eller en markant vältalig textning i recitativ. Och då det inte gick att redigera måste allt bli rätt i samma tagning. En tour de force. Nilsson skulle vad vi vet aldrig mer angripa den här scenen med dess kast mellan deklamation och cantilena, lyriska och dramatiska koloraturer. Långt senare antog hon liknande vokala utmaningar – som Rezia i Webers *Oberon* och en sen lp med arior ur Wagners ungdomsverk.

23 maj 1949

Titelrollen i *Ariadne* på Naxos (Richard Strauss)
Hovkapellet/Herbert Sandberg
Studioframförande av Operan för Sveriges Radio.
CD: Avsnitt Bluebell, piratutgåvor.

”Särskilt fäste man sig vid Birgit Nilsson som nu sjöng Ariadnes parti för första gången och som bortsett från en väl stark chevrottering i början genomförde det mycket bra.” Så skrev Kajsa Rootzén i Svenska Dagbladet dagen efter sändning. Absolut inte utan skäl men det är inte något brett och ojämnt vibrato av nutida modell som frapperar när man lyssnar till Birgit Nilssons första sammanhängande (men inte kompletta) operainspelning. Möjligen klingar det lysande höjddregistret överdimensionerat i förhållande till djupet – lite som om rösten vore en omvänd pyramid – och inte ens för att nå låga Ass i den stora monologen använder den 31-åriga Nilsson någon mer utvecklad bröströst. Här finns inget

av den ”mezzoton” som kritiken talat om vid första debuten som Agathe i *Friskytten* hösten 1946. Strauss sopranlinjer tas klokt liksom uppifrån, smäckert, plastiskt, med ett uttrycksfullt stort svep i de långa, högt liggande legatofraserna. En röst under utveckling, som säkert fortfarande trivdes med att simma runt som Woglinde, förstastämman bland rhendöttrarna i *Ringens*. Det är långt till Brünnhilde. Till Ariadne skulle hon inte återvända.

14 juli 1951

Elettra i *Idomeneo* (Wolfgang Amadeus Mozart)
Glyndebournefestspelens kör och orkester/Fritz Busch
Nilssons första utlandsgästspel
CD: Immortal Performances

Fritz Busch hade dirigerat Birgit Nilssons genombrott som Lady Macbeth i Stockholm och var entusiastisk över hennes Aida: ”En första klassens sångare, nivån Jurinac – Mödl – Fischer-Dieskau”. Busch hade som Mozartdirigent i exil från Tyskland på 1930-talet satt Glyndebournefestspelen på kartan och 1940 gjort stor succé med *Così fan tutte* i Stockholm. (Från den uppsättningen tog han till Glyndebourne med Despina – Isa Quensel, som enligt Nilsson i motsats till henne själv verkligen gjorde succé!) *Idomeneo* var kring 1950 ännu ett närmast ohört mästerverk, inte spelat på världens operascener sedan början av 1800-talet och i så fall bearbetat till oigenkännlighet.

I den upprörda aria som leder över i första aktens storm hör man att Nilsson har en osviktig känsla för musikens dramaturgi, hur Mozart bygger upp till ovädret, som i sin tur leder till den skeppsbrutne Idomeneos entré. I den lyriska arian inför en stormfri seglats med den älskade lyckas Birgit Nilsson bättre än andra dramatiska sångerskor som försökt sig på partiet med koloraturansatserna och de långa höga lyriska fraserna. Sista aktens vansinnesscen med ”skrattekoloraturer”(!) är en hård nöt att knäcka även för sångerskor med större erfarenhet av 1700-talsbelcanto än den 33-åriga Nilsson. Som annars – som på flera tidiga inspelningar – visar ett närmast oantastligt tekniskt mästerskap.

23 januari 1953

Brünnhildes slutscen ur Ragnarök (Richard Wagner)
Operakonsert för Sveriges Radio
Stockholms filharmoniska orkester/Stig Rybrant
CD: Bluebell (Wagner in Stockholm), Sony Birgit Nilsson Live (2018)

Birgit Nilssons första dokumenterade försök i en roll som hon på Operan skulle ta över från Brita Hertzberg i december 1954. När inspelningen 2002 gavs ut första gången skrev Opera Quarterly's Joe Pearce: "Sjungen på svenska med en något mer lyrisk röst och med vackrare ton än vi skulle få höra under hennes år av största berömmelse, mellan 1956 och 1981. Men Nilsson är här redan världens främsta Wagnersopran, världen vet bara ännu inte om det ... Överlägset väl sjunget med klokt avvägd, återhållen lidelse." Det är bara att hålla med. Nilsson skulle som konstnär hitta nya ännu dolda djup i scenen och rollen. Men om man vill höra Wagner sjungen med oproblematisks musikalisk och vokal lätthet av en absolut fräsch röst så är det här man ska börja lyssna.

10 februari 1953

Judith i Riddar Blåskäggs borg (Béla Bartók)
Stockholms filharmoniska orkester/Ferenc Fricsay
CD: Bluebell, Sony Birgit Nilsson Live (2018)

18 april 1955

Titelrollen i Penelope (Rolf Liebermann)
Kungliga Operan/Herbert Sandberg
CD: Avsnitt Bluebell

Birgit Nilsson sjöng i början av sin karriär av och till dåtida samtida musik. Inte ens den geniale ungraren Ferenc Fricsay gör hennes tysksjungna Judith idiomatisk. Men det är utomordentligt väl sjunget och ibland räcker det med spänningen att höra ett sådant instrument i den här musiken – vilket flammande eruptivt höga C när Blåskäggs skatter avslöjas! Det här konsertframförandet av *Riddar Blåskäggs borg* mot Bernhard Sönnnerstedt var f.ö. det första svenska framförandet av verket.

Odysséns väntande Penelope placerad i tiden efter andra världskriget var såväl längre, krängligare och med mindre genial musik.

Den hade kreerats i Salzburg av en av Nilssons senare idoler, den österrikiska sopranen Christel Goltz, som hon särskilt beundrade som Leonore i Beethovens *Fidelio*, en av Nilssons signaturroller. Goltz konkurrerade inte i Wagner men deras äkta dramatiska sopraner hade vissa likheter när andra högdramatiska sängerskor snarare kom från mezzohället. Goltz var före Nilsson wienarnas favorit som Salome, Elektra och färgarfrun i *Kvinnan utan skugga* med enorm scenisk intensitet och "fanfarartade" höjdtoner.

Hade Nilssons karriär gestaltat sig aningen annorlunda hade hon förstås också kunnat bli en sopran "för det moderna" och efter Judith, Penelope och Hindemiths Ursula i *Mathis der Maler* gjort succé med Bergs Marie, Orffs *Antigonae* och nyskrivna verk. Varken tekniken, musikaliteten eller temperamentet saknades.

Juli 1958

Minnie i Flickan från Västern (Giacomo Puccini)
La Scala-operan/Lovro von Matačić
Nilssons första kompletta operainspelning
CD: EMI, Warner, Decca La Nilsson (2018)

Hur pass förberedda var ensemble och orkester på Teatro alla Scala i Milano i juli 1958 att det inte var Maria Callas utan en nordisk valkyria som dök upp på första inspelningsdagen av Puccinis lätt pekoralistiska operafantasi om ett italiensksjungande guldgrävarcommunity i "Vilda Västern"? HMV:s Walter Legge hade ordnat en bra inhoppare. Nilsson avslutar sitt första solo "Laggiù nel Soledad" – hon berättar om sin barndom för en kärlekskrank sheriff – med en veritabel höjdtombsbomb. Strax därpå ger hon nyanserat och okonstlat uttryck för plötslig förälskelse när tenoren dyker upp som banditen "Dick Johnson".

I fråga om tonskönhet och flexibilitet står Nilsson på sin vokala topp och hade samtidigt tillräcklig erfarenhet för att ge mening åt text och vokallinje i en uppgift som hon knappast hunnit studera djupare än notbilden. Hon övertygar som käck salooninnehavare

och är rakt empatisk när hon talar om guldgrävarens offer för sina familjer. Men stycket är svårt. En mer subtil och modernistisk Puccini än tidigare ska bemästras. Och alla amerikanska namn som med övertygelse ska bindas in i en italiensk cantilenas flöde sätter lyssnarens sinne för oavsiktlig humor på prov. Callas hade kanske tillfört mer personligt patos men Nilsson blev vokalt antagligen överlägsen. Bägge överträffas i genren av sångerskor med närmare band till en central veristisk tradition som Magda Olivero och Carla Gavazzi.

15 maj 1965 och 26 mars 1966

Venus och Elisabeth i Tannhäuser (Richard Wagner)
Teatro Municipal de Caracas/Otmar Suitner
Metropolitan, New York/Joseph Rosenstock
Piratutgåvor på internet.

På Metropolitan i New York 1966 görs de båda rivalerna om minnesångaren för första gången i teaterns historia av samma artist och Birgit Nilsson tycks nog reservera större kraft för det blivande helgonet än för kärleksgudinnan. Det handlar i både Caracas och New York om den för Venus del kortare, högre och mindre djuplodande Dresdenversionen. Jag vet inte om Nilsson tidigare musicerat med den österrikiske dirigenten Otmar Suitner. I Venezuelas huvudstad Caracas 1965 fjärran från de stora operacentra förvandlas och föryngras kvinnorna i Tannhäusers liv. Venus sjungs instrumentalt men med sensuell attack. Elisabeth mindre "wagnerskt" än ett knappt år senare i New York. T.ex. i hälsningssången "breddas" inte under Suitners ledning raden av höga toner – med det avslutande höga H som klimax – upp med full kraft. De "placeras", väl förberedda, med förstärkt huvudröst, som på någon inspelning från 1900-talets första decennium, typ svenskamerikanska Metstjärnan Olive Fremstad.

När Nilsson tar sceniskt avsked av Wagners "jugendlich-dramatische" sopranhjäلتinnor gör hon det som en i bästa mening gammaldags sångerska. Är det plågoanden Joseph Hislops råd att sätta an tonen som en violinsträng som spökar eller sjöng Hanser Lina Göransson Elisabeth så här när Birgit såg sin första Wagneropera, just

Tannhäuser, hösten 1941? Men det är bara till Nilssons fördel. För att nyligen ha erövat Elektra tar hon farväl av sina mer lyriska partier med unik lätthet och skönhet i tonen.

4 april 1967

Isolde i Tristan och Isolde (Richard Wagner)
Gästspel av Bayreuthfestspelen/Pierre Boulez i Osaka, Japan
DVD: Opera Depot, Youtube, m.fl.

Här får vi inte bara en Isolde på höjden av sin rollerfarenhet utan framför allt Birgit Nilsson som en modernist mitt i sitt 60-tal. Om man vill veta vad nu 100-åriga Birgit Nilsson liksom mästeregissören Wieland Wagner (1917–66) och dåtidens Wagnerfestspel i Bayreuth verkligen handlade om, då är det denna *Tristan och Isolde* filmad vid gästspelet i Osaka 1967 som gäller.

En ung Pierre Boulez dirigerar snabbare och eldigare än Karl Böhm gjorde när uppsättningen ett par år tidigare spelades in för lp. The supporting cast med Wolfgang Windgassen som Tristan, Hertha Töpper som Brangäne och Hans Hotter som Marke är av yppersta märke. Och den bortgångne Wieland Wagners personregi har inte tappat i uttrycksfullhet och intensitet bland scenbildens skulpturala arketyper. Om bildkvaliteten i vissa utgåvor är grymig får vi ändå vara tacksamma över att japansk tv fångade de enda två – *Valkyrian* från samma tillfälle, men med Anja Silja i stället för Nilsson i titelrollen, är den andra – av omvälvande iscensättningar från Neu-Bayreuth som bevarats i sin helhet för eftervärlden.

25 februari 1969

Titelrollen i Turandot (Giacomo Puccini)
RAI Turins kör och orkester/Georges Prêtre
DVD: Youtube, RAI, pirater

Koreografen och regissören Margarethe Wallmann (1904–92) har för RAI (åter)skapat en traditionell, visuellt imponerande men regimässigt oftast förutsägbar *Turandot*. Andra har beskrivit den som "wonderful and beautiful". Ensemblen kring Nilsson består

– utan att vara av dätida världsklass – av mer än kraftsjungande rutiniärer, med Gabriella Tucci som en fin Liù. Den 51-åriga blodtörstiga isprinsessan själv är i makalös form.

Nilssons beundrare vet från två kompletta kommersiella inspelningar, ett antal liveupptagningar och många konsertutdrag av entréarian "In questa reggia" (med eller utan höga C-duell med mer eller mindre uthålliga tenorer) att sångerskan alltid levererar. Men det som gör denna version unik är förstas närbilderna som ger oss Nilssons minspel, hennes blick. Den förtvivlat hårda blicken, som följer Turandots känslökaos, den skräckslagna som avslöjar det och sist den liksom bortsmältande, som får oss att mycket nutida fråga om föreningen med en kärlekskrank och segerviss Calaf betyder befrielse eller slaveri, seger eller nederlag för Turandot.

13 december 1975 och 21 februari 1976

Färgarfrun i Kvinnan utan skugga (Richard Strauss)

Radiosändning av premiären resp. in-house-upptagning av senare föreställning.

1975/76 Tv-inspelning

Kungliga Operan/Berislav Klobučar

CD resp. DVD: Opera Depot, m.fl.

Visst behärskar Birgit Nilsson sitt sista nya och omöjliga sångparti (låga F till höga C) med överlägset mästerskap. Ju svårare dess bättre, tycks det, även om man får ta vissa diskutabla tonansatser på köpet. Men i videoversionen är det chockerande hur illa Stockholmsoperans annars oftast utmärkt sjungande skådespelare är regisserade av Nikolaus Lehnhoff. Något som påverkar den rollerfarne Walter Berry liksom den praktfullt sjungande novisen Matti Kastu.

Nilsson tycks inte heller ha hittat den fysiska koncentration som gjort henne suverän som tragisk Isolde i Osaka 1967 och inte skulle överge henne som våldsam Elektra ännu på 1980-taket. Men hennes färgarfru placeras här också i genanta situationer i t.ex. andra aktens rendezvous med en spetig balettstatist i tjugo-

årsåldern. Triumferar gör Barbro Ericson som Amman – styckets kanske mest virtuost skrivna men sceniskt mest tacksamma roll. Hursomhelst en vokal fest och intrycket av videoversionen skulle förstås i hög grad hjälpas av en tekniskt fullödigt utgåva från SVT.

16 februari 1980

Titelrollen i Elektra (Richard Strauss)

Metropolitanoperan/James Levine

Officiell DG DVD

22 januari 1982

Titelrollen i Elektra

Wiens statsopera/Berislav Klobučar

Sista kända videospelning av Nilsson på operascenen. Outgiven.

New York 1980: En häpnadsväckande återkomst och en unik dokumentation av Nilsson i en av hennes främsta roller. Tiden har satt sina spår – inte bara i sångerskans ansikte – men övervinns av teknik, energi och ett slags oförfalskad spelglädje. Det är inte bara slutdansen som är backantisk. Naturligtvis är det denna officiella dokumentation man ska se – och som Nilsson-fan äga – som ett monument över hennes konstnärskap. Här finns också som bonus inslag från ännu senare konsertframträdanden på Metropolitanoperan, ett av sångerskans konstnärliga hem, bredvid Stockholm och Wien.

Wien 1982: Ur flera synpunkter är den ofullständiga, tekniskt undermåliga och med goda skäl outgivna inspelningen från Wien ännu mer intressant, pinsam ibland och oerhört gripande. Även om vissa höga toner bara antyds – liksom mättas uppåt och sedan släpps – och den snart 64-åriga Nilsson ibland sjunger rejält i underkant är tonen efter 36 år på operascenen fortfarande frisk och stadig i sin kärna. Det märks inte minst när den arton år yngre Gwyneth Jones som lillasyster Chrysothemis gör entré föregången av ett oregelbundet vibrerande på uppåt en ters.

YOUR NEXT TOUR AB
- DIN BÄSTA RESEKLUBB

OPERA-KONSERT OCH KONSTRESA TILL MADRID

13-17 DECEMBER 2018

Vi ser här också ännu en av de sällsynta bevarade uppsättningarna av den regissör som kanske betydde mest för Nilsson, Wieland Wagner. Hur mycket som nu återstod efter 17 säsonger sedan 1965, då Nilsson och Anja Silja gjorde var sin premiär. Nilsson gör rollen annorlunda än två år tidigare på Met i Herbert Graf's mer konventionella inscenering. Hon rör sig i andra scenerier, mer stiliserat men också mer nyanserat, ofta med en fruktansvärd tillbakahållen ironi. I uppgörelsen med modern, f.d. Felsenstein-primadonnan Anny Schlemm (f. 1929) men med samma debutår som Nilsson, en dockliknande men gallfrätande Klytaimnestra, blir samspelet magiskt. Med dessa ärrade röster hörs hur nära talet, det förhöjda teatertalet, som Strauss komponerar sin variant av Sprechgesang växlande med arioso. Återseendet med brodern Orestes gestaltas med nästan plågsam ömhet. Kulmen blir fasansfull när arkaiska urkrafter bjuder upp till dödsdans. Det var sista gången Birgit Nilsson trädde den på Wienoperans scen.

Sin sista föreställning på denna scen skulle Nilsson göra som färgarfrun i *Kvinnan utan skugga* den 9 maj 1982. Hennes sista Elektra och sista operaföreställning överhuvudtaget följde i Frankfurt den 16 juni samma år. Ett ytterligare avsked till Wien var planerat men Birgit Nilsson lämnade återbud efter sista kvällen i Frankfurt. Hon ville bespara sig själv och publiken detta – ”wienarna är så sentimentala”. :|| Stefan Johansson

Vi Gratulerar **NINA STEMME** till årets **Birgit Nilsson pris**.

Nu får vi uppleva henne i en av Birgit Nilssons parnummer, Puccinis **TURANDOT** på **Teatro Real**. På Auditorio Nacional de Música, upplever vi Ludvig van Beethovens **SYMFONI NR 9** med Orquesta Sinfónica de Madrid, solister och kör. Visning av Kungliga Slottet. Uffärd och visning av sommarslottet real de La Granja de San Ildefonso och konstguidning på Museo Prado. Madrid grundades på 800-talet under namnet Majrit som en liten morisk by med fästning. Staden blev ett politiskt centrum först när Filip II flyttade dit hovet 1561. Då fanns där knappt 10 000 invånare.

I dag har Madrid 3 miljoner invånare och är Spaniens politiska, kulturella och industriella centrum. Få städer kan mäta sig med Madrid ifråga om konstmuseer och konstsamlingar. Här finns det världsberömda Prado-museet från 1819, Museo Reina Sofia med 1900-talskonst, bland annat Picassos "Guernica", och den förnämliga samlingen i Museo Thyssen-Bornemisza. Det vackert renoverade operahuset, Teatro Real, som under de senaste tio åren har återtagit sin plats som en av Europas viktiga operascener. Reseledare **Tomas Svendén**.

RESEFAKTA

Pris per person del i dubbelrum: 19.950:-. Tillägg dubbelrum för enskilt bruk: 2.500:-

Allt detta ingår: Flygresor T/R Arlanda-Madrid, 4 övernattningar med frukostbuffé på 1: a klass Hotel NH Collection Paseo del Prado, 1 middag och 2 luncher, måltidsdrycker ingår. Busstransfers, utfärder, entréavgifter, svensktalande guider enl. program. Parkettbiljetter till 1 operaföreställning och 1 orkesterkonsert.

FÖRETAG OCH FÖRENINGAR VI SKRÄDDARSYR ERA RESOR EFTER ÖNSKEMÅL!

YOUR NEXT TOUR AB

Lill-Jans Plan 2 114 25 Stockholm
info@youmextour.com

-DIN BÄSTA RESEKLUBB

Tel: 08-611 51 50
www.youmextour.com

Musik- och Operahögskolan vid Mälardalens högskola

SKRIBENT: SÖREN TRANBERG

OPERAs Sören Tranberg åkte till Västerås för att träffa den konstnärliga ledaren, Lena Hellström-Färnlöf, vid Musik- och Operahögskolan vid Mälardalens högskola. Undervisningen äger rum på Västerås slott, där MHD disponerar två våningsplan. Samtliga utrymmen är fräscha efter en genomgripande renovering och akustikanpassning på slottet för sex år sedan.

Mälardalens högskola har existerat i 40 år och kammarmusik-utbildningen har funnits i 24 år, men utbildningen har sett lite annorlunda ut genom åren. Högskolan bedriver konstnärlig utbildning inom klassisk musik och opera. Kammaroperautbildningen är tvåårig. Sedan finns Kammarmusikprogrammet (180 högskolepoäng), som leder till konstnärlig kandidatexamen. Här finns fyra inriktningar: piano, stråk, blås och sång. Därutöver finns en fortsättningskurs på halvfart för instrumentalister. Tillsammans med Staffan Sandström och ett renommerat lärarlag driver hon den konstnärliga utbildningen.

Sedan tio år tillbaka och efter avslutad sångarkarriär ägnar sig Lena Hellström-Färnlöf enbart åt undervisning. Hon är sedan 2013 professor i sång vid Mälardalens högskola. Därtill ger hon regelbundet nationella och internationella masterclasses, agerar sakkunnig vid provsjungningar samt verkar som rådgivare åt agenturer.

– Som pedagog ser jag alltid till individen, säger Lena Hellström-Färnlöf. Det gäller att få studenten att känna välbefinnande både som musiker och människa. Att känna glädje och trygghet är en grundförutsättning för att hitta och utveckla varje students unika röst och musikalitet.

Med detta som grund utvecklar Lena Hellström-Färnlöf studentens sångteknik och hjälper eleven mot målet att kunna uttrycka sig gränslöst med sin röst och att känna sig musikaliskt helt fri. Instuderingslärare är Magnus Svensson, Bengt-Åke Lundin och Nanette Nowels Stenholm.

– Att vara sitt eget instrument alla dygnets timmar kräver oerhört mycket av studenten. Jag är därför mycket mån om att eleverna vårdar och utvecklar sin grundfysik, och att man har en god ergonomisk medvetenhet, allt för att rösten ska utvecklas mot sin fulla potential.

Bara själva slottslokalerna inbjuder till kreativitet. Det är en miljö som innehåller en egen själ och som är rik på historia. Här satt t.ex. Erik XIV fängslad.

– Studenterna ska lära sig att kommunicera med känslor. De ska få ihop ett personligt uttryck som inte får vara privat. En sångare ska ha en stor kännedom om olika epoker, stilar och bör ha en god självbild.

– Därutöver ska studenterna lära sig teori och veta var man befinner sig i olika processer. De ska ta del av vår romansskatt. Vi tar in gästlärare regelbundet, både från Sverige och utomlands. Varje termin har vi ett språkligt tema utifrån att sjunga på tyska, engelska, franska eller ett nordiskt språk. Detta leder till romanskonserter för eleverna tillsammans med pianoklassen. Det är viktigt för studenterna att få möta publiken ofta. Vi ger cirka 50 konserter och föreställningar per år. Detta skapar erfarenheter och rutin hos eleverna. De ska behärska att sjunga på tre-fyra olika språk. Ofta sker konserterna i Rikssalen på slottet, men även i Västerås domkyrka. Där har vi bl.a. framfört Mozarts *Requiem* och hans *c-mollmessa* samt *Förklädd gud*. Nyligen sjöng sångstudenterna tillsammans med Västerås Sinfonietta och dirigenter från Kungliga Musikhögskolan i Västerås konserter. Det blev sex konserter med musik ur *Rosenkavaljeren*, *Läderlappen* och *Idomeneo*.

Ett mycket stort och betydande projekt är kammaroperautbildningen involverad i, nämligen ihop med Vadstena-Akademien och med stöd av Västmanlands Teater i Västerås. Den 12 juni uruppfördes Carl Unander-Scharins opera *Riddartornet* på Västmanlands Teater. Operan bygger på Erik Johan Stagnelius gastkramande drama från 1822. För librettot svarade Magnus Florin, medan Vadstena-Akademiens konstnärlige ledare Nils Spangenberg regisserade. Dirigent var Joachim Gustafsson.

Riddartornet är en nykomponerad kammaropera specialskriven för studenterna som ett konstnärligt utvecklingsprojekt under ledning av högskolans konstnärliga ledare Lena Hellström-Färnlöf.

– Grundidén bygger på att konsten och pedagogiken i detta projekt berikar varandra. Därav det täta och unika samarbetet mellan kompositör och sångpedagog, senare även sångpedagog, regissör och dirigent.

– Operan kommer också att spelas på Gamla teatern i Vadstena i början av juli. Och fyra av våra kammaroperastudenter medverkar: Frida Bergquist, Amelie Flink, Rebecca Hellbom och Viktor Johansson. Även alla sångare från programmet och tio instrumentaler från utbildningen medverkar.

Den entusiastiska och positiva Lena Hellström-Färnlöf guidade mig genom slottet och verksamheten med oförtruten energi. Det var en mycket givande dag.

Och utanför slottet rinner Svartån. På väg hem hade jag hoppats få syn på en strömstare i det strida vattnet, men inte. ❏

"Att vara sitt eget instrument alla dygnets timmar kräver oerhört mycket av studenten."

1. L'Atelier lyrique de l'Opéra de Montréal.

2. Västerås slott. Foto: Torgny Forslund.

3. L'Atelier lyrique de l'Opéra de Montréal.

Mästerverk under bar himmel

SKRIBENT: LOUISE FAUELLE

En klassisk 1700-talsteater på vinterhalvåret och en romersk amfiteater under sommaren. När norditalienska Veronas årliga festival har premiär vibrerar hela stan av turister och operasång. OPERA har varit på besök.

Som ett litet mini-Rom. Så ser Verona ut med sina pittoreska kullerstensgränder, blomsterutsmyckade balkonger, romerska broar över floden Adige och en fotovänlig arkitektur i princip överallt. Staden, belägen i den norditalienska regionen Veneto, är för den stora massan kanske mest känd som skådeplatsen för Shakespeares kärlekshistoria om Romeo och Julia. För operafantaster är den mäktigaste sevärdheten dock inte Julias balkong utan amfiteatern: Arena di Verona – motsvarigheten till huvudstaden Roms Colosseum. Den är Veronas mest iögonfallande spår från romartiden och byggdes på 200-talet e. Kr. Arenan, som utgör hjärtat av den gamla stadskärnan, ligger på Piazza Brà med sin rad av restauranger och uteserveringar. Dessa är vanligtvis fullsatta under sommarhalvåret, närmare bestämt från slutet av juni till början på september. Då kommer nämligen tusentals besökare till torget och köar i den varma kvällen till Arenan för att inta opera under bar himmel. Totalt inhyser amfiteatern närmare en halv miljon besökare varje säsong.

När OPERA besöker Verona i april är det en hektisk tid för teamet på Fondazione Arena di Verona – organisationen bakom stadens opera. Under vinterhalvåret äger föreställningarna rum på Teatro Filarmonico – en 1700-talsbyggnad ritad av arkitekten Francesco Galli da Bibiena – några stenkast från Arenan. Vi börjar vår rundtur där, guidade av Tania Cefis på operans pressavdelning. I anslutning till entrén ligger Sala Maffeiano, dekorerad med en iögonfallande kristallkrona i taket, grön matta på golvet och stolar i matchande grön sammet. Denna sal överlevde mirakulöst både branden 1732, vilken totalförstörde teatern, och de allierades bombning under andra världskriget. I dag används rummet för konferenser och mindre konserter.

År 1770 satt en ung Mozart framför pianot på scenen. Och även om rummet har renoverats åtskilliga gånger sedan dess är stilen bevarad, berättar Tania Cefis.

Utanför salen fortsätter vi uppför en vit trappa och går in i den hästskoformade salongen med gyllene stuckaturer och textilier i röd sammet. När salongen och resten av operan byggdes upp igen efter bombningen 1945 valde man att återskapa Bibienas arkitektur. Arbetet pågick fram till nyinvigningen 1975. Just denna aprildag håller ett tiotal personer på scenen på med att förbereda teknik och scenografi inför Donizettioperan *Anna Bolena*. Operans ordinarie team utgörs av cirka 250 personer. Men från och med april varje år tas ny personal in i samband

2

3

med att arbetet inför sommarfestivalen på Arenan inleds – parallellt med vårens sista inomhusföreställningar på teatern. Under sommarhalvåret består teamet av runt 1 200 personer. Från och med slutet av maj lämnas Teatro Filarmonico och hela teamet fokuserar på arenan. Även publiken förändras under sommaren. Besökarna på Teatro Filarmonico kommer framför allt från Verona och norra Italien. Under festivalen utgörs publiken främst av turister från olika delar av världen. Det senaste året har antalet besökare från Kina, Korea och Japan ökat markant, berättar Tania Cefis.

– Under tre sommarmånader är operafestivalen stadens huvudattraktion. Det är slutsålt varje spelkväll och arenan tar drygt 13 000 åskådare. Det ger en fingervisning om hur mycket folk som är i rörelse här på sommaren. Då andas hela staden opera, säger Tania Cefis när vi har lämnat teatern och promenerar den korta sträckan till arenan.

Aida var startskottet

Startskottet för utomhusfestivalen ägde rum den 10 augusti 1913 och blev därmed världens första och största i sitt slag. På initiativ av Verona-tenoren Giovanni Zenatello och impresario Ottone Rovato sattes *Aida* upp för att uppmärksamma att det var hundra år sedan Giuseppe Verdi föddes. Med undantag för två uppehåll under första och andra världskriget har festivalen ägt rum varje år sedan starten. *Aida* har varit ett ständigt återkommande inslag på repertoaren. Något som har kommit att bli kännetecknande för festivalen är de tusentals levande ljus som tänds när mörkret har sänkt sig. Idén föddes på den tid då det saknades elektricitet att lysa upp scenen med. Nuförtiden är det framför allt en stämningsbyggande tradition.

– Man brukar säga att varje tänt ljus reflekterar en stjärna på himlen. När alla ljus är tända är det som att himlen speglar sig i publikhavet, framhåller Tania Cefis.

När vi har gjort entré genom arenans yttre port följer vi först en mörk gång och sedan en trappa. Plötsligt är vi ute i det gassande solskenet igen – på 30 meters höjd och med arenans pampiga innandöme omkring oss. Den väldiga stenkroppen är tom på folk, bortsett från en skolklass och några arbetare som målar golvet rött framför orkesterdiket. Biljettpriserna ligger på mellan 16 och 226 euro beroende på plats. De dyraste är stolsraderna precis framför scenen. Men det mest autentiska och populära är att sitta på den romerska stentrappan. Akustiken är så bra att inga förstärkare behövs.

– Vi får tacka romarna för den här juvelen. Tappar någon ett mynt här så hörs det bort till andra sidan av arenan, säger Tania Cefis och tillägger: ”Jag vet, för jag har provat”.

Cecilia Gasdia

Carmen inleder i sommar

Sommarens festival öppnar den 22 juni med en ny, okonventionell uppsättning av Georges Bizets *Carmen* – regisserad av argentinaren Hugo de Ana, som har samarbetat med Arena di Verona under många år. Därefter följer sedan vanligt en *Aida*-uppsättning och i år även Rossinioperan *Barberaren i Sevilla* och Puccinis *Turandot*. På programmet står även sex kvällar med Verdis *Nabucco*, som invigde fjolårets festival och vars regissör, Arnaud Bernard, även har designat kostymerna. Verdi är den italienske kompositör som har blivit synonym med festivalen och i slutet på augusti kommer det att hållas en speciell kväll tillägnad honom: Verdi Opera Night. Showen kommer att ledas av den unge dirigenten Andrea Battistoni och bjuda på artister som t.ex. den amerikanska sopranen Lisette Oropesa och tenoren Rame Lahaj från Kosovo – ackompanjerade av Arenans danskompani, kör och orkester.

Sommarens program sattes för ett år sedan av den dåvarande operachefen och konstnärliga ledaren. Den nuvarande heter Cecilia Gasdia. Denna sopran är född i Verona och har en lång internationell sångarkarriär bakom sig. När OPERA är på besök i staden är hon bortrest, men hon svarar i efterhand på våra frågor i ett mejl. Hon berättar att framförhållningen för sommarfestivalen är lång. I skrivande stund arbetar hon redan med Arenans program för säsongen 2022 – deras hundra festival.

– Att vara ute i god tid är en förutsättning för att få ihop de bästa artisterna, skriver hon.

Varje år presenteras en eller två nyuppsättningar på Arenan och i regel hör de till de mest kända och populära italienska operaverken – för att locka den stora massan. På Teatro Filarmonico finns det utrymme för en lite bredare repertoar och nya produktioner av och med yngre artister. När det gäller den främsta utmaningen för operaverksamheten nämner Cecilia Gasdia, som de flesta operachefer, ekonomin. Men hon ser hoppfullt på framtiden och lyfter fram Arenans originalitet som deras trumfkort.

– Man kan prata om antal, titlar och budget, men man kan inte sätta en siffra på känslor. Att beröras av musik av Verdi, Puccini, Bizet och Rossini i en utomhusteater byggd för två tusen år sedan – hur mäter man det? :||

Fondazione Arena di Verona

Chef och konstnärlig ledare: Cecilia Gasdia

Arena di Verona

Adress: Piazza Brà, Verona

Byggår: 200-talet e.Kr.

Festivalpremiär: 10 augusti 1913 med *Aida* av Giuseppe Verdi

Antal platser: drygt 13 000

Teatro Filarmonico

Adress: Via dei Mutilati 4/k, Verona

Invigning: 6 januari 1732 med *La fida ninfa* av Antonio Vivaldi

Arkitekt: Francesco Galli da Bibiena

Nyinvigning: 1975 med *Falstaff* av Antonio Salieri

Antal platser: 1200

Repertoar sommaren 2018, den 96:e operafestivalen på Arena di Verona (22 juni–1 september):

Carmen av Georges Bizet: 22, 29 juni, 6, 11, 17, 21 juli, 3, 9, 12, 22, 25, 28, 31 augusti.

Aida av Giuseppe Verdi: 23, 28 juni, 8, 10, 14, 19, 22, 27 juli, 2, 5, 7, 11, 19, 23, 29 augusti, 1 september.

Turandot av Giacomo Puccini: 30 juni, 5, 13, 18, 26 juli.

Nabucco av Giuseppe Verdi: 7, 12, 20, 28 juli, 10, 18 augusti.

Roberto Bolle and Friends (OBS! Balett): 25 juli.

Barberaren i Sevilla av Gioachino Rossini: 4, 8, 17, 24, 30 augusti.

Verdi Opera Night: 26 augusti.

www.arena.it

1. Arena di Verona. Foto: Ennevi.

2. Arena di Verona. Foto: Ennevi.

3. Teatro Filarmonico. Foto: Ennevi.

4. Cecilia Gasdia. Foto: Ennevi.

5. Aida på Arena di Verona. Foto: Ennevi.

Eugen Onegin

KUNGLIGA OPERAN • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: SÖREN VILKS

Den här *Eugen Onegin*-uppsättningen är den tredje sedan 1982 på Kungliga Operan och det är den av alla iscensättningar som jag har sett av verket som har berört mig allra minst. Den förra Stockholmsuppsättningen för tretton år sedan regisserades av ryssen Dmitri Bertman, en nattsvart och dystopisk version av **Peter Tjajkovskijs** mest populära opera. Där gick alla personers drömmar i kras. Något liknande försöker **Vasily Barkhatov** göra i sin tidlösa nyuppsättning som är en samproduktion med operan i Wiesbaden. Tyvärr lider hela uppsättningen av för låg temperatur och en brist på personregi som inte utvecklar rollkaraktärerna nämnvärt.

Larina, på ekonomiskt obestånd, har lämnat Moskva med sina döttrar (Tatjana och Olga) efter makens död och de bor numera hos en avlägsen släkting, godsägarinnan Filipjevna. Redan här börjar regissören rucka på Pusjkins versroman, som utgör underlaget för Peter Tjajkovskij och **Konstantin Sjilovskijs** libretto. Scenografen **Zinovy Margolins** grämelerade mobila väggar och sättstycken,

som ibland åker upp i scenvinden, och en ridå som fälls ner lite för ofta gör att spelet slås sönder. Scenografin kunde lika gärna vara hämtad från Tjechovs *Onkel Vanja*, för den utstrålar samma tristess. Vasily Barkhatov anses vara ett regifynd som bl.a. har regisserat en gång på Mariinskijteatern hos Valerij Gergiev, och då undrar jag varför han aldrig fått komma tillbaka dit. Regissören säger sig var inspirerad av giganter som Peter Konwitschny, Hans Neuenfels och Christoph Marthaler, men det märks inte i hans personinstruktion, som mest består av ett utanpåverk i stället för en kärnfull regi.

När Tatjanas namnsdagsbal ska firas är det vinter och då bär det av med kälkåkning och snöbollskrig. Kören agerar likt en hotfull mobb och tvingar Onegin och Lenskij till en fajt, där den senare tappar balansen och ramlar ner bakom en vedstapel och slår ihjäl sig. Först efter paus inför sista akten ökar energin i spelet och det beror mer på Tjajkovskijs musikaliska intensitet än på regin.

En väntsal, där resenärer strömmar igenom, får symbolisera både möten och avsked. Ett vip-sällskap kring furst Gremin och hans hustru Tatjana stänger ute resenären Eugen Onegin som dyker upp i väntsalen. Slutscenen utspelas här mellan Onegin och Tatjana, medan Gremin står ute på perrongen och röker en cigarr. Först då slår det gnistor.

Sångligt är kvaliteten skiftande, där några sångare lyfter det vokala till en acceptabel nivå. **Cornelia Beskow** drogs med en förkylning under premiärveckan och fick ersättas på det förberedande genrepet och utifrån det ska hennes insats bedömas. Hon har en volym som fyller hela salongen och röstens kännetecken är en viss rakhet som formar spets på höjtonerna, det på en bekostnad av rondör. Tatjana är ett parti som Beskow kanske har passerat nu efter att

hon sjungit flera Wagnerpartier. **Karl-Magnus Fredriksson**, som sjöng Onegin i den förra uppsättningen, blir indifferent i den vaga regin. Han är inte dandylik utan driver häglöst omkring som en trött gammal man. Fredriksson sjunger snyggt, men han låter mer som en romanssångare i scenerna med Beskow.

Joel Annmo framför Lenskijs avsked med tenoral glans, en solitär i vokalt hänseende, även om han sjunger arian vänd från publiken. **Johanna Rudström** gör en pigg och kavat Olga med sin täta mezzo. **Katarina Leoson** (Filipjevna) kan inta en scen och med sin pregnanta röst avsätter hon en tydlig karaktär även i en liten roll. I den förra uppsättningen klagade jag på **Lennart Forsén**, som då saknade höjd och erforderligt djup för Gremin. Det har inte blivit bättre med åren, nu var det mest ett fult hojtande. Även **Susann**

Végh föll ur ramen med sin torra och glanslösa mezzo i ensemblerna. Det är inte försvarbart av Sveriges nationalscen att bjuda på en premiär med så ojämna sångarinsatser.

Hovkapellet däremot var rent lysande under den dynamiske amerikanske dirigenten **Evan Rogisters** ledning. Han har lett föreställningar tidigare både i Stockholm och Göteborg (där han f.ö. ska dirigera sin första *Ring*, start med *Rhenguldet* i höst). Det var stor dynamik i de dramatiska partierna ner till minst skira insats. En sådan transparent musikalisk utläggning hör man sällan av Tjajkovskijs partitur. Synd att det inte denna gång fick full utdelning på scen. :||

TJAJKOVSKIJ: EUGEN ONEGIN

Premiär 28 april 2018.

Dirigent: Evan Rogister

Regi: Vasily Barkhatov

Scenografi: Zinovy Margolin

Kostym och mask: Olga Shaishmelashvili

Ljus: Alexander Sivaev

Solister: Karl-Magnus Fredriksson, Cornelia Beskow, Joel Annmo, Johanna Rudström, Lennart Forsén, Susann Végh, Katarina Leoson, Jonas Degerfeldt, m.fl.

www.operan.se

Clive Bayley som Boris Godunov

BORIS GODUNOV

GÖTEBORGSOPERAN • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: MATS BÄCKER

Peter Konwitschnys uppsättning av *Boris Godunov* blev omtalad i media efter en orddispyt mellan regissören och en musiker som jammade jazz i orkesterdiket när applådtacket skulle repeteras efter generalrepetitionen. Ordkriget eskalerade och regissören stängdes av och skickades hem, medan orkestermedlemmen som obstruerat inte ens fick en reprimand. Konwitschny anlände två veckor före premiären och det är hans assistent **Annika Nitsch** som gjort grovjobbet med att iscensätta den här samproduktionen som redan har spelats i Nürnberg och Lübeck.

Konwitschny vet alltid vad han vill säga med sina uppsättningar, så även här. Han har i **Modest Musorgskijs** urversion från 1869 tagit fasta på omständigheterna kring den lille tsararvingen Dimitrijs död, som Boris misstänks för kring sekelskiftet 15/1600. Vad som egentligen skedde vet vi inte. Här har regissören bestämt sig för att Boris inte har mördat Dimitrij – en öppning som skapar nya möjligheter i verket. Det är i dessa ”sprickbildningar” som Konwitschny hittar nya ingångar i de verk som han iscensätter. Hans berömda *Lohengrin*-uppsättning i Hamburg, som utspelade

sig i en skolklass på 1920-talet, tog bl.a. fasta på mobbning. I *Friskyttan* på samma scen ställdes allt till rätta av mammon genom att Eremiten delade ut kreditkort i slutscenen.

Köphysterin är också ett bärande tema i *Boris Godunov*. Här har regissören valt att förlägga slutscenen till ett shoppingcenter med hoppborg. Hans tes är: ”Så länge folk får shoppa och konsumera hålls deras missnöje i schack och de kritiserar inte makten.” Det är en starkt satirisk scenisk touch, lite skruvad men som fungerar. Alla runt Boris förhåller sig till makten som på ett gungfly.

Urversionen med libretto av tonsättaren själv bygger på **Alexander Pusjkins** läsdrama från 1834. Dramats 23 scener har förvandlats till sju i operan. Varje scen är i sig en solitär med ett vertikalt berättande, där varje tablå har sin egen kurva i denna pauslösa föreställning. Någon övergripande dramaturgi kan man inte tala om. Urversionen är också musikaliskt betydligt fränare än Rimskij-Korsakovs bearbetning. Den s.k. Polenakten är inte med, utan det är i stället basarnas opera.

Boris Godunov skulle kunna liknas vid ett av Shakespeares krönikespel, där maktkampen rasar genom generationerna. Allt inleds med den stora massan i Kreml i form av trashankar med en dockteater i fonden. Maktens män skildras genom kasperdockor. Munken Pimen (myndigt sjungen av basen **Mats Almgren**) leder en paramilitär organisation, där han tatuerar in olika tecken på manskapets kroppar. Är man riktigt observant ser man både den falske Dimitrij och tiggarmunkarna Varlaam och Missail i soldathopen.

Riktigt kuslig blir värdshusscenen när tiggarmunkarna försöker våldta värdshusvärdinnan, som tidigare i scenen älskat med den falske Dimitrij (fint sjungen av **Joachim Bäckström**), som är efterlyst och sedan får hjälp att fly över gränsen till Polen. I den här mycket fysiska scenen åstadkommer **Matilda Paulsson** avtryck i form av ett starkt sceniskt utspel och även röstligt med sin täta mezzo. Tiggarmunkarna, **Johan Schinkler** med sin sonora bas och stora scenerfarenhet ger tillsammans med tenoren **Conny Thimander**, stor skärpa åt sina tolkningar. Thimander sjunger även mycket gripande den svagsintes (därens) roll i slutscenen.

Starkaste scenerna är när **Clive Bayleys** Boris är på scen. I en gyllene sal håller han en geografifektion med sonen Fjodor (trovärdigt gestaltad av **Solgerd Isalv**); denne ska lära sig mer om sitt kommande imperium, Ryssland. Här inträder också operans verkliga ränksmidare Sjujskij. **Tomas Lind** gör en ovanligt listande intrigmakare som lyckas rucka upp Boris likt ett urverk så att denne förlorar allt sitt förstånd. Tsaren klättrar i slutscenen ner i orkesterdicket och försvinner ur vår åsyn, också det ett sätt att dö på.

Göteborgsoperan har lyckats med rollbesättningen på ett lysande vis, svenska sångare genomgående och gästen Clive Bayley, som gör en mycket övertygande framställning av tsar Boris. Honom minns jag även som den råbarkade och sadistiske Claggart i *Billy Budd* i Göteborg 2013.

En mycket stor behållning var Göteborgsoperans orkesterspel under den brittiske dirigenten **Leo Hussains** ledning. Han fick fram både kärvheten och de mer lyriska tongångarna, och allt detta blandades i den mäktiga kröningsscenen, som bågner under kyrkklockornas enorma dån ihop med en massiv och mättad körklang.

Gärna mer rysk 1800-talsopera på svenska operascener. Urvalet är omfattande – det är bara att botanisera! 🍷

MUSORGSKIJ: BORIS GODUNOV

Premiär 21 april, besökt föreställning 3 maj 2018.

Dirigent: Leo Hussain

Regi: Peter Konwitschny

Assisterande regissör: Annika Nitsch

Scenografi och kostymdesign: Timo Dentler och Okarina Peter

Ljusdesign: Olaf Lundt

Solister: Clive Bayley, Solgerd Isalv, Anna Johansson, Mari Lindbäck, Tomas Lind, Mats Persson, Mats Almgren, Joachim Bäckström, Johan Schinkler, Conny Thimander, Matilda Paulsson, m.fl.

www.opera.se

RIGOLETTO

MALMÖ OPERA • RECENSENT: LENNART BROMANDER • FOTO: MALIN ARNESSON

Hur ser förhållandet mellan Rigoletto och hans dotter ut egentligen? Det är ju inte bara en av Verdis många ömsinta fader-dotterrelationer. Rigoletto är visserligen en kärleksfull far, men han är med sitt kontrollbehov också destruktiv. Rigoröst utestänger han Gilda från omvärlden, och det gör henne värlös mot denna omvärld när den till slut tränger in.

Detta illustreras både grovt och subtilt i **Kasper Holtens** uppsättning på Malmö Opera. **Maja Ravns** scenbild domineras av en jättestor vriden trappa, men i andra scenen vänds baksidan till den granna trappan fram genom vridscenen, och då uppenbaras det lilla kyffe där Gilda hålls inspärrad. Den torftiga inredningen med kylskåp och tv påminner kusligt om det källarfängelse, där Josef Fritzl spärrade in sin dotter. Holten försöker inte med det antyda att Rigoletto skulle ha förgripit sig på Gilda, något sådant

förbjuder Verdis musik, men med gräll tydlighet markeras dubbelheten i Rigolettos behandling av sin dotter. Han älskar henne över allt annat, men hans vägran att se henne som en fri, självständig människa drar den djupaste olycka över både henne och honom själv.

Holten gestaltar samtidigt fint värmen i förhållandet mellan far och dotter. Som i andra akten. Man ser först hur Gilda brutalt tvångsminkas av hovmännen, innan de lämnar henne till hertigen. När hon efter våldtäkten släpps ut till Rigoletto igen, så avsminkar far och dotter varandra försiktigt. En berörande vacker scen.

Rigoletto är inte bara en älskad operaklassiker, fylld av slagkraftig melodik och berömda hits. Framför allt är det ett grymt drama, oförsonligt svart i all sin förföriska melodiska slagkraft. Det

accentueras i Malmö på flera sätt, inte minst i slutscenen, där lönnmördaren Sparafucile håller bordell med Maddalena bland rostiga bilvrak.

Det finns flera fyndiga detaljer i regin men också mindre lyckade. Slutet av första akten när Gilda förs bort är rörigt och ologiskt, näst intill ett haveri. Här borde man verkligen tänkt om och gjort om.

Malmöoperan har som vanligt gått ut på den internationella vokalmarknaden och letat sångare till de stora rollerna (och även de små; till och med Monterone, **Igor Bakan**, kommer utifrån). Man har två sångarlag och till båda har man haft lycka med sig i sökandet. Både ryske **Alexej Tatarintsev** och kosovoalbanske

Rame Lahaj är helt briljanta som samvetlös hertig. Båda har spänstiga tenorer, och med snärt i stämman levererar de sina välkända slagnummer med både vackert legato och ping. Och i samma mån övertygar de som självgoda och hänsynslösa machomän. Ska någon ges företräde är det Rame Lahaj; fortsätter han så här kommer vi få höra mycket talas om honom i framtiden.

Även de båda Gilda, italienska **Bianca Tognocchi** och vitryska **Maria Chabounia**, övertygar med skönt lyster i sina lyriska sopraner. I titelrollen återfinner vi i alla fall i andra laget ett mera bekant namn, **Fredrik Zetterström**, och han gör en lysande stark insats, vokalt med stor pondus och sceniskt gripande. Jag har sett honom otaliga gånger, men sällan eller aldrig så till den grad

övertygande. Första lagets **Vladislav Sulimskij** från Mariinskij-teatern har tidigare gjort starkt avtryck i Malmö, och gör så även nu, det är verkligen brett i hans mörka baryton.

Henning von Schulman är utmärkt som en ovanligt mordisk Sparafucile – han tar även Monterone av daga i slutet av tredje akten. Rumänska **Ramona Zaharia** och malmömezzon **Emma Lyrén** har fått spöka ut sig å det gräsligaste som Maddalena.

Karen Kamensek leder Malmöoperans orkester med säker och saklig hand och låter Verdis känslostarka musik tala för sig själv, vilket ju räcker långt. :||

VERDI: RIGOLETTO

Premiär 24 mars, besökta föreställningar 24 mars och 4 april 2018.

Dirigent: Karen Kamensek

Regi: Kasper Holten

Scenografi och kostym: Maja Ravn

Ljusdesign: Åsa Frankenberg

Koreografi: Signe Fabricius

Solister: Vladislav Sulimskij/Fredrik Zetterström, Alexej Tatarintsev/Rame Lahaj, Bianca Tognocchi/Maria Chabounia, Ramona Zaharia/Emma Lyrén, Henning von Schulman, Igor Bakan, m.fl.

www.malmoopera.se

”Låt oss tänka oss att ett präktigt samhälle, som befinner sig nästan lika långt från de heliga tingen som från den tidlösa diktningen (och redan är en aning uttråkat), drabbades av ett stort konstverks genialitet, i stället för av en myt eller ideologi.”

PARKEN

MALMÖ OPERA • RECENSENT: ERIK GRAUNE • FOTO: MALIN ARNESSON

Så formulerar den tyske dramatikern **Botho Strauss** utgångspunkten för sitt teaterstycke *Der Park*. I dag har denna försvurne kritiker av det moderna kultursamhället, vars pjäser en gång spelades på 500 ställen i tusentals föreställningar, nästan helt försvunnit från teaterscenen. Nu återuppstår Strauss pjäs i **Hans Gefors** opera, som redan vid urpremiären i Wiesbaden 1992 framstod som en av svensk operas mest fascinerande skapelser. Det gäller än mer tjugosex år senare, eftersom *Parken* i Malmö både dramatiskt och musikaliskt framstår som en pånyttfödelse i jämförelse med den på många sätt lovvärda urpremiären i Wiesbaden.

Det stora konstverket är Shakespeares pjäs *En midsommarnattsdröm* och gudarna är älvkungparet Oberon och Titania som stiger ner till jorden, här i en stadspark i förfall, för att lära nutidsmänniskorna vad gudomlig lust är. ”Människor känner inte till åtrå. De känner inte till den kraft med vilken väsen från andra planeter älskar varandra”, konstaterar Oberon.

I 30 korta scener möter de ett stort persongalleri av parkbesökare, vissa hämtade från *En midsommarnattsdröm*. De fyra ungdomarna

hos Shakespeare är här två yngre medelålders gestalter fångna i trötta relationskonflikter och uppgiven cynism. Oberons medhjälpare i sitt interna kärlekskrig med Titania är ”konstnären” Cyprian – Botho Strauss märkliga och allt annat än lekfulla motsvarighet till Shakespeares Puck. Cyprian är knarklangare och tillverkare av dockor och talismaner med samma funktion som midsommarnattsdrömmens kärleksört. Men människorna är inte mottagliga och de sköna sagofigurerna kommer att förvandlas till samma känslolösa och trötta nutidsmänniskor som de ursprungligen var satta till att förlösa. Oberon avsäger sig sitt namn och blir i stället en bruten åldring, just med det passande namnet Mittitu. Titania förfaller till patetisk kontaktsökande prostituerad, som villigt låter sig påsättas av en kö av män innan hon i sin desperata kättja blir befruktad av en tjur. Inte bara Shakespeare, även den grekiska mytologins grymmaste fabel om minotauren har sin plats i detta mångbottnade drama om konstens betydelse för människan.

Hela detta storslagna persongalleri visas dynamiskt och tydligt av regissörerna **Vera** och **Sonja Nemirova** och en suverän till största delen skandinavisk ensemble, medan Malmöoperans vridscen

snurrar effektivt fram de trettio scenbytena. Den förfallna stadsparken är i **Jens Kilians** scenografi en bilkyrkogård och sophög, där Oberon och Titania håller till i en gammal buss, medan Cyprian bedriver sin suspekta verksamhet i en pissoar.

Mathias Clason kan som ingen annan i sina dräkter karakterisera persongalleriets olika nivåer, från beigefärgad mesighet hos de trötta människorna till Titanias peruker och klänningar à la Vivianne Westwood, men mest à la Mathias Clason, som är mästare i att kombinera barock gränslöshet och urflippad prakt med det dramatiskt tydliga och angelägna.

Hans Gefors har skapat ett kolossalt, generöst och flerdimensionellt partitur med olika tids- och dynamikplan och minutiöst differentierad vokal karaktäristik för de olika gestalterna. Tonspråket är sällan insmickrande utan rör sig i ett spann från ren atonalitet till klassiska citat och musikaliska allusioner: någon bluesmelodi, wienklassicism, Debussy – detta i en orkestrering som pendlar mellan total brutalitet till kammarmusikaliskt raffinemang. Allt detta får tydlighet och sammanhang genom **Patrik Ringborg** och en suveränt spelande Malmö operaorkester.

Att de tuffa atonala sånglinjerna skulle bli en veritabel vokalfest hade man kanske inte kunnat tro men det är just vad de blev, där man vällustigt kan vältra sig i brutal modernistisk hardcore-belcanto. Som prima donna assoluta både vokalt och sceniskt är den fenomenala **Hege Gustava Tjønn** som Titania. **Zoltán Nyári** som Cyprian stöter ut hysteriskt hjältetenorala slingor. Intensivt tenorsjungande är också **Torstein Fosmo** som Georg, som slits mellan sin vän Wolf och sin fru Helen, som visar sig vara övertygad rasist. **Line Juul Andersen** presenterar henne virtuost i en underbart rolig aria, där hon växlar mellan operafraser, nonsensljud, fräsande, hostande, nysande och stönande. **Eir Inderhaug** som "flickan" har i slutet av första akten en aria som varje koloratursopran borde ta med i sin konsertrepertoar. **Eric Greenes** personligt färgade basbaryton lånar sig till såväl lyriken i de pastorala Shakespeare-citaten som till de dramatiska kontroverserna med Titania. Till detta kommer **Susanna Stern** och **Carl Ackerfeldt** som det andra kärleksparet Wolf och Helma samt **Stefan Dahlberg** och **Bengt Krantz** som de puttriga pensionärs-gubbarna Höfling och Erstling – samtliga utmärkta.

Operan innehåller alla de element som brukar känneteckna det något slitna begreppet "dystopi". Människans skövling av natur och miljö, hennes oförmåga till sann kommunikation och

känslostyrka, det heligas och magiskas undergång i en värld av egennyttja, fåfång jakt på självförverkligande och lycka, de stora känslornas, den oskuldsfulla ursprungliga sinnlighetens och sexualitetens styrka och lust förkvävda.

Men detta är egentligen inte bara en dyster framtidsvision. *Parken* handlar om det stora konstverkets närvaro och betydelse i vår nutid och alla tider. Vilket kommer till uttryck i den magiska och gåtfulla slutscenen. Frukten av förbindelsen mellan tjuren och Titania, fabelsonen, är inte odjuret Minotaurus utan en ömsint pojke full av kärlek till sin mor. Det är han som får slutordet i den märkliga slutscenen.

Tjugofem år har gått och fabelsonen har ordnat en storslagen fest för sin mor Titania. Fabelsonen, som är skriven för en countertenor, är här alldeles utmärkt sjungen av **Daniel Carlsson** med föredömlig texttydlighet och som beklagar att så få gäster har kommit till festen. Över **Per Nørgårds** körhymn *Flos ut Rosa* har Gefors skapat ett stämbygge sjunget av de fem gästerna, Oberon och de två paren. Mot detta målar fabelsonen upp en paradisk vision av festen som den borde ha varit.

I Kilians och Clasons vitgråa färgskala antyds ytterligare midsommarnattsparafraser, nämligen Stephen Sondheims *A Little Night Music* och Bergmans *Sommarnattens leende*. Operan mynnar ut i en magiskt skön final och trots Oberons och Titanias misslyckande finns konsten med i människornas tillvaro. Så kan man förstå Hans Gefors och Botho Strauss märkliga och gåtfulla slutscen. Det får också bli svaret på fabelsonens talade slutreplik: "Har ni förstätt eller lyssnade ni bara?" :||

GEFORS: PARKEN

Nordisk premiär 5 maj 2018.

Dirigent: Patrik Ringborg

Regi: Vera Nemirova

Dramaturgi och medregi: Sonja Nemirova

Scenografi: Jens Kilian

Kostym: Mathias Clason

Ljus: Andreas Fuchs

Solister: Hege Gustava Tjønn, Eric Greene, Zoltán Nyári,

Carl Ackerfeldt, Susanna Stern, Line Juul Andersen,

Torstein Fosmo, Bengt Krantz, Stefan Dahlberg, Eir Inderhaug,

Daniel Carlsson, m.fl.

www.malmoopera.se

BENVENUTO CELLINI

OPÉRA BASTILLE, PARIS • RECENSENT: ERIK GRAUNE • FOTO: AGATHE POUPENEY

Urpremiären på **Hector Berlioz'** *Benvenuto Cellini* i Paris 1838 blev ingen succé. Operan spelades bara några gånger och den besvikne musikkritikern Berlioz fick fortsätta att spy galla över mer framgångsrika konkurrenter, som Meyerbeer och dennes grandoperaspektakel eller Donizetti, vars lidande renässanshjäلتinnor översvämmade de parisiska scenerna, medan Berlioz muntert bångstyrlige renässanshjärte hamnade i malpåse. Det ville sig aldrig riktigt för Berlioz och hans operor. Liksom hans mastodontiska *Trojanerna* är *Benvenuto Cellini* ett sorgbarn som vållade tonsättaren enorma bekymmer med en minst sagt kaotisk uppförandehistoria, till största delen utan framgång.

Berlioz' förstlingsopera *Benvenuto Cellini* framstår numera som egenartad solitär under första hälften av 1800-talet, inte bara inom den franska operan utan överhuvudtaget. Det var inte konstigt att den unge Berlioz på 1830-talet fascinerades av den florentinske guldsmeden Benvenuto Cellinis överdådiga och händelserika självbiografi. Denne gränsöverskridande rebell var idealisk hjälte hos de romantiker som svärmade för den italienska renässansens ohämmade konstnärsgeni, där Berlioz antagligen kände igen sin egen hyperkänsliga och kaotiska konstnärnatur.

Operan var från början utformad som en opéra comique, den franska lättare operaformen med talad dialog. Opéra-Comique antog inte Berlioz' opera – antagligen tyckte man att den för tiden hade alltför avancerad musik och för höga sceniska anspråk. Det blev i stället L'Académie, den stora operan, som tog sig an verket, vilket betydde att recitativ och dramatiska transportsträckor måste

tillkomponeras. Det som vanns i musikalisk kvalitet förlorades i lätthet, fart och esprit, vilket definitivt inverkar både på publik och kritik. Ett visst intresse visar Franz Liszt, då operachef i Weimar, som uppför verket i en tysk version som når framgång under några decennier. I Frankrike bryr man sig inte om sin landsmans svärbemästrade operor och *Benvenuto Cellini* blir helt begravd under det sena 1800-talets operakometer som Gounod, Massenet och Bizet.

När det gäller Berlioz' operor, fick han sannerligen erfara att ingen är profet i sitt hemland. På senare tid har åtminstone *Trojanerna*, trots att uppsättningarna gräver djupt i operahusens penningpungar, nått den plats den förtjänar som en av den franska operalitteraturens främsta. Däremot har intresset för Berlioz' förstlingsverk varit minimalt. Mellan 1839 och 1972 spelades *Benvenuto Cellini* inte alls på Parisoperan. Initiativet till de första officiella gramfoninspelningarna togs av engelsmannen och Berliozspecialisten Colin Davis, som introducerade operorna för en internationell publik med bland andra Nicolai Gedda som Cellini och Berit Lindholm som Cassandra i *Trojanerna*.

Inte heller nu när *Benvenuto Cellini* efter tjugofem år återkom på Bastiljoperan är det fransmännen som står för produktionen. Uppsättningen kommer från English National Opera och är signerad den tidigare Monte Python-medlemmen **Terry Gilliam**. Ändå känns det som att *Benvenuto Cellini* har hamnat där den hör hemma. Bastiljoperans scen är som gjord för Terry Gilliams och **Aaron Marsdens** magnifika scenografi, som utnyttjar det stora

scenrummet med att visualisera operans samtliga scenbilder och när sin höjdpunkt med ett effektfullt avtäckande av den gigantiska Perseusskulpturen i guld. Det är generöst, fartfyllt och monumentalt och påminner oss om att det var just i Paris som grand opéra, operan i monumentalformat, skapades.

Berlioz' operaspråk är ju av många ansett som "problematiskt". Det självständiga helt personliga idiomet med sina abrupta tempoväxlingar och sin originella orkestrering motverkar och bromsar upp det dramatiska flödet. Handlingen i sig inbegriper många tillfällen till intensiv aktion: kärleksbekymmer, mord, glammande festyra och tänkvärd konstnärspromat, men Berlioz hade ingen känsla för musikdramatiskt flöde. Helt lyckades inte dirigenten **Philippe Jordan** överbygga de lakuner som uppstår. I gengäld visar han en stor omsorg om Berlioz' delikata detaljer och sprakande klangbilder. Den romerska karnevalen blev både sceniskt och musikaliskt ett muntert pandemonium, precis som det är avsett att vara.

Vokalt är titelpartiet krävande med sina krav på dramatiska tenorattacker och raffinerad fransk sångdeklamation (den skrevs direkt för Gilbert Duprez, den förste som utstötte det sedan oundgängliga "ut de poitrine", höga C med full röst). **John Osborn**, som tidigare utmärkt sig genom sin kraftfulla Rossinivirtuositet, var klippt och skuren för rollen, även sceniskt var han den oförfvägne gamängen och den passionerade revoltören.

Pretty Yendes (Teresa, Cellinis älskade) personliga sammetsopran vill man ha förevigad. Habila var barytonerna **Maurizio Muraro** och **Audun Iversen** som Teresas far Balducci och konkurrenten, guldsmeden Fieramosca. En imponant påve, Clemens VII, blev **Marco Spotti** med underbar komik. Allt avslutades med ett guldregn som föll över publiken, vilket låg helt i linje med denna storslagna och generösa operafest. ❏

BERLIOZ: BENVENUTO CELLINI

Premiär 20 mars, besökt föreställning 23 mars 2018.

Dirigent: Philippe Jordan

Regi: Terry Gilliam

Scenografi: Aaron Marsden och Terry Gilliam

Kostym: Katarina Lindsay

Video: Finn Ross

Koreografi: Leah Hausman

Solister: John Osborn, Pretty Yende, Maurizio Muraro, Audun Iversen, Marco Spotti, m.fl.

www.operadeparis.fr

Alcina

THÉÂTRE DES CHAMPS-ÉLYSÉES, PARIS • RECENSENT: ERIK GRAUNE • FOTO: VINCENT PONTENT

Ridån till uppsättningen av *Händels Alcina* på Théâtre des Champs-Élysées i Paris känns välbekant, den har jag definitivt sett tidigare, men var? Förvirringen är stor innan jag kommer på att det är ridån till vår egen Drottningholmsteater. Den ljusblå bakgrunden med guldkronor i raka rader mot vilken ett moln med drottning Lovisa Ulrika som Minerva sänker sig ner för att som *Deus ex machina* ställa alla intrigernas förvirring till rätta. Men här i Paris är Lovisa Ulrika bortsuddad, kvar är bara det tomma molnet. När denna ridå sedan går upp känner man sig ändå fortfarande som hemma. Man blickar rätt in i vad som skulle kunna vara Drottningholmsteaterns teatermaskineri med alla dess illusionsskapande dekoreffekter. Ovanför finns Alcinas förtrollade värld som en barockkuliss, där Alcina rör sig som operaprimadonna i praktfulla klänningar och peruker.

Nå, är detta bara en raffinerad association till Drottningholmsteaterns förvandlingsteater som scenografen **Johannes Leiacker** vill åstadkomma eller är det något mer? Även om den iakttagelsen naturligtvis förbigår den publik som här i Paris ser **Christof Loys**,

från Zürichoperan överförda, uppsättning kan jag inte låta bli att lägga en möjligtvis övertolkad betydelse i den bortsuddade Lovisa Ulrika.

Christof Loys och Johannes Leiackers *Alcina*-tolkning är nämligen inte bara en raffinerad scenografisk barockpastisch utan vänder upp ner på den gängse uppfattningen av Alcina. *Händels Alcina* är – som hon brukar gestaltas – en vacker häxa som använder sina trollkonster till att förföra män och som, när hon tröttnat, förvandlar dem till inredningsdetaljer i sin förtrollade trädgård: en bäck, en klippa eller ett lejon. Operan handlar om hur hennes siste älskare, Ruggiero, med hjälp av sin bortglömda trolovade Bradamante inser sin förtrollning och förgör Alcinas rike.

Enligt regissören handlar det snarare om hur illusionen om den eviga kärleken krossas. Ruggiero och Bradamante återförs till verkligheten med dess strikta regler, där maskulina och feminina roller är självklart definierade och där mannens roll är att utföra hjältedåd. I Alcinas rike råder sensualism och kärlek, en paradisisk

Cecilia Bartoli som Alcina

undantagstillvaro fri från det normala samhällets hierarkier och strikta könsroller. Här i form av en barockkuliss. Konstrasten när denna värld krossas av Ruggieros medvetande om sin kärleksförtrollning blir brutal: Drottningholmsteaterns kuliss får ge vika för trånga, förfallna rum med fläckiga och avflagnade tapeter, där Alcinas förtrollade älskare tröstlöst vandrar runt som zombies. Detta farväl till det förlorade paradiset gestaltas i ett flöde av känslopenetrerande arior som utgör sista delen av Händels opera.

Om man försöker beskriva detta står sig vändningar som fulländad belcantosång slätt mot den djupa vokala meditation som **Cecilia Bartoli** och countertenoren **Philippe Jaroussky** försätter publiken i. Den virtuosa hurtighet och det nästan maniska uttrycksbegär som man förknippar med Cecilia Bartolis fenomenala tontrillarekvilibristik, av detta finns ingenting här; liksom Jarousskys smärtsamt intensiva vokala uttryck är allt äkta sorg och sanning.

Men även **Julie Fuchs** icke våpiga Morgana, **Varduhi Abrahamyan**s hämndlystna Bradamante och **Christoph Strehl** som Morganas försmädd älskare Oronte ges en annorlunda men högre resning både sceniskt och vokalt. Därtill kommer sist men inte minst *Le Concert d'Astrée* under ledning av **Emmanuelle Haïm**, som med en aldrig sinande entusiasm rent fysiskt knädar ut varenda takt i partituret. Haïm är i en oavbruten nära dialog med sångarna. Ariorna spjälkas upp med pauseringar och fermat och orkestern blir en jämbördig samtalspartner till rollernas känsloutgjutelser, vilket ger orkestern en betydelse och djupdimension som knappast tidigare hörts i en Händelopera.

Händels drama om en ond kvinna som till slut får vad hon förtjänar och en ung man som tar sitt förnuft till fånga blir således en tragedi om kärlekens sårbarhet och en krossad dröm om en bättre värld. Jag tror inte att man överdriver om man påstår att denna *Alcina* kan ses som epokgörande. :||

HÄNDEL: ALCINA

Premiär 14 mars, besökt föreställning 20 mars 2018.

Dirigent: Emmanuelle Haïm

Regi: Christof Loy

Scenografi: Johannes Leiacker

Kostym: Ursula Renzenbrink

Ljus: Bernd Purkrabek

Koreografi: Thomas Wilhelm

Solister: Cecilia Bartoli, Philippe Jaroussky, Julie Fuchs, Varduhi Abrahamyan, Christoph Strehl, Barbara Goodman, m.fl.

www.theatrechampselysees.fr

*Nina
Stemme*

THE BIRGIT NILSSON
PRIZE 2018

Nina Stemme har tilldelats The Birgit Nilsson Prize på en miljon dollar. Hon blir därmed den fjärde mottagaren av priset. Efter två hyllningskonserter till Birgit Nilssons ära är Stemme redo att möta pressen.

Hon känner en enorm glädje och är smickrad över att ha fått detta förnämliga musikpris.

– Det känns mycket ansvarsfullt och fint att få axla det här för operakonsten, säger Nina Stemme. Det är också ett stort erkännande för mig personligen.

– Birgit Nilsson var en mycket stark personlighet, inte minst genom att hon ofta förekom i offentliga sammanhang, i olika tv-program och blev känd för en större allmänhet. Hon gjorde karriär just när skivindustrin slog igenom och därför blev hon mer än någon annan gynnad och hade möjligheten att sprida operakonsten genom många kompletta operainspelningar. Själv är jag ingen mediemänniska, utan jag vill att det jag gör på scenen ska få tala för sig självt.

– Birgit Nilsson är en stor föregångare för mig. Hon hade också möjligheten att samarbeta med de främsta regissörerna på den tiden, som t.ex. Wieland Wagner.

Vad Nina Stemme ska göra med prissumman är inte bestämt.

– Jag har knappt haft tid att tänka igenom saken ännu, men någon del blir privat medan resten ska ha något med musik att göra. Jag får återkomma.

Nina Stemme är glad över att ha fått medverka vid hyllningskonserterna både på Göteborgsoperan och Kungliga Operan.

– Extra roligt var det att få komma tillbaka till Göteborg, där jag fick mitt genombrott med *Madame Butterfly* 1995. Där träffade jag också Birgit Nilsson när operahuset invigdes året innan. Sedan delade hon även ut Tidskriften OPERAs pris till mig vid en trettondagskonsert i operahuset 1996. Ja, hon var till och med konferencier för den konserten.

– Vid hyllningskonserten i Göteborg den 17 maj var det all-time-high med en oerhört stark kvinnosida, som visade på både bredd och kvalitet. Det är främst på kvinnosidan som den svenska sångarexporten är känd. Och så har vi ju en fantastisk Wotan i John Lundgren.

1. *Nibelungens ring*, Kungliga Operan 2017. Foto: Markus Gärder.
2. *Notorious*, Göteborgsoperan 2015. Foto: Mats Bäcker.
3. *Notorious*, Göteborgsoperan 2015. Foto: Mats Bäcker.

3

Jag undrar hur långt hon har kommit i förberedelserna med färgarfrun i den kommande nyuppsättningen av *Die Frau ohne Schatten*. En roll som hon ska göra för första gången nästa säsong på Wiener Staatsoper.

– Jag har arbetat musikaliskt intensivt med rollen i ett halvår. Det går långsamt framåt, för det är en enorm läxa att lära in, inte minst eftersom dirigenten Christian Thielemann gör verket utan strykningar, vilket är mycket ovanligt. Det blir en toppbesättning med Stephen Gould och Camilla Nylund som kejsarparet, Wolfgang Koch gör min man, Barak, och Evelyn Herlitzius gestaltar Amman. Det blir premiär den 25 maj 2019.

Nina Stemme fick huvudrollen Alice Hauser specialskrivna för sig när Hans Gefors komponerade *Notorious* efter Hitchcocks film som förlaga. I denna Göteborgsuppsättning, som hade urpremiär hösten 2015, var Stemme på scenen i hela 20 av operans 22 scener. Hur kändes det?

– Det gav mig nya insikter och aspekter på röstens möjligheter. Det var ett mycket tätt samarbete med Gefors, inte minst i hans egen tonsättningsstudio. För att få rutin på nyskriven opera måste man få fler chanser än att bara medverka i ett uruppförande.

Förutom färgarfrun undrar jag om det finns fler nya roller på gång.

– Ja, det gör det! Men jag kan inte avslöja vad det blir ännu. Jag är nöjd med att få sjunga mina önskeroller och att kunna fördjupa mig och att få slipa på detaljerna.

Har dina Verdiroller fått stryka på foten?

– Ja, och det beror på att jag har haft otur med regissör i ett par Verdioperor. *Ödets makt* i Wien blev en regiflopp. Men Verdi har mycket att ge i form av de oerhört mångfacetterade lagren i verken. Det gäller att hitta djupet i tonen och musikaliskt går det betydligt fortare än hos t.ex. Wagner.

Några kommande svenska engagemang finns inte inbokade i Stemmes kalender förutom att hon ska sjunga Judith i *Riddar*

Blåskäggs borg i januari på Konserthuset i Stockholm. Nina Stemmes man Bengt Gomér gör en scenisk uppsättning och kombinerar den med Schönbergs *Erwartung*.

– Efter *Notorious* finns inget inplanerat i Göteborg. Om det är den kommande ombyggnaden av Kungliga Operan som gör att jag inte har tillfrågats, det vet jag inte. Jag är bokad fem år framåt och mer vill jag inte ta på mig. Generellt kommer förfrågningarna för sent. Att den svenska operapubliken inte sviker oss utlands-sångare är glädjande.

I vilka operahus känner du dig mest hemma?

– På Bayerische Staatsoper i München och Wiener Staatsoper. Båda operahusen har fantastisk akustik och därtill två topp-orkestrar. Också Staatsoper i Berlin, även om jag aldrig sjöng där före ombyggnaden. Genom att höja innertaket har man fått mer klang i salongen. När jag sjöng Turandot på Zürichoperan var rummet för litet och min röst kändes för stor. Zürichoperan är storleksmässigt jämförbar med Stockholmsoperan, som inte heller är akustisk optimal med sin torra akustik.

– Jag tycker att man ska bygga ett nytt operahus i Stockholm, för man kommer aldrig tillräta med trångboddheten, det har för små övningsrum och ett för trångt scenutrymme osv. De två miljarder som avsatts för ombyggnaden kunde i stället ha varit grundplåten till ett nytt och toppmodernt operahus.

Påföljande morgon efter min intervju flyger Nina Stemme tillbaka till München för att fortsätta repetitionerna av *Parsifal*, där hon ska göra Kundry i en nyuppsättning.

Min intervjutid är tyvärr slut och journalistkollegan Bo Löfvendahl står på tur.

Och jag säger till honom: "Fältmarskalkinnan tar emot nu!" ■■
Sören Tranberg

YOUR NEXT TOUR AB -DIN BÄSTA RESEKLUBB

BIRGIT NILSSON & LEONARD BERNSTEIN 100 ÅR

OPERABUSS TILL MALMÖ & KÖPENHAMN 6-9 SEPTEMBER

WEST SIDE STORY på Malmö Opera

Kulturutflykt till BIRGIT NILSSON MUSEET

Besök på slottet AMALIENBORG i Köpenhamn.

Exklusiv konsert på KÖPENHAMNS NYA KONSERTHUS

Följ med till Malmö och upplev en härlig föreställning av WEST SIDE STORY på Malmö Opera med Frida Johansson & Anton Zetterholm i huvudrollerna som Maria och Tony i Bernsteins tidlösa musikal. För att uppmärksamma 100-årsminnet av Birgit Nilsson gör vi en kulturutflykt till BIRGIT NILSSON MUSEET i Västra Karup utanför Båstad.

I Köpenhamn gör vi ett besök på slottet AMALIENBORG och går på konsert i Danmarks Radios fantastiska NYA KONSERTHUS där vi får uppleva Haydens livfulla symfoni nr: 88, Mozarts fina Konsert för flöjt och harpa med solisterna Ulla Miilman & Zachary Hatcher och Mozarts berömda mästerverk symfoni nr: 40 g-moll. Allt under ledning av orkestrens förste gästdirigent spanjoren, Juanjo Mena.

Bor gör vi bekvämt, anrikt och centralt i Malmö på ELITE HOTEL SAVOY.

Reseledare är operasångare Magnus Kyhle.

NEW YORK METROPOLITANOPERAN 3-10 OKTOBER

TRE STJÄRNSPÄCKADE FÖRESTÄLLNINGAR! KAN DET BLI BÄTTRE? Camille Saint-Saëns SIMSON OCH DELILA, med ELINA GARANCA och ROBERTO ALAGNA. Giuseppe Verdis mästerverk AIDA med ANNA NETREBKO och ALEXSANDRS ANTONENKO samt Giacomo Puccinis La FIANCIULLA del WEST. Varje årstid har sin charm i New York. Följ med till "The Big Apple" och upplev fantastiska operaföreställningar, enastående konstmuseer, shopping och underbara måltider! New York är staden som har allt, inte minst ett av världens främsta operahus "The MET". Besök på Museum of Modern Art (MoMA) och utflykt till Brooklyn med bl.a. det berömda Brooklyn Museum ingår också i programmet. Resevärd Tomas Svendén.

FÖRLÄNG SENSOMMAREN OCH FÖLJ MED TILL
UNDERSKÖNA, MAGISKA, FÖRFÖRANDE

SALZBURG 27-31 OKTOBER

Salzburg, en av Österrikes riktiga kulturpärlor, delad i gammalt och nytt av den vackra floden Salsach. Mozarts födelsestad och en operakonstens högborg. I Salzburgs underbara omgivning finns det möjligheter till fantastiska utflykter, egna strövtåg och många kulinariska upplevelser. Vi upplever Massenet's MANON & Strauß WIENER BLUT på anrika Salzburger Landestheater. Utflyktsmålen är unika SALZKAMMERGUT och bedövande vackra MONDSEE. Givetvis gör vi också en guidad stadsrundtur i Salzburg med besök i de bägge Mozarthusen. Bor gör vi på det nyrenoverade, moderna femstjärniga RADISON BLU HOTEL***** i Altstadt.

Reser gör vi tillsammans med operasångare Magnus Kyhle som reseledare.

MÜNCHEN 9-12 NOVEMBER

Les Vêpres siciliennes och Eugen Onegin

Vi reser till Bayerns pärla, huvudstaden München med sitt fantastiska operahus och gedigna utbud av konst, musik och kultur. Där får vi uppleva Giuseppe Verdi's fantastiska, men inte så ofta spelade, Les Vêpres siciliennes (Sicilianska aftonsången) och Pjotr Tjajkovskij's underbara Eugen Onegin efter Puskins roman allt under ledning av Nünbergsoperans nya musikchef Joana Mallwitz. Dessutom blir det en unik utfärd till Kung Ludvig II magiska sagoslott NEUSCHWANSTEIN. En guidad tur på det gamla kungliga slottet,

Residenz, med sina olika museiavdelningar och den praktfulla 1700-tals Cuvillies-teatern hinner vi också med. I övrigt njuter man givetvis också av Münchens stadsliv, välbrygd bayersk öl och Altes Rathaus, Englischer Garten samt mycket annat. Reseledare Tomas Svendén.

FANTASTISKA OPERAMÖTEN I PRAG

17-21 NOVEMBER

Följ med till Prag, "Den gyllene staden", som inte bara är en av Europas vackraste städer utan även en av de kulturellt mest högtstående. Inte minst vad gäller musik & operalivet. Staden som kan ståta med konstmuseer i världsklass och hela TRE OPERAHUS.

Vi besöker givetvis alla tre:

18 november för att njuta av AIDA på National teatern,

19 november DON GIOVANNI på Estate theatre (Mozartteatern) och

20 november NABUCCO på Statsoperan.

Vi hinner vi också med ett besök på det vackra slottet Cesky Sternberk, samt givetvis en fullmatad stadsrundvandring i det gamla Prag.

Bor gör vi centralt på femstjärniga Hotel Paris Prague *****.

Vi reser tillsammans med Tomas Svendén som reseledare.

OPERARESA TILL BERLIN med den omfattande JULMARKNADEN i Berlin och TILLFÄLLE TILL INKÖP I BORDERSHOP MED ETT STORT UTBUD AV

"TAX FREE" VAROR 29 NOVEMBER-4 DECEMBER

Vi reser med buss till världsmetropolen Berlin. Överallt möts gammalt och nytt i staden som kan ståta med konstmuseer i världsklass och tre operahus. Vi får vara med om Jacques Offenbachs Hoffmans äventyr på Deutsche Oper med vårt eget stjärnskott Daniel Johansson och en operett på Komische Oper nämligen även denna dag Offenbach och hans komiska operett BlauBart sällan sedd i Sverige. I Berlin gör vi en stadsrundtur tillsammans med svensktalande guide där vi kommer att få se alla de omtalade monumentala byggnaderna.

I Danmark bor vi på Hotell Niels Juel i Köge, i Berlin bor vi på Grand Westin Berlin hotell***** beläget i hörnet Unter den Linden/Friederichstrasse. Naturligtvis äter vi god mat och dricker goda viner under resan. Resevärd Tomas Svendén.

FÖRETAG OCH FÖRENINGAR VI SKRÄDDARSYR ERA RESOR EFTER ÖNSKEMÅL!

YOUR NEXT TOUR AB

Lill-Jans Plan 2 114 25 Stockholm

info@yournexttour.com

-DIN BÄSTA RESEKLUBB

Tel: 08-611 51 50

www.yournexttour.com

1

TYSK SKRÄCKROMANTIK

Uruppförandet av Heinrich Marschners opera *Hans Heiling* på hovteatern i Berlin den 24 maj 1833 blev det årets stora operahändelse i Tyskland. Raskt följde uppsättningar i Aachen, Frankfurt, Hannover och Leipzig. Hans *Vampyren* från 1828 får sin svenska premiär på Läckö slott i sommar.

En av dem som kommenterade den nya operan var den tjuoårige Richard Wagner, som arbetade som repetitör och alltiallo vid operan i Würzburg. Hans syster Rosalie hade skrivit till honom och berättat om sin entusiasm för det nya verket. Richard svarar: ”Du skriver bland annat att du tyckte så mycket om *Hans Heiling* och att den fortfarande går för fulla hus – jag måste tillstå att den nyheten på visst sätt gläder mig. Vi har också här uppfört operan, och jag tycker också att musiken är rätt hyggelig (recht hübsch), åtminstone enskilda stycken; men en sådan brist på totaleffekt har jag aldrig stött på i någon av Marschners tidigare operor. Jag förstår bara inte, de bästa möjligheterna till effekter har han bara låtit sig gå förbi. Vad är det där för aktslut! Och vilken brist på melodier i körerna. I andra aktens final behandlar han själva kulminationen så slarvigt och framhäver stegringen så dåligt att man tror att här händer bara något obetydligt. Kort och gott, inte ett enda nummer tar tag i en! Jag måste erkänna att detta ger mig stolta förhoppningar för min egen opera.”

Det här är ett intressant citat som visar att Wagner i första hand inte inspirerades av Marschners operor utan snarast triggades att

utmana och bräcka sin äldre och framgångsrika kollega. Och det gjorde han, inte med operaförstlingen *Die Feen*, men väl med det första mästerverket *Den flygande holländaren* nio år senare. Den har påfallande likheter med *Hans Heiling*.

Huvudpersonen i *Hans Heiling* är en jordande (Erdgeist), ett slags människoartad gnom, en outsider och baryton just som Wagners holländare. Även han längtar efter en jordisk kvinnas kärlek. Hans utvalda Anna är sopran som Senta, hennes svartsjuka tenor heter Konrad och inte Erik. Heiling frestar som holländaren med rika skatter. En girig förälder, visserligen en mor och inte en far, låter sig lätt lockas. Heiling har också i bakgrunden en härskara spökmattroser, fast här små otrevliga jordandar – det är lätt att se dessa som incitament inte bara till holländarens matroser utan också till de stackars dvärgar som Alberich plågar så svårt i *Rhenguldet*.

Mängder av dramaturgiska detaljer i *Hans Heiling* går igen i *Den flygande holländaren*, men inte som en akt av inspiration, Wagner tycks snarare vara ute efter att demonstrera hur mycket bättre han

kan utnyttja samma dramaturgiska förutsättningar. Hör man de två operorna tätt efter varandra känns det som om Wagner punkt för punkt krossar den arme föregångaren.

Det är lätt att föreställa sig att Marschner, när han såg *Den flygande holländaren*, kände sig som Salieri i den berömda scenen i Peter Shaffers pjäs *Amadeus*, där Salieri hör Mozarts Gran partita och inser att mot Mozarts geni är han chanslös.

Heinrich Marschner var under den här tiden, 1830-talet, Tysklands mest framgångsrike operatonsättare. Men eftervärlden har dömt honom till det beklagliga operahistoriska ödet att ses som den felande (bokstavligen!) länken mellan en skyhögt överlägsen föregångare, Carl Maria von Weber och en ännu mer överlägsen efterföljare, Richard Wagner.

Heinrich Marschner föds 1795 i den lilla staden Zittau i Sachsen och växer upp i en hantverkarfamilj. En kantor uppmärksammar hans musikaliska begåvning, och han får musikutbildning, samtidigt som han sätts att studera juridik i Leipzig. Redan som artonåring

gör han slut med juridiken för att satsa helt på musiken. Tre år senare reser han till Wien och träffar Beethoven. En första kapellmästartjänst får han i Pressburg (Bratislava) och där får han 1818 sin första opera *Saidar und Zulima* uppförd. Sin nästa opera *Heinrich IV und d'Aubigné* skickar han till Dresden, där Carl Maria von Weber blir intresserad och leder uruppförandet. Marschner skyndar sig att flytta till Dresden, och han blir assisterande kapellmästare åt Weber. Efter Webers död 1826 räknar Marschner med att utnämnas till dennes efterträdare, men så blir det inte och han lämnar Dresden för Leipzig. Efter att redan ha blivit änkling två gånger gifter sig Marschner samtidigt för tredje gången, och den här gången lever hans hustru litet längre.

Under den sista tiden i Dresden sysselsätter sig Marschner med ett operalibretto efter Lord Byrons *Lord Ruthven*, och 1828 uruppförs i Leipzig hans nya opera, *Vampyren*. Det blir succé direkt, och operan innebär Marschners stora genombrott. En rad andra tyska scener tar omgående upp verket. Och inte bara i Tyskland, på Covent Garden i London spelas den hela sextio gånger inom loppet av ett år.

I publiken vid uruppförandet i Leipzig 1828 fanns den femtonårige Richard Wagner, som under sin tid i Würzburg hade att arbeta också med denna Marschneropera. I sin självbiografi *Mein Leben* är Wagner litet mer positiv till *Vampyren* än han är i den förintande analysen av *Hans Heiling* i brevet till Rosalie. Han framställer *Vampyren* som positiv motbild till Meyerbeers samtida skräcksuccé *Robert le diable*. Marschner får i självbiografen tjäna som instrument i Wagners envetna kampanjer mot Meyerbeer. Han framstår som ärligare i brevet till Rosalie.

Vampyrer som populärkulturellt tema förknippar vi i dag främst med Bram Stokers *Dracula* från 1897 med förnyad svensk aktualitet genom Victoria Borisova-Ollas opera. Men vampyrer var kulturell vardagsrekvizita redan i början av 1800-talet, då det rädde skräckromantisk högkonjunktur. Mary Shelley skrev sin roman om *Frankenstein*, och djävulen fick arbeta för högtryck inom de flesta genrer, från de enklaste skillingtryck till Goethes *Faust*. Inte minst vampyrer var populära. Få har överlevt, men för svensk del finns ett lysande exempel i Carl Jonas Love Almqvists *Amorina*.

Inom operan fick skräckromantiken sitt främsta uttryck i Webers *Friskytten* med den magnifika scenen i vargklyftan. Marschner var ju assistent åt Weber ett par år, och han tog de djupaste intryck av sin beundrade chef vid hovoperan i Dresden. Det missar ingen som lyssnar till *Vampyren*. Redan i uvertyren hör man hur Marschner

fullkomligt sugit i sig Webers tonspråk. Så suggestiv som Weber lyckas Marschner aldrig bli, trots att librettot tar ut skräcksvängarna mer i *Vampyren* än i *Hans Heiling*. Den högst obehaglige Lord Ruthven hinner suga livet ur två oskyldiga unga flickor, innan den tredjes egentliga fästman i sista stund bräddar den demoniske lorden och bryter hans makt genom att inför allt folket utbrista ”dies Scheusal hier ist ein Vampir!”.

För oss i vår tid, härdade av blodiga skräckfilmseffekter som vi är, kan ett verk som Marschners *Vampyren* te sig beskedligt och naivt, men med litet fantasi är det lätt att föreställa sig vilket starkt intryck verket kunde göra på en publik som saknade vår tids populärkulturella retningar. Och även om Marschner håller sig inom konventionella ramar har *Vampyren* dramatiskt flyt och är oavbrutet melodiskt tilltalande.

Redan året efter *Vampyren* har nästa Marschneropera premiär i Leipzig, *Der Tempel und die Jüdin* (*Tempelriddaren och judinnan*). Också den blir en framgång och år 1924 försökte man i Berlin återuppliva den i en bearbetning av Hans Pfitzner, men det blev en engångsföreteelse. Av Marschners tolv operor har endast *Vampyren* och *Hans Heiling* nått modern publik.

År 1831 utnämns Marschner till hovkapellmästare i Hannover, där han i handen får ett libretto av Eduard Devrient om jordanden

6

7

8

9

Hans Heiling. Efter succépremiären på Berliner Hoftheater, blir Marschner den store operatörsättaren för dagen. Bland annat erbjuds han ställningen som dansk hovkapellmästare efter att 1836 ha dirigerat sin opera i Köpenhamn. Han är lockad men håller fast vid Hannover trots sämre ekonomiska villkor. Danske kungen förlämnar honom ändå Dannebrogorden.

Hans Heiling kom så småningom också till Sverige och spelades åtta gånger på Kungliga Operan säsongen 1865/66. Den uppsättningen togs upp igen ett par gånger 1906, då med John Forsell i titelrollen. 1897 gavs operan också på Stora Teatern i Göteborg. *Vampyren* nådde däremot aldrig Sverige och får således efter 190 år sin svenska premiär på Läckö slottsopera den 15 juli i år.

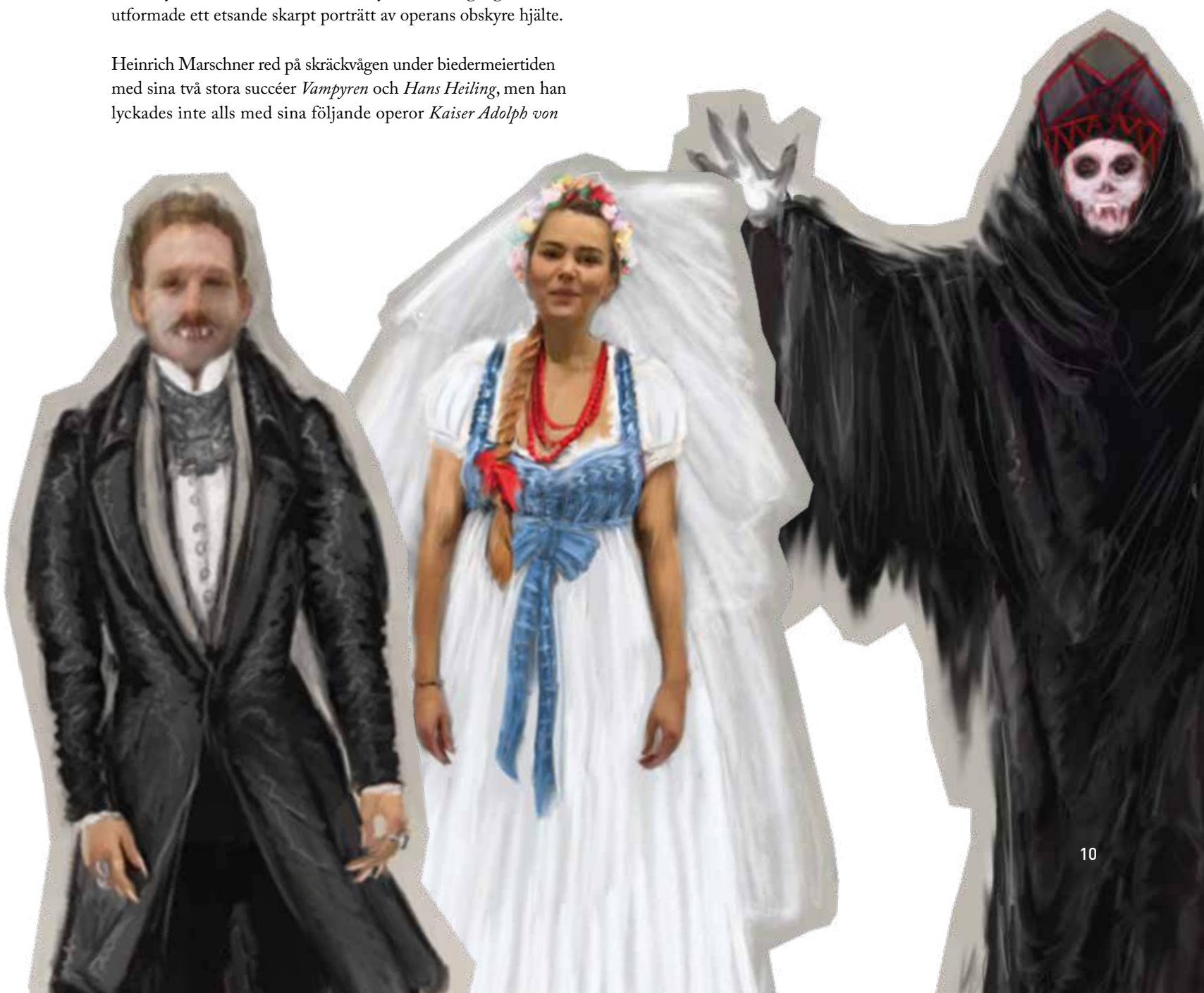
Inte heller i Tyskland har Marschners operor fått någon riktig renässans, men *Hans Heiling* dyker upp ibland fast med glesa mellanrum. År 2001 gjorde en av de största tyska scenerna, Deutsche Oper i Berlin, ett gott försök att rehabilitera verket. Christian Thielemann gav imponerande glans åt Marschners partitur, och en av Tyskland främsta karaktärsbarytoner Wolfgang Schöne utformade ett etsande skarpt porträtt av operans obskyre hjälte.

Heinrich Marschner red på skräckvägen under biedermeiertiden med sina två stora succéer *Vampyren* och *Hans Heiling*, men han lyckades inte alls med sina följande operor *Kaiser Adolph von*

Nassau, *Austin* och *Sangeskönig Hiarne oder das Tyrffingschwert*. Efter nära tjugio års kamp med hovbyråkratin fick han i alla fall sin försörjning som hovkapellmästare slutgiltigt tryggad 1852. Men nu avled också hans tredje hustru, och även sju av hans tio barn var döda. Mot slutet av sitt liv blev Marschner tämligen isolerad. Det tyska musiklivet glömde honom ganska snabbt, men han hann gifta sig en fjärde gång med en trettio år yngre sångerska innan han pensionerades mot sin vilja 1859. Två år senare avled han 66 år gammal.

Heinrich Marschner tillhör inte de stora operatörsättarna, men han är inte heller någon av de riktigt små. Vi bör åtminstone hedra honom som mannen som lyckades fylla tomrummet mellan de två stora W:na i den tyska operans historia. ■ Lennart Bromander

1. Heinrich Marschner.
2–5. Scen ur *Hans Heiling*, Theater an der Wien, 2015. Foto: Hedwig Prammer
6–7. Scen ur *Vampyren*, Grand Théâtre de Genève, 2016. Foto: Magali Dougados
8–9. Scen ur *Vampyren*, Theater Koblenz, 2017. Foto: Matthias Baus
10. Kostymskisser till uppsättningen på Läckö slottsopera. Illustration: Paul Garberg

1

Sommarens enda barockopera på Drottningholmsteatern är Jean-Philippe Rameaus enaktare *Pygmalion* (egentligen *Pigmalion*), en kort "acte-ballet" – bara trekvart – från 1748. Den välkända historien om hur Pygmalion skapar en staty av sådan skönhet att han förälskar sig i den, varefter Venus i sin vishet ger statyn liv, har, liksom mycket från Ovidius *Metamorfoser*, ett långt liv.

Pygmalion var kung på Cypern och ska alltså inte förväxlas med den Pygmalion som var kung i Tyros. Den senare hade för övrigt en syster som är än mer berömd än den förstnämnde Pygmalion: Dido. I Ovidius – myten återges i tionde boken – finns det en förhistoria som berättar om Pygmalions val att hellre ägna sig åt konst än kvinnor.

Venus är vred, hennes en gång älskade cypriotiska flickor, propoitetiderna, liksom de som kallas keraster efter sina två horn i pannan, har varit ogästvänliga. På självaste Jupiters altare, gästvänlighetens guds altare, har man slaktat främlingar: altaret är fullt av blodfläckar.

1. Drottningholms Slottsteater. Foto: Bengt Wanselius.

2. Saburo Teshigawara. Foto: Riboko Sato.

3. Jean-Philippe Rameau.

Venus straffar dem genom att förvandla dem till tjurar, men propoitiderna förnekar Venus varvid hon gör dem till prostituerade, vilket leder till att de, efter sina av skam förhårdnade drag, blir till stenar.

Här kommer då Pygmalion in. Han har harmats så av dessa skökor att han valt att aldrig gifta sig eller dela bädd med en kvinna. I stället ägnar han sig åt konsten och skulpterar en utsägligt vacker kvinna av vitaste elffenben, så vacker att han förälskar sig i henne. Venus förbarmar sig vid festivalen ägnad henne, för även om Pygmalion endast bönfäller om en kvinna lika vacker som sin staty, så blir hans skapelse levande. Skillnaden mellan konst och liv är upphävd.

Eftersom regissören Saburo Teshigawara, enligt Drottningholms-teaterns hemsida, har lagt till en prolog och epilog, så får vi kanske lite av förhistorien till den mer kända delen av myten. Vad epilogen ska bjuda på är osäkert, eftersom Ovidius tiger om vad som händer efter att Pygmalion har gift sig med den namnlösa statyn annat än att de fick en dotter, Pafos.

Detta slags enaktare var populära, oftast framfördes de tillsammans med andra kompositörers verk under samma kväll. Det är ungefär en sådan uppsättning som Vadstena-Akademien i sommar gör med *Solen och Nordstjärnan*, där tre kompositörer samsas. Bland andra Jean-Baptiste Lully, vars ande vilar lätt över Rameaus uvertyr till *Pygmalion*.

Rameaus enaktare var en stor framgång omedelbart efter premiären 1748. Den spelades kring 200 föreställningar fram till 1781, vilket även för den populära Rameau var ett häpnadsväckande antal gånger. Han lär ha komponerat verket på några veckor, förmodligen för att bistå den konkurshotade Académie Royale i Paris, vilket dock inte hjälpte eftersom Ludvig XV året efter lät staden Paris ta över teatern.

Rameaus librettist, Ballot de Sovot, lånade texten från La Mottes *entrée* "La sculpture", som ingick i dennes opera *Le triomphe de l'amour*, en opera-ballett från 1700. Att återanvända ett libretto på

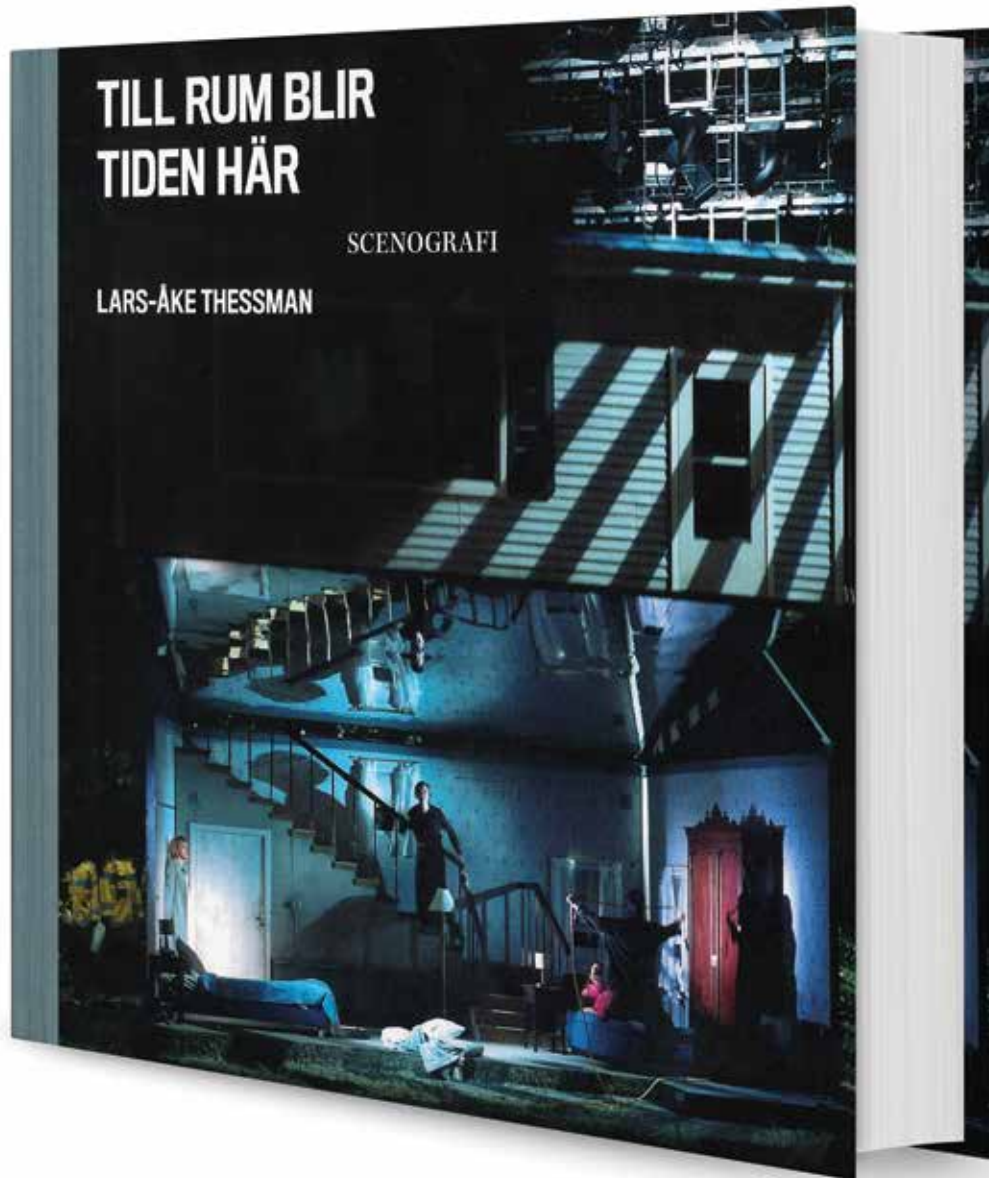

detta vis var i Frankrike nytt (i Italien var det desto vanligare), och de Sovot fick också en del kritik; han kallades bland annat för La Mottes *correcteur*.

Det har även spekulerats om Rameau erinrade sig den skandalsuccé en novell om Pygmalion hade gjort 1741, Antoine Boureau-Deslandes *Pygmalion, ou la statue animée*, som ska ha fått tidens censor att bränna skriften på grund av dess libertinska innehåll.

Till *Pygmalions* framgång räknas bland annat uvertyren, som ska illustrera hur Pygmalion ciselerar sin staty. Dansinslagen gav omedelbart gehör och är närmast ett potpurri på de danser Rameau hade använt i sina opera-balletter. Statyn får här lära sig hur man rör sig och hon blir raskt en skicklig dansare. Givetvis finns här också ett par arior som hade stor framgång, främst *Pygmalions* "Que d'appas ! Que d'attraits !" (ung. Förtjusande! Oemotståndligt!) och hans avslutande hyllning till kärleken "Règne Amour".

Ursprungligen sjöngs *Pygmalion* av en countertenor, på Drottningholm är det Anders J Dahlin, vars höga tenor är det slags röst som oftast används vid moderna framföranden. Det finns en handfull moderna inspelningar, den senaste med Christophe Rousset och Les Talens Lyriques, annars även med Le Concert Spirituel under Hervé Niquets ledning och, nog fortfarande den bästa, Les Arts Florissants och William Christie. De senare står också för den auktoritativa utgåvan av partituret. ■|| Claes Wahlin

TILL RUM BLIR TIDEN HÄR. SCENOGRAFI

Lars-Åke Thessman

Art and Theory Publishing, 2018 (240 s.)

ISBN 978-91-88031-59-4

Som operapublik minns man de sällsamt underbara ögonblick av konstnärliga totalupplevelser där musiken, bilden, färgen, formen, ljuset, aktionen, rörelsen och ordet samverkar. Som vid Erich Wolfgang Korngolds *Die tote Stadt* på Wermland Opera i Karlstad (regi: Sofia Jupither, 2016). På scenen ett minnesrum som spricker upp i en makalös scenväxling till en askgrå stad med tomma fönster, svartblänkande kanaler och rökdimmor. En söndervittrad stad som speglar ett mentalt sönderfall. Eller Antonín Dvořáks *Rusalka* på Göteborgsoperan (regi: David Radok, 2012), där musikens intensiva naturromantik visualiseras av ett gåtfullt scenrum med vassruggar och där vattnet sipprar in genom väggar och golv.

I båda fallen är scenografin signerad **Lars-Åke Thessman**, vars enastående förmåga att gestalta regikoncept genom lika analytiska som visuellt fascinerande scenbilder fått publiken att häpna i flera decennier. Nu bjuder han generöst på sina erfarenheter och ett fantastiskt bildmaterial av skisser och föreställningsfotografier i

boken *Till rum blir tiden här* med den välvalda titeln lånad ur Richard Wagners *Parsifal*. Thessmans scenografier handlar just om hur rum och tid förvandlas, hur rummet speglar tiden, hur tiden förändrar rummet.

Boken är indelad i sex kapitel som utgår från scenografins olika funktioner samt en avslutande intervju med Thessman av Sören Tranberg om scenografens arbetsprocess (som lika gärna kan läsas som inledning). Varje kapitel exemplifieras med scenografier, både på talteaterscenen under 1970- och 80-talen, då Thessman också ofta ansvarade för kostymerna, och främst från operascenen under de senaste decennierna. Illusionens oändliga perspektiv, trompe l'œil-måleri och optiska synvillor firar triumfer i Offenbachs *Hoffmanns äventyr* och Stravinskis *Rucklarens väg*. Skådespelarnas interaktion med scenrummet åskådliggörs exempelvis genom Euripides *Ifigenias bröllop* på Stockholms stadsteater, där Thessman skapade maximal fysisk spänning genom att låta ensemblen röra

Die tote Stadt, Wermland Opera 2016

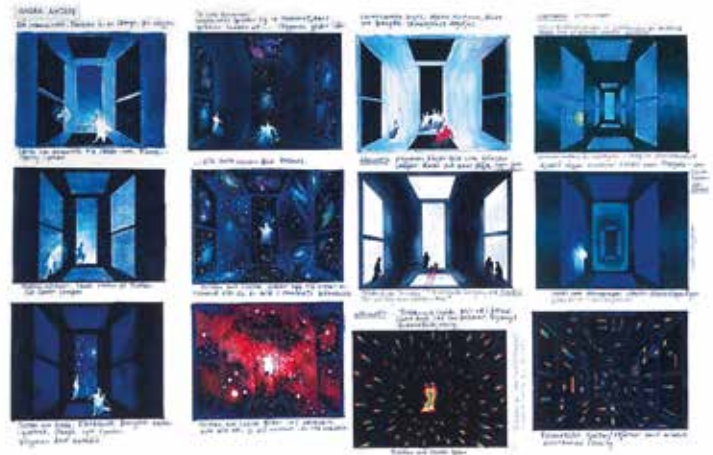

sig i en kraterlik utgrävningsgrop av sand och balkar. Sociala villkor och material som sten, kakel, armerat glas, rostig metall, plåt och betong är grundtonen för pjäser av Howard Barker och Stephen Poliakoff, men också för Sjostakovitjs *Lady Macbeth från Mtsensk*. Psykologiska processer, drömmar, själens landskap och det undermedvetnas labyrinter kan avläsas i rum och miljö. Makt och maktlöshet i Verdis *Aida* förflyttas från faraonernas Egypten till fascismens Europa, medan mytens rum symboliseras genom den oändliga tunneln mellan jordeliv och dödsrike i Glucks *Orfeus och Eurydike*.

Många uppsättningar kan exemplifiera flera rubriker, det visuella uttrycket kan gestalta både makt och myt, eller illusion och inre liv, samtidigt. Författaren har skarp slipat korta och ofta nästan poetiskt glasklara texter, som sammanfattar utgångspunkterna, verkens respektive kärna och betydelsefulla steg i arbetsprocesserna. Lars-Åke Thessmans scenografier är inte bara medskapande, de ger fundamentala nycklar till regikoncepten. Samtidigt betonar Thessman det kollektiva arbetet och lyfter fram alla de medarbetare som är nödvändiga men ofta osynliga för publiken: konstruktörer, snickare, dekormålare, tekniker med flera. Han skriver också fram samarbetet med de regissörer som han arbetat nära och länge med, bland andra David Radok och Yannis Houvardas, kostymskapare som Karin Erskine och ljusdesigners som Torkel Blomkvist (som bidrar med en kort, läsvärd betraktelse om ljuset i rummet).

Det är spännande att följa processen från tidiga idéskisser till avancerade blyertsskisser som är konstverk i sig eller (mer sentida)

Tristan och Isolde, Wermland Opera 2000

digitalt framarbetade skisser, liksom detaljerade bildpartitur scen för scen, scenmodeller och arbetsbeskrivningar. Arbetet är en hisnande balansgång mellan konstnärlig vision och praktikaliteter, säkerhetskrav och akustiska förutsättningar. Och det krävs, förstå man, tålmod, diplomati, envishet och övertalningsförmåga. Thessmans kommentarer ger mycket tankestoff och man ser de hänförande föreställningsfotografierna på nya sätt. Stilbrott ger dynamik, perspektivlära är konst och färgsymbolik fascinerande.

Arbetsprocessens olika steg belyses också i samtalet med Sören Tranberg. Research är viktigt. Thessman och Radok reser till Prag för att insupa Kafka-atmosfär och till en sjö på böhmiska landsbygden för *Rusalka*. Bildkonstnärer och arkitekter från antiken över renässans och barock till postmodernism, fotokonst och film inspirerar. Inget lämnas åt slumpen, det noggranna förberedelsearbetet är nödvändigt, sanningens minuter uppdagas på scenrepetitionerna då alla delar ska vara på plats och endast smärre korrigeringar är möjliga. Thessman skriver om hur friktion kan skapa kreativitet och om vikten av konstnärlig syntes (i stället för kompromiss) – faktiskt på liknande sätt som scenografen Gunilla Palmstierna-Weiss uttrycker det i sin, också mycket läsvärda, bok *Minnets spelplats* (Bonniers, 2013).

Lars-Åke Thessmans *Till rum blir tiden här* är oerhört initierad, kunskapsrik och visuellt attraktiv. Den kommer att vara till stor glädje för dem som vill arbeta med scenkonst och är en guldgruva för den nyfiket intresserade teater- och operapubliken. ■■

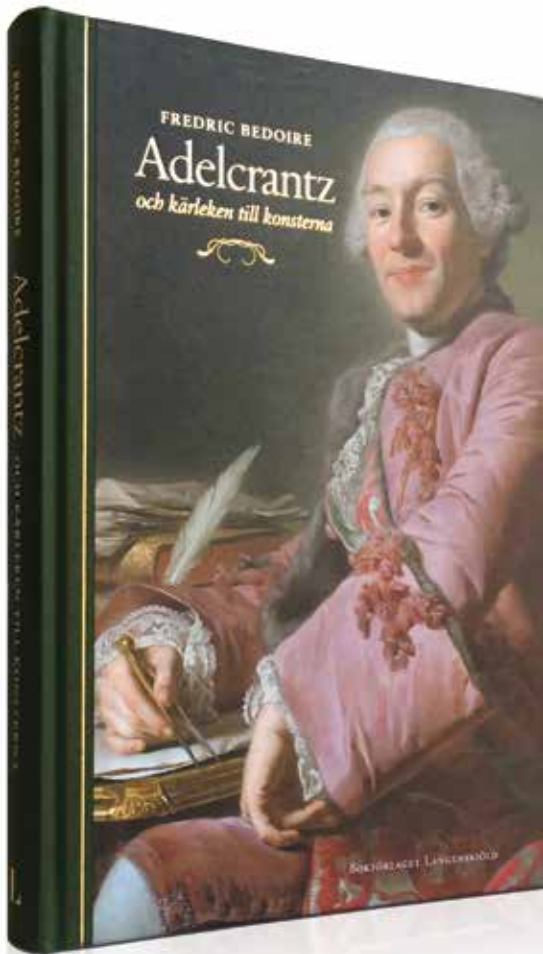
Karin Helander

Rusalka, Göteborgsoperan 2012

ADELCRANTZ OCH KÄRLEKEN TILL KONSTERNA

Fredric Bedoire

Bokförlaget Langenskiöld i samarbete med
Kungliga Akademien för de fria konsterna (263 sidor)
ISBN 9 789 188 439178

Fredric Bedoire, född 1945, är en av Sveriges mest namnkunniga arkitektur- och konsthistoriker, och tillika vice preses i Kungliga Akademien för de fria konsterna. Det är med stor nyfikenhet jag tar mig an hans senaste alster *Adelcrantz och kärleken till konsterna*. Som konstvetare (docent i konst- och bildvetenskap vid Göteborgs universitet) har jag många gånger använt det porträtt av Adelcrantz, målat av Alexander Roslin 1754 och som utgör bokens omslagsbild, för att öppna för diskussioner om en av de mest centrala perioderna i svensk kulturhistoria, nämligen den senare hälften av 1700-talet.

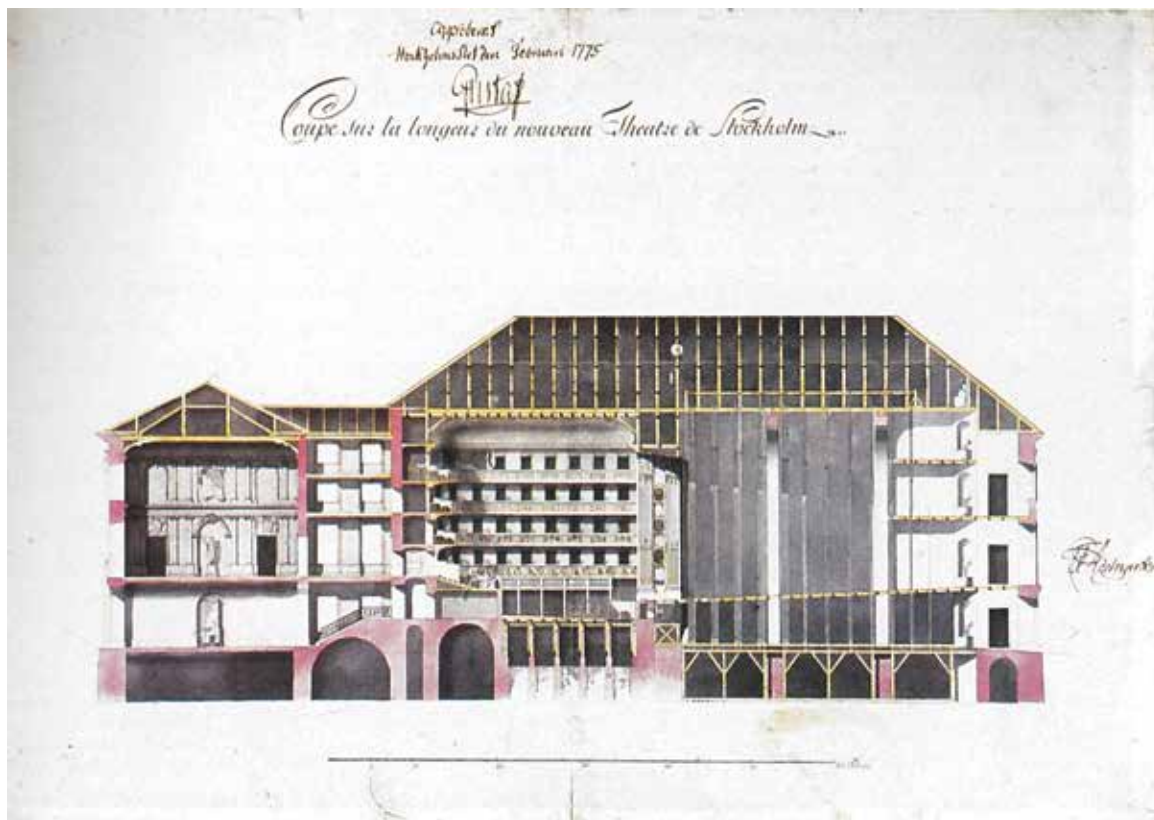
Det var under denna period som det svenska konstlivet, mycket tack vare ett inflöde av utländska kompetenser, växte fram och formaliserades, exempelvis i form av akademier. Kunskapssynen var tidstypiskt patriarkal, vilket innebar att överheten "välvilligt" förmedlade sitt kunnande till en befolkning som uppfattades som okunnig. Det ska också nämnas att akademierna var manligt dominerade miljöer och att det var svårt för kvinnor att få tillträde dit och skapa sig yrkeskarriärer den vägen. Det sena 1700-talet är fullt av friktioner, inte minst därför att den borgerliga offentligheten börjar ta plats i samhället. Mitt i detta finns **Carl Fredrik Adelcrantz**

(1716–96), en hovman, tillika arkitekt med övergripande ansvar för landets statliga byggande. Dessutom var det han som grundade Konstakademien i den form vi känner den i dag.

För OPERAs läsare är Adelcrantz kanske mest känd som den som ritat Drottningholmsteatern, Kina slott och Gustav III:s operahus (rivet 1892). Om detta handlar nu boken inte särskilt mycket, men i gengäld ger den en tematiserad ingång till Adelcrantz' mångfacetterade liv och verk under en tidsperiod som gav upphov till akademier som fortfarande angår oss.

Bokens åtta kapitel, som inte väjer för motsättningar inom Adelcrantz' person, tar sig an hans olika roller som exempelvis rokokoarkitekt, överintendent, konsteoretiker, konstsamlare eller en pietistiskt from person. Det sistnämnda kapitlet blir riktigt intressant mot bakgrund av aktuella mediala diskussioner om sådant som "vivörliv" i relation till akademierelaterade plikter.

Uppläggningsen med olika teman gör att läsaren kan välja efter intresse och humör vad som kan vara intressant att ta del av. Boken fungerar lite som en exklusiv, vetenskapligt grundad turistguide till Adelcrantz' liv och verk. Den är full av fina detaljer och sakuppgifter som tillsammans ger en översiktlig bild av Adelcrantz' mångfacetterade person. Ett exempel är de underbara rosa laveringar som finns i många arkitekturskisser. Laveringarna är utsökt återgivna och lockar till närmare studium av arkitekturens praktik. De öppnar

Sektionsritning till Operahuset vid Gustav Adolfs torg, godkänd av Gustav III i februari 1775. Riksarkivet

för ett sinnligt grundat förhållningssätt som jag menar gör Adelcrantz' gärning som arkitekt rättvisa. Ett annat engagerande exempel är en skiss som visar "förstenat vatten rinnande ur krukor" (s. 76) som utsmyckar Norrbro i Stockholm.

Som boende i den så kallade landsorten är det inte självklart att det går att ta en promenad vid Norrbro för att studera utsmyckningen på plats, men jag vänder mig till internet och hittar snabbt ett aktuellt fotografi där det förstenade vattnet syns. Bedoire har inte tänkt så, utan valt ett svartvitt fotografi från början av 1950-talet, taget av arkitekturhistorikern Erik Lundberg (1895–1969). Bilden stannar på något vis inom Bedoires interna sammanhang och historia i stället för att vända sig utåt till nuets potentiella läsare.

Under läsningen funderar jag ibland över varför jag – trots bokens uppenbara kvaliteter – har svårt att fångas av framställningen och varför jag upplever den som lite kvävande. Kanske är det symmetrin? Alla kapitel är nästan lika långa. Men de olika temana bjuder egentligen in till olika grader av fördjupning och analys, alltså sådant som ger kött på benen och får framställningen att leva.

Nu är Bedoire en ambitiös och kunnig akademiker, men samtidigt är han fostrad i en tradition som gör honom ovillig att tydliggöra sina teoretiska perspektiv, göra metareflectioner och problematisera sin egen forskarroll. Jag hade, för att nämna något, gärna sett en utvecklad analys av det ovan nämnda porträtt som utgör en så

betydelseladdad omslagsbild och som återfinns i beskuren form inne i boken. Som det nu är ler den sminkade Adelcrantz från bokens framsida, invid sitt namn i guldskrift, utan att den friktion som finns i bildens kontext lyfts fram. I porträttet iscensätts Adelcrantz' sociala upphöjdhed genom underifrånperspektivet och den praktfulla, taktilt lockande dräkten som ögat dras till. Armbågen är framskjuten, något som enligt tidens porträttkonvention uttrycker den dominans som hör till Adelcrantz' samhällsställning.

Överintendentens roll och kunnande framställs med passare och penna, och peruken och sminket upprättar en relation till fransk aristokrati under 1700-talet. Utanför bilden finns det framväxande borgerskapet och dess osminkade ansikten, enklare dräkter och ökande självförtroende. Jag önskar också att Bedoire på ett mera genomarbetat och kritiskt sätt hade tagit sig an bokens lockande undertitel "och kärleken till konsterna" och arbetat både med och mot den.

Det finns oerhört mycket substans i boken, men det hade, som jag ser det, behövts tydligare kontraster och produktiv friktion för att få Adelcrantz att framträda på ett mera levande sätt. Framför allt ger *Adelcrantz och kärleken till konsterna* en mångfacetterad och fint formgiven ingång till en period i svenskt konstliv som är väl värd att studera och reflektera över i dag. ■ Astrid von Rosen

avlyssnat

DALLAPICCOLA: FÅNGEN

Asszonyi, Butter, von Senden, Pichler, McShane/ Chor der Oper Graz und Grazer Philharmonisches Orchester/ Kaftan

Oehms Classics OC970 [1 cd]

Distr: Naxos

När familjen Dallapiccola från staden Pazin i dåvarande Österrike-Ungern (numera Kroatien) mot slutet av första världskriget 1917 ansågs vara "politiskt opålitlig" tvångsflyttades familjen till Graz. Staden gav sonen **Luigi Dallapiccola** (1904–75) motstridiga känslor; förnedring över att hans far var tvungen att dagligen rapportera till polisen, sorg över att ha fördrivits från sitt hem och en oro över hur framtiden skulle bli. Samtidigt hade Graz ett produktivt operahus. Där såg Dallapiccola över 80 föreställningar under sina 20 månader i staden. Enligt egen utsago lär det ha varit under Wagners *Den flygande holländaren* som han bestämde sig för att bli kompositör.

Efter krigsslutet fick familjen återvända till hemstaden, men redan 1922 flyttade Dallapiccola till Florens, som kom att bli hans hemstad, för att studera komposition. Efter att ha sett Arnold Schönbergs *Pierrot Lunaire* tog han till sig dennes tolvtonsteknik.

Till skillnad från den österrikiske kompositören, som arbetade kring en ensam tolvtonsskala skapade Dallapiccola ett eget språk och i enaktaren *Fången* (*Il prigioniero*) från 1949 återfinns hela tre skalor benämnda *bönen*, *hoppet* och *brodern*. Operan skrevs till libretto av Dallapiccola själv, men baserades på *La torture par l'espérance* (hoppets tortyr) av den franske symbolisten Auguste Villiers de l'Isle-Adam och *La Légende d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak* av den belgiske författaren Charles de Coster. *Fången* var den tredje delen i en trilogi om frihet och fångenskap och var en reaktion på de fascistiska diktaturens framväxt i Europa. I Sverige uppfördes verket för första gången konsertant 1957 i Stockholms konserthus och sceniskt 1962 på Kungliga Operan.

År 2017 sattes *Fången* upp på Oper Graz under ledning av dirigenten **Dirk Kaftan** varifrån denna liveinspelning gjordes. Om Esa-Pekka Salonens inspelning från Stockholm 1992 – som även om-

fattade Dallapiccolas körverk *Canti di prigionia* från 1942–44 – hade en tydlig hårdhet så är Kaftans tolkning mjukare och något förvånande mer humoristisk. Detta trots den inledande prologens Orffska klanger och hjärtskärande sångparti, där fångens mor beskriver sin största mardröm, att hennes son i storinkvisitorns fängelse ska dö.

I ett samtal mellan de två berättar fången att han ingetts hopp om frihet då fångvaktaren kallat honom "broder". När han senare ser att celldörren lämnats öppen försöker han fly, smiter förbi två präster (tenoren **Roman Pichler** och barytonen **David McShane**), som befinner sig helt uppe i ett djupt filosofiskt samtal, och lyckas ta sig ut i en trädgård. I operans sista scen blir han dock fångad av storinkvisitorn (som tidigare förklätt sig till fångvaktaren), som tar honom till avrättning. Känslan av att förhoppningen om frihet kan vara den värsta tortyren dröjer kvar efter fångens sista förtvivlade och chockade: "*Libertà?*"

Överlag är sånginsatserna stabila, med ett stort plus för den tydliga textningen. Modern är känsligt men något ostabilt sjungen av **Aile Asszonyi**, medan fången i basbarytonen **Markus Butters** gestalt har en nästintill Mozartska ton som för tankarna till en Leporello eller Figaro, vilket bidrar till en lätthet som känns ovanlig för den ofta tunga tolvtonsmusiken. **Manuel von Sendens** karaktäristiska tenor passar utmärkt till fångvaktaren/storinkvisitorns vilseledande och maktfullkomliga bödel. Grazer Philharmonisches Orchester bygger fint upp Dallapiccolas tre skalor och är tillsammans med Grazeroperans kör en imponerande medspelare i den dramatiska handlingen. De lyfter Dallapiccolas ibland motsträviga tongångar. ■ Bodil Hasselgren

Arenan i Verona

KulturResor

SVENSKA KULTURRESOR AB

Utresor från Stockholm, Göteborg,
Köpenhamn, Oslo och Helsingfors
2018

Operafestival i Savonlinna

NYÅRSFIRANDE I WIEN 2018/2019

Reguljärflyg/buss: 28/12 2018-2/1 2019 **Bokning öppen!**

Wienerphilharmonikernas Nyårskonsert i Gyllene Salen på Musikverein!

Årets dirigent - Christian Thielemann.

Kejsarbalen - "Le Grand Bal" på slottet Hofburg.

Läderlappen på Staatsoper och My Fair Lady på Volksoper.

Spanska Ridskolan - Grinzing - Wienerwald - Mayerling.

Stadsrundtur med buss! Besök på Schönbrunn slott.

Svenskspråkig lokalguide! Svensk och tyskspråkig färdledning!

OPERARESA TILL GLYNDEBOURNE OCH LONDON

Reguljärflyg/buss: 5-9/7 **Bokning pågår!**

Royal Opera House London - Covent Garden

6/7: "Don Giovanni" av W A Mozart

Glyndebourne Festivalen 2018

7/7: "Pelléas et Mélisande" av Claude Debussy

**Utmärkta biljetter. Centralt belägna Strand Palace Hotel! Reguljärflyg med SAS!
Stadsrundtur med buss och svenskspråkig lokalguide och färdledare**

SAVONLINNA OPERAFESTIVAL

Reguljärflyg/buss: 22-26/7 **Bokning pågår!**

Helsingfors: 4-stjärniga Hotel Seurahuone, känt som "Societetshotellet"

Bussresa till Savonlinna: 4-stjärniga Hotel Krunnupuisto.

Fästningen Olofsborg, Kärämäki Träkyrka, natursköna åsen Punkaharju.

På hemresa besök i Svenskstaden Borgå med Runebergs Museum.

OPERAUPPLEVELSER PÅ OLOFSBORG

23/7: "OTELLO" av G Verdi, 24/7: "SPADER DAM" av P Tjajkovskij
och 25/7: "FAUST" av C Gounod

KONST- OCH MUSIKRESA TILL BERLIN OCH POTSDAM

Reguljärflyg/buss: 28/7-2/8

Berlin 2018 - "Kulturstad Europa"

Berlin med sina världsberömda operascener, konserter och muséer,
lockar idag till fler besök än tidigare.

Konstens Berlin - Ett magnifikt Museutbud:

Alte och Neue Nationalgalerie, Gemäldgaleri, Samlung Berggruen,
Hamburger Bahnhof, Egyptiska muséet och Pergamonmuséet

Musikens Berlin - Opera och Filharmoni

Staatsoper Unter den Linden, Komische Oper Berlin och Berlins Philharmonie

Det "nya" och "gamla" Berlin upplever vi under vår omfattande Kultursightseeing
i den återförenade, idag "Gränslösa Staden".

**4-stjärnigt centralt boende! Lokalt färgade måltider inkl drycker
Svenskspråkig konstguide.**

KONSTRESA I SCHWEIZ

KONST, MUSIK OCH NATUR

Reguljärflyg/buss: 8-15/8 **Bokning pågår!**

KONSTUPPLEVELSER

Luzern - Samlung Rosengart, Kunstmuseum Luzern

Martigny - Fondation Pierre Gianadda, Vevey - Musé Jenisch

Lausanne - Collection de l'Art Brut, Bern - Kunstmuseum Bern, Paul Klee Zentrum

Basel - Kunstmuseum Basel, Fondation Beyler, Museum Jean Tinguely

Zürich - Kunsthaus Zürich, Sammlung E G Bühle, Baden - Stiftung Langmatt

Winterthur - Sammlung Oscar Reinhart "Am Römerholz", Kunstmuseum Winterthur

OPERA KONSERT: - Opernhaus Zürich och Grand Théâtre de Genève

**Konstinformatör: Thomas Kjellgren,
tidigare konsthallschef vid Kristianstads Konsthall**

OPERAFESTIVALEN I VERONA OCH "LA FENICE"-OPERAN I VENEDIG

Reguljärflyg/buss: 22-26/8 **Bokning pågår!**

Verona - Romarstad med magnifik arena.

Venedig - kanalernas, kyrkornas, musikens stad

OPEROR på ARENA di Verona

22/8: "Carmen" av G Bizet och 23/8: "AIDA" av G Verdi

OPERA på La FENICE-OPERAN i VENEDIG

24/8: "Il Barbiere di Siviglia" av G Rossini

Kultursightseeing i Verona och Venedig.

Hotell i absoluta centrum. Svensk- och italiensspråkig färdledning.

KONST OCH OPERA I MOSKVA

Reguljärflyg/buss: 10-15/9

Kultursightseeing i centrala delar av Moskva med vår
svenskspråkiga lokalguide. Historisk vandring genom Kreml.

KONSTUPPLEVELSER

Pusjkinmuseet och Tretiakovgalleriet i Moskva, Museigodset Abramtsevo,
nya Tretiakovgalleriet, Sergiej - Possad.

OPERA OCH BALETT PÅ BOLSHOITEATERN

Rutinerad svensk färdledning och svenskspråkig kulturguide

VENEDIG - OPERA OCH KONST

Reguljärflyg/buss: 5-7/10 **Bokning öppen!**

La Fenice Operan: "La Traviata" av G. Verdi 5/10

Konstupplevelser: Peggy Guggenheim Collection,
Galleria Del 'Accademia, Dogepalatset

4-stjärnigt Hotell i Absoluta centrum, svenskspråkig lokalguide och färdledning

ST PETERSBURG - MUSIK OCH KONST

Reguljärflyg/buss: 28/11-2/12 **Bokning öppen!**

**Kultursightseeing med vår svenskspråkiga lokalguide som med 20 årigt
boende i St Petersburg har unika specialkunskaper om sin hemstad.**

Historiska visningar: Vinterpalatset, Peterhof, Jusopovpalatset,

Tsaryn Tsarskoje Selo och Katarinapalatset med Bärnstensrummet

Konstvisningar: Eremitaget och Ryska Museet.

Opera och balett på Marinskijoperan, Hermitagetatern och Mikhailovskiteatern

4-stjärnigt boende! Lokalt färgade måltider! Svensk färdledning!

VERDI FESTIVALEN I PARMA, Italien med besök i Busseto-Parma-Modena- Sabbioneta-Mantova-Cremona

Reguljärflyg/buss: 28/9-3/10

I Verdis Fotspår - en Musik- och Kulturreisa fylld av
spännande operahistoria under årets operafestival.

Opera- och konsertupplevelser

28/9 "Un Giorno di Regno" på Teatro Verdi i Busseto

29/9 "Trubaduren" på Teatro Farnese i Parma

30/9 "Attila" på Teatro di Regio i Parma

Besök på Teatro Pavarotti i Modena och på 1500-tals
teatern i Sabbioneta. Vår resa i Verdis hembygd omfattar
besök och upplevelser på kända platser och miljöer i
Verdis liv. I Parma bor vi på kända 4-stjärniga hotell
Toscanini och i Busseto på hotell "I due Foscarini".

**Gastronomisk utflykt! Kultursightseeing!
Musikinformatör! Svenskspråkig färdledning.**

Svenska KulturreSOR AB

Davidshallsg 21, Box 17554, 200 10 Malmö Tel 040-10 35 70, 0735-33 41 34

www.kulturreSOR.se info@kulturreSOR.se

ULLA SALLERT 1923–2018

† Operett- och musiksångerskan Ulla Sallert har avlidit 95 år gammal. Hon studerade sång vid Musikaliska Akademien i Stockholm (utexaminerad 1943) för Joseph Hislop och senare för Arne Sunnegårdh och Dagmar Gustafson. Sallert hade först tänkt bli operasångerska inom mezzofacket. Genom engagemang på Oscarsteatern i Stockholm med debut i operetten *Serenad* 1944 fann hon sig snart specialiserad inom operett och musikal.

På 1950-talet var hon Sveriges mesta musikalskådespelerska. Hon spelade huvudroller i *Oklahoma*, *Annie Get Your Gun*, *South Pacific*, *Kiss Me Kate* och *Guys and Dolls*, de flesta på Oscarsteatern. Särskilt stor framgång hade hon som Eliza Doolittle i succén *My Fair Lady*, f.ö. Sverigepremiär, som spelades på Oscars 1958–61 i 766 föreställningar. Där spelade hon mot Jarl Kulle, som gestaltade professor Higgins. Sallert gjorde också titelrollerna i operetter som *Sköna Helena*, *Madame Pompadour*, *Csardasfurstinan*, *Tre valser* och *Glada änkan*.

Ulla Sallert betraktades som specialist på musikal och hon hjälpte till att etablera genren i Europa. Hon gästspelade på Volksoper i Wien, först i musikalen *Wonderful Town* 1956, sedan i *Kiss Me Kate*.

En höjdpunkt i hennes karriär var ett engagemang på Broadway, där hon gjorde La Comtesse Diane de Vobrillac i uruppförandet av musikalen *Ben Franklin in Paris*, först i Philadelphia och sedan i New York 1964–65. Hon är den enda svensk som fått en huvudroll i en Broadwaymusikal specialskrivna för sig.

Sallert var också verksam som talskådespelerska, hon gav konserter och krogshower, sjöng flitigt både visor och schlager. Hennes sista roll var som hertiginnan i musikalen *Me and My Girl*, som hon gjort i flera uppsättningar i början av 2000-talet. Denna insats gav henne också en Guldmask 2002. :||

Foto: Ingemar Jernberg

ÅKE HARNESK 1926–2018

† Den mångsidige tenoren **Åke Harnesk** har gått ur tiden strax före sin 92-årsdag. Han utbildade sig vid Calle Flygares teaterskola i Stockholm. Det blev sångstudier för Ragnar Hultén, och dans för bl.a. Graham Tainton. Harnesk var en mycket allsidig artist, främst inom operett- och musikalfacket men även som revyartist. Debut på Oscarsteatern 1958 i Leo Fall-operetten *Madame Pompadour*. På Oscars kom han att stanna i fyra säsonger. Genombrottet kom som Boni i *Csardasfurstinnan*

1963 på Stora Teatern i Göteborg, som blev Harnesks hemmascen i 20 år. Samma roll gjorde han även 1976 i Folke Abenius succéuppsättning.

Åke Harnesk blev en stor publikfavorit hos Göteborgspubliken med sina personliga och durkdrivet virtuosa stil och genom att även i komiska roller ge tolkningarna djupare undertoner. Han var en artist som kunde inta en scen och få andra medverkande att lyfta sig i spelet.

Han medverkade i talrika produktioner: som kung Menelaus i *Sköna Helena* mot Berith Bohm och Sven-Olof Eliasson, titelrollen i *Orfeus i underjorden* mot Rut Jacobson, Richthofen i *Tiggarg studenten* (en Abenius-uppsättning, tv-sänd), som konferencieren i *Cabaret*, Lilleman i *Stoppa världen*, Finch i *Hur man lyckas i affärer*. Med stor framgång gjorde han även betjäntrollerna i *Hoffmanns äventyr* och ytterligare några operaroller blev det, som t.ex. cirkusdirektören i *Brudköpet* och Peppe i Donizettis enaktare *Rita*. Det sista Harnesk kom att göra på Stora Teatern var nedrustningsgeneralen Nelson i Lars Johan Werles och Tage Danielssons megasuccé *Animalen* 1979 – en uppsättning som spelades under flera år. Det blev gästspel med den här produktionen på Kungliga Operan i Stockholm, vid festspelen i Bergen och vid majfestspelen i tyska Wiesbaden.

Från 1975 medverkade Harnesk i tio revyer hos Hagge Geigert på Lisebergsteatern, där hans komiska begåvning fick blomma ut. Filmdebut i Göran Genteles *Sängkammartjuven* 1959. Han medverkade också i tv-serierna *Mor gifter sig*, *Polisen som vägrade ge upp* och *Polisen och domarmordet*. :||

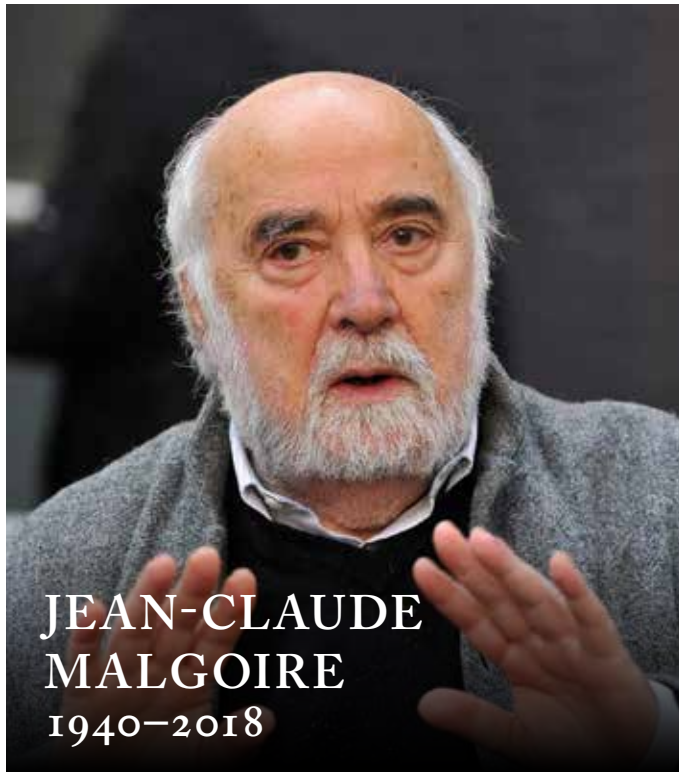
Foto: Xxxx Xxxx

IRWIN GAGE 1939–2018

† Den amerikanske pianisten och romansackompanjatören **Irwin Gage** har avlidit efter en längre tids sjukdom. Han blev 78 år gammal. Gage föddes i Cleveland, Ohio. Han studerade piano, musik- och litteraturvetenskap vid University of Michigan och på Yale. I Wien undervisades han av romansspecialisten Erik Werba.

Som romansinterpret var Irwin Gage en flitig samarbetspartner med den yppersta sångareliten, som t.ex. Arleen Auger, Brigitte Fassbaender, Elly Ameling, Dietrich Fischer-Dieskau, Peter Schreier, Christa Ludwig och Walter Berry. Själv upplevde jag Gage flera gånger i Stockholm, bl.a. som ackompanjatör när Hermann Prey framförde Franz Schuberts sångcykel *Die schöne Müllerin* i Konserthuset.

Under åren 1979 till 2005 undervisade Gage i romansinterpretation vid Hochschule für Musik und Theater i Zürich. År 2001 fick han en professur i romansinterpretation vid Hochschule i Saarbrücken. :|| Sören Tranberg

JEAN-CLAUDE
MALGOIRE
1940–2018

Foto: Xxxxx Xxxxx

† Dirigenten Jean-Claude Malgoire har avlidit i en ålder av 77 år. Han föddes i Avignon och inledde sin bana som oboist och studerade vidare vid Musikkonservatoriet i Paris. År 1966 grundade han sin orkester La Grande Écurie et la Chambre du Roy, en ensemble på tidstrogna instrument, som tillsammans med honom nådde världsrykte. De har på skivbolagen Astrée och CBS spelat in åtskilliga operor av Händel, Monteverdi, Lully, Rameau, Gluck, Vivaldi men också Mozarts tre da Ponte-operor.

Förutom specialiserade barocksångare medverkade på inspelningarna även världsnamn som Arleen Auger, Barbara Hendricks, Ileana Cotrubas och René Jacobs som countertenor. För svensk publik är Malgoire kanske mest känd för att ha dirigerat *Poppeas kröning* på Drottningholms Slottsteater 1976, med Elisabeth Söderström i titelrollen. 🎭 Göran Gademan

TIDSKRIFTEN OPERA

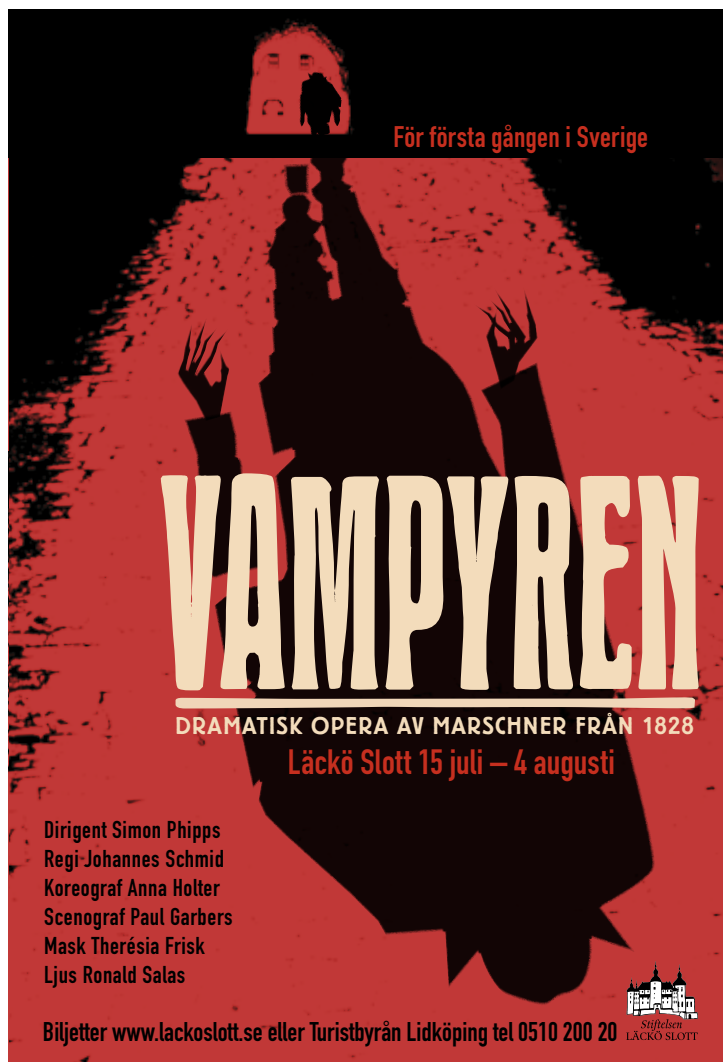
HÖSTNUMRET UTKOMMER DEN 14 SEPTEMBER

- ◆ Vår frilansmedarbetare Louise Fauvelle, som är stationerad i Paris, har intervjuat Peter Mattei. Intervjun ägde rum när vår svenske storsångare sjöng Amfortas i Parsifal på Opéra Bastille.
- ◆ Ingvar von Malmborg har besökt Teatr Wielki i Warszawa och rapporterar om operalivet i Polens huvudstad.
- ◆ Dessutom innehåller höstnumret bland mycket annat även rapporter från festspelen i Bayreuth (nyuppsättning av Lohengrin med Roberto Alagna och Anja Harteros), Salzburg, München (Nina Stemme som Kundry i Parsifal) och Aldeburgh. OPERA bevakar givetvis också de svenska sommaroperascenerna.

Fr. v.: Peter Mattei i Parsifal, Opéra Bastille i Paris 2018
Foto: Emilie Brouchon
Teatr Wielki i Warszawa
Mästersångarna i Nürnberg, Bayreuth 2017. Foto: Enrico Nawrath
Die Gezeichneten, Komische Oper Berlin 2018. Foto: Holger Jacobs

För första gången i Sverige

VAMPYREN

DRAMATISK OPERA AV MARSCHNER FRÅN 1828
Läckö Slott 15 juli – 4 augusti

Dirigent Simon Phipps
Regi: Johannes Schmid
Koreograf Anna Holter
Scenograf Paul Garbers
Mask Theresia Frisk
Ljus Ronald Salas

Biljetter www.lackoslott.se eller Turistbyrån Lidköping tel 0510 200 20

Norrlandsoperan presenterar

Mästerverk av Verdi & okänd opera av Bach

La Traviata
Premiär 6 okt 2018

Musik: Giuseppe Verdi, libretto: Francesco Maria Piave.
Dirigent: Eric Solén, regi, scenografi & ljusdesign: Linus Fellbom,
kostymdesign: Silvia Aymonino

Vi – en okänd opera av Bach
Premiär 14 mars 2019

Musik: Johann Sebastian Bach, koncept, koreografi & regi: Jon R Skulberg, dirigent/musikaliskt arrangemang: Olof Boman, nykomponerad musik: Siri och Thomas Jennefelt, scenografi: Maja Ziska, kostymdesign: Bente Rolandsdotter, ljusdesign: Kerstin Weimers

Huvudsponsorer
VK arkitektkopia

NO

Boka nu
för paketpris
norrlandsoperan.se

IGOR STRAVINSKY
THE FOX
&
KURT WEILL
THE SEVEN DEADLY SINS
BALLET WITH SONGS TEXT BY BERTOLT BRECHT

MUSIKALISK LEDNING
ANNA
CHRISTENSSON

REGI
DAN
TURDÉN

20 JUNI - 9 JULI
ÅRSTA TEATER

BILJETTER
kamraterna.com
0704-800056

KAMRATERNAopera.

Sm.Op.
smalandsoperan.se

Georges Bizets Opera

CARMEN

Libretto av Henri Meilhac & Ludovic Halévy
I regi av Åsa Elmgren
och Björn Elmgren
Åseda Folkets Park 21.7–12.8 2018

smalandsoperan.se/biljetter
Biljetter kan även köpas hos ombud:
Uppvidinge kommun 0474-470 00
Kosta Boda Art Hotel 0478-348 30
Hotell Cardinal 0470-72 28 00
Hotell Olof 0474-108 36

Läs mer om
hotellpaket
och
operamenyer på
smalandsoperan.se

KULTURRÅDET

Uppvidinge
KOMMUN

REGION
KRONBERG

Studieförbundet
Vuxenskolan

Växjö
kommun

KUNGLIGA OPERAN
operan.se
Bilj. tfn: 08-791 44 00

Puccini **Madama Butterfly**: 22/9, 2, 17, 20, 23, 26, 30/10, 20, 27, 29/11, 3, 6/12.

Bohlin **Tristessa**: 6 urpremiär, 9, 13, 16, 19, 22, 25, 29/10, 1/11.

Verdi **Aida**: 27, 31/10, 6, 10, 13, 16, 19, 22, 26, 30/11, 4, 7/12.

Verdi **Rigoletto**: 24 premiär, 28/11, 1, 11/12.

FOLKOPERAN
folkoperan.se
Bilj. tfn: 08-616 07 50

Massenet **Don Quijote**: 20/9 premiär, 22, 23, 26, 28, 30/9, 2, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 25/10, 8, 10, 11, 14, 16, 17, 20, 23, 24, 27, 29, 30/11.

GÖTEBORGSOPERAN
opera.se
Bilj. tfn: 031-13 13 00

Puccini **Madame Butterfly**: 1 nypremiär, 5, 7, 9, 12, 15, 21, 23, 27, 30/9, 2, 4/10.

Menken **Ringaren i Notre Dame**: (musikal): 22 premiär, 26, 28, 29/9, 3, 5, 6, 7, 13, 14, 26, 27, 30/10, 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 27, 28, 30/11.

Wagner **Rhenguldet**: 17 premiär, 21, 25, 29/11, 2, 5, 7, 9/12.

WERMLAND OPERA
wermlandopera.com
Bilj. tfn: 054-21 03 90

Kirkpatrick **Something Rotten!** (musikal): 8 premiär, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24/11.

**MALMÖ OPERA
OCH MUSIKTEATER**
malmoopera.se
Bilj. tfn: 040-20 85 00

Bernstein **West Side Story**: 31/8 premiär, 2, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30/9, 5, 6, 7, 16, 18, 19, 26, 27/10, 3, 4, 20, 22, 23, 28/11.

Verdi **La Traviata**: 17 premiär, 21, 25/11, 1, 4, 9/12.

NORRLANDSOPERAN
norrlandsoperan.se
Bilj. tfn: 090-15 43 47

Verdi **La Traviata**: 6 premiär, 9, 11, 13, 16, 18, 20, 23, 26, 28, 30/10, 1/11.

DROTTNINGHOLMSTEATERN
dtm.se
BiljettDirekt, tfn: 077-170 70 70

Rameau **Pygmalion**: 28 premiär, 31/7, 2, 4, 5, 7, 9, 11/8.

Rossi/Zivkovic **Syskonen i Mantua**: 8 urpremiär, 11, 13, 15, 17, 20, 22/9.

LÄCKÖ SLOTT
lackoslott.se
info@lackoslott.se / Bilj.tfn 0510-48 46 60

Marschner **Vampyren**: 15 Sverigepremiär, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 27, 28, 31/7, 1, 3, 4/8.

OPERA PÅ SKÄRET
operapaskaret.se
biljetter@operapaskaret.se / Bilj.tfn 0580-711 00

Donizetti **Kärleksdrycken**: 14 premiär, 21, 22, 27/7, 2, 3, 9, 10, 24/8.

Verdi **Don Carlo**: 28 premiär, 29/7, 4, 5, 11, 12, 16, 18, 19, 23, 25, 26/8.

VADSTENA-AKADEMIEN
vadstena-akademien.org
biljett@vadstena-akademien.org / Bilj.tfn 0455-61 97 00

Gamla teatern
Unander-Scharin **Riddartornet**: 5 premiär, 6, 8/7.

Vadstena slott – Bröllopsalen
Düben/Desfontaines/Lully: **Solen och Nordstjärnan**: 20 premiär, 23, 24, 26, 27, 29, 30/7, 2, 3, 5, 6, 8/8.

SMÅLANDSOPERAN
smop.se
biljetter@smalandsoperan.se / Bilj.tfn 0474-470 00

Bizet **Carmen**: 21 Premiär, 25, 28, 29, 31/7, 1, 4, 5, 7, 8, 11, 12/8.

VATTNÄS KONSERTLADA
konsertladan.se
Bilj.tfn 0248-79 72 00

Schnelzer **Norrmalmstorgsdramat**: 13 urpremiär, 14, 18, 20, 21, 22/7.

30/6 HYPERMNESTRA

Cavalli. D: Christie. Baráth, Pe, Hulett, Quintas, Wilde, Dolcini, Gregory, Webb, Fisher, Ferreira.

Föreställning 18/6 2017, Glyndebourneoperan.

7/7 DON GIOVANNI

Mozart. D: Rhorer. Sly, di Piero, Buratto, Breslik, Leonard, Fuchs, Baczyk, Leigh.

Föreställning 8/7 2017, Ärkebiskopens teater, Aix-en-Provence.

14/7 FRA DIAVOLO

Auber. D: Macdonald. Osborn, Candia, Ganassi, Misseri, Sarra, Verna, Ballestra, Pamio.

Föreställning 8/10 2017, Costanziteatern, Romoperan.

21/7 MEDEA

Cherubini. D: Barlow. Davidsen, Romanovskij, Iniesta, Lupinacci, Adam. Föreställning 28/10 2017, O'Reilly-teatern, Wexford.

28/7 FIDELIO

Beethoven. D: Soustrot. Byström, Johansson, Sebestyén, Stille, Morgny, Zethner, Schwinghammer.

Konsertant framförande 23/1 2016, Malmö Live.

30/7 MANTELN

Puccini. D: Petrenko. Koch, Westbroek, Lee, Conners, Snell, Mahnke.

Föreställning 17/12 2017, Bayerische Staatsoper, München.

1/8 SYSTER ANGELICA

Puccini. D: Petrenko. Jaho, Schuster, Mahnke, Zubanovich.

Föreställning 17/12 2017, Bayerische Staatsoper, München.

2/8 GIANNI SCHICCHI

Puccini. Maestri, Feola, Schuster, Breslik, Power, Zanetti, Rieger, Snell.

Föreställning 17/12 2017, Bayerische Staatsoper, München.

11/8 LUCREZIA BORGIA

Donizetti. D: Armiliato. Stoyanova, Abdrazakov, Iervolino, Flórez, Haji, Bintner.

Föreställning 27/8 2017, Stora festspelshuset, Salzburg.

18/8 2018 BIRGIT NILSSON 100 ÅR – MASKERADBALEN

Verdi. D: Santi. Tucker, Nilsson, Merrill, Madeira, Dobbs.

Föreställning 1/12 1963, Metropolitanoperan, New York.

27/8 HÖSTSONATEN

Fagerlund. D: Stasevska. von Otter, Sunnegårdh, Hakala, Juntunen, Söderlund. Direktsändning från Berwaldhallen.

8/9 SPELAREN

Prokofjev. D: Young. Uljanov, Guseva, Didyk, Watson, Ebenstein, Maximova, Larsen.

Föreställning 7/10 2017, Wiener Staatsoper.

15/9 SNÖFLICKAN

Rimskij-Korsakov. D: Sokhiev. Seliverstova, Kadurina, Netjajeva, Azizov, Volkov.

Föreställning 15/6 2017, Bolsjojteatern, Moskva.

22/9 HERR ARNES PENNINGAR

Nystroem. D: P. Ringborg. Sporsén, Falk Winland, Almgren, Lind, Paulsson, M. Persson.

Konsertant framförande 23/4 2017, Göteborgsoperan.

29/9 VAMPYREN

Marschner. D: Phipps. Öberg, Holmberg, Lindström, Liljas.

Föreställning i juli 2018, Läckö slott.

**Folkets Hus
och Parker**

OPERA LIVE

6/10 AIDA

Verdi. D: Luisotti. R: Frisell.

Netrebko, Rachvelishvili, Antonenko, Kelsey.

Direktsändning från Metropolitan, New York.

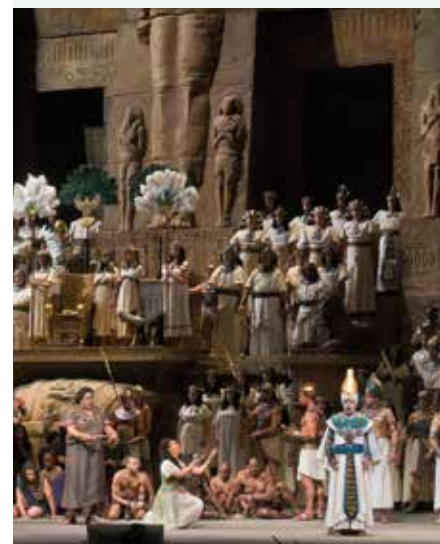

Foto: Copy/Moscow

20/10 SIMSON OCH DELILA

Saint-Saëns. D: Elder. R: Tresnjak.

Alagna, Garanča, Naouri.

Direktsändning från Metropolitan, New York.

27/10 FLICKAN FRÅN VÄSTERN

Puccini. D: Armiliato. R: del Monaco. Westbroek, Kaufmann, Lučić.

Direktsändning från Metropolitan, New York.

10/11 MARNIE

Muhley. D: Spano. R: Mayer. Leonard, Kelly, Graves, Davies, Maltman.

Direktsändning från Metropolitan, New York.

15/12 LA TRAVIATA

Verdi. D: Nézet-Séguin. R: Mayer. Damrau, Flórez, Kelsey.

Direktsändning från Metropolitan, New York.

livepabio.se

facebook.com/livepabio

twitter.com/livepabio

instagram.com/livepabio

youtube.com/folketshusparker

PRAKTSÅNG I STÄLLET FÖR MAGKNIP

Under en besvärlig tid i mitt liv smet jag ofta iväg till Stockholmsoperan för att på lyssnarplats tanka kulturens optimala livs- och kvinnokraft. Jag minns särskilt Puccinis *Flickan från Västern*, där Nina Stemme sjöng saloonvärdinnan som räddade sin älskade från galgen med pistol i hand. Där satt jag och njöt, kväll efter kväll. Helt skamlöst.

Likadant med *Tristan och Isolde*, *Turandot*, och *Salome!* Jag slog mig in minst sju gånger på *Salome*, och där Nina Stemme sjöng om att kyssa Johannes, eremiten som avvisat henne, och därför halshuggits (det är Oscar Wildes story, inte min). Nina Stemme, som i år får det internationella priset-priset i nobelklass, nej musik skulle jag skriva. Men inte så fel, för Birgit Nilsson-priset är på nästan nio miljoner, och kommer framgent att delas ut av en kunglig akademie som efter metoo städat upp i sexismen och dessutom behållit sin kvinnliga ständiga sekreterare. Jag talar förstås om Musikaliska Akademien.

Jag googlar på Birgit Nilsson, får upp 2 680 000 träffar. Fan far i mig och jag googlar vidare på hennes hundraårskollega Ingmar Bergman: 330 000 träffar. I det perspektivet kan man häpna över SVT:s kulturmansfrossa på Ingmar, inte minst hans magknip och "dämoner" saluförs som märkvärdigheter. Visst, jag älskar *Scener ur ett äktenskap*, tack för den, men mer tacknämligt är att SVT satsat så mycket på kulturkvinnan Birgit, en av allt att döma så större världskändis än Ingmar!

Opera, invänder ni, kan inte konkurrera med (svår) film. Hm, tror inte det är så enkelt. Birgit var mycket mer folklig, liksom opera är, när den får chansen, *check* Italien. Och i dag, med fullsatta biosända föreställningar över hela Sverige, är vi snart också där.

No offense, men Bergmans mullrande tarmar har inte en chans när världskändisen Nilsson tar ton. Och inte heller när hennes symboliska döttrar öppnar munnen. Som på Göteborgsoperans magnifika hyllningskonsert på Birgit Nilssons hundraårsdag den 17 maj, som också var tv-sänd.

Har Bergman genererat så många symboliska söner, tänker jag hädiskt. Ett manligt snille är sig själv nog, men ett snille i La Nilssons klass har som den bonddotter hon var gödlat. Skörden är stor: Nina Stemme, Katarina Dalayman, Elisabet Strid, Iréne Theorin, AnnLouice Lögdlund, Annalena Persson och stjärnskottet Christina Nilsson. Med raseri, smärta och lidelse sjöng de Birgit Nilssons paradroller: den äregiriga Lady Macbeth, den laglöst älskande Aida, den hämndgiriga Elektra, den ståtliga Brünnhilde (som störtar gudapatriarkatet!), den livsfarligt kåta Salome, Isolde i sin orgasmiska dödsaria. Icke att förglömma metoo-prinsessan Turandot, som låter halshugga sina friare (Puccinis story, inte min) som hämnd för att hennes anmoder våldtogs och mördades. Och som kronan på verket: världssopranernas framförande av Valkyrieritten som en hyllning till systerskapets makt.

Jag tror möjligen Wagner roterade obekvämt i sin grav. Vad Bergman gjorde i sin vill jag inte ens föreställa mig. :||

Ebba Witt-Brattström

Mitt i Borlänge
ligger museet till Jussi Björlings minne.

Se den stora utställningen!

Två våningar med bl. a. ett dussintal scendräkter.

Lyssna till Jussis många inspelningar och se honom på video!

Fördjupa dig i böckerna, klippen och programmen!

Försäljning: bl. a. stort urval av CD och DVD med Jussi.

*”Av alla sångarmuseer, är Björlings bäst”
(The Gramophone)*

Juni-augusti: mån-fre 11-17, lör & sön 11-15
(midsommarafton och midsommardagen stängt)
Övriga året: tis-fre (utom helgdagar) 12-17

Borganäsvägen 25, 784 33 Borlänge
Tel 0243-742 40, e-post: jussibjorlingmuseet@borlange.se
www.borlange.se/jussibjorling

DEN MAGNIFIKA OPERAN AV
VINCENTO BELLINI

NORMA

PREMIÄR YSTAD TEATER 27/7
PÅ TURNÉ SOMMAREN 2018
I SVERIGE OCH DANMARK

FRAMFÖRANDET PRESENTERAS I
ORIGINALSTÄMMNING A=432 HZ!
MISSA INTE DET UNIKA TILLFÄLLET
ATT HÖRA VERKET SOM BELLINI
SJÄLV SKREV DET!

ETT PORTRÄTT AV EN STARK KVINNA
I EN BERÄTTELSE KANTAD AV KÄRLEK,
HÄMNBEGÄR OCH MYSTICISM.
EN OPERA FYLLED AV DEN BÄSTA
BEL CANTO-MUSIKEN!

ETT INTERNATIONELLT SAMARBETE
MED CAMERATA GEMINIANI OCH
EUROPEAN ARTISTS ASSOCIATION

INFO OM TURNÉ OCH BILJETTER:
WWW.OPERAFABRIKEN.SE
INFO@OPERAFABRIKEN.SE

OPERAFABRIKEN

*Boka dina annonser
via vår samarbetspartner!*

Nr 4/2018 utkommer den 14 september och
bokningsstoppet är satt till den 24 augusti.

Alex Simonsson,
alex@sb-media.se

Swartling & Bergström Media
Birger Jarlsgatan 110
114 20 Stockholm
Tel 08-545 160 63. www.sb-media.se

ANNONSÖRER I DETTA NUMMER

Art and Theory Publishing | Birgit Nilsson Foundation | GöteborgsOperan | Kamraterna | Kungliga Operan
Jussi Björling-museet | Läckö slott | NorrlandsOperan | Operafabriken | Smålandsoperan | Svenska Kulturesor
Vadstena-Akademien | Your Next Tour AB | Östersjöfestivalen

Frun deltog glatt i hyllningarna på Birgit Nilssons hundraårsdag, och tittade bland annat på galan från Göteborgsoperan som sändes i SVT. Särskilt gladdes hon åt

Elisabet Strid i slutscenen ur *Salome*. Som i går mindes Frun hur hon sett La Nilsson i denna paradroll på 50-talet på Stockholmsoperan. Och hur drottning Louise uppe i kungalogen hade lagt händerna för ögonen

då Johannes döparens huvud lyftes ur brunnen. Även vid galan från Göteborgsoperan figurerade ett huvud, och eftersom Frun är väninna till en av de praktfulla åtta soprانerna, har hon fått litet insiderinformation. Här varnas känsliga läsare från att läsa vidare.

Redan på planeringsstadiet hade die Strid bett om ett avhugget huvud och på teatern hade man givetvis efterkommit hennes önskan. De hade tagit ett huvud som föreställde musikalartisten **Lars Hjertner** då han framställt kung Duncan, som så olycksaligt

mördas i Verdis *Macbeth* för ett par år sedan. Huvudet hade först fått avskiljas från ”kroppen” och sedan hade det ansetts litet väl blekt, varför det fick en sminktid precis som de åtta soprانerna.

På repetitionerna visade det sig att halsen var för lång, så en rekvisitör fick arbeta övertid med att försöka såga av huvudet en bit högre upp. Lars Hjertner, som för tillfället repeterade en musikal inför höstsäsongen, hade sin loge mitt emot den loge Elisabet Strid tilldelats. När hon kom från generalrepetitionen råkade de två mötas utanför logerna. Hon stirrade på honom som att det var någon hon mycket väl kände igen, men vars utseende hon inte kunde placera. Lars Hjertner log vänligt tillbaka. På själva konserten gick allt som smort, vilket var och en kan konstatera på SVT Play ända in i november. Halslängden var perfekt, men Frun undrar om die Strid nu kommit på vem det var hon mötte där i korridoren ... :||

Elisabet Strid som Salome

ÖSTERSJÖ- FESTIVALEN

MUSIK
MILJÖ
LEDARSKAP

22 AUG–1 SEP 2018

MISSA INTE
ÖSTERSJÖ-
KLIPPET!

ONS 22 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
MAHLERS ÅTTONDE SYMFONI
Högtidlig festivalinviqning
& säsongöppning

Sveriges Radios Symfoniorkester
Radiokören
Eric Ericsons kammarkör
Mikaeli kammarkör
St Jacobs kammarkör
Chorista, Hägerstens församling
Adolf Fredriks kyrkas diskantkör
och ungdomskör
Daniel Harding dirigent
Hanna Husåhr sopran
Lise Lindstrom sopran
Ida Falk Winland sopran
Karen Cargill mezzosopran
Marie-Nicole Lemieux alt
Simon O'Neill tenor
Christopher Maltman baryton
Shenyang bas

GUSTAV MAHLER: Symfoni nr 8
Biljetter: 250–895 kr

TOR 23 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
JUBILEUM FÖR BALTIKUM
Baltiska staterna 100 år

Sinfonietta Riga
Tallinns kammarorkester
Normunds Šnē dirigent
Marc Bouchkov violin

BOHUSLAV MARTINŪ: Konsert för två
stråkorkestrar, piano och pukor
PĒTERIS VASKS: Distant Light, violinkonsert
ERKKI-SVEN TŪÜR: Lighthouse
BÉLA BARTÓK: Musik för stränginstrument,
slagverk och celesta
Biljetter: 120–430 kr

FRE 24 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
VERDIS REQUIEM

Storslagen dramatik med kör,
orkester och solister

Kungliga Hovkapellet
Kungliga Operans kör
Göteborgsoperans kör
Domingo Hindoyan dirigent
Christina Nilsson sopran
Miriam Treichl alt
Daniel Johansson tenor
Anders Lorentzson bas

GIUSEPPE VERDI: Requiem
Biljetter: 200–795 kr

LÖR 25 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
EN SVENSK JAZZLEGENDAR
Den kände och okände
Jan Johansson

Storband och jazzsembler
Lennart Åberg musikalisk ledning, saxofon
Georg Riedel musikalisk ledning, bas
Rita Marcotulli piano
Hannah Holgersson sopran
Amanda Sedgwick saxofon
Magnus Lindgren saxofon, flöjt
Jan Allan trumpet
Mats Bergström gitarr

Musik av Jan Johansson
Biljetter: 120–430 kr

SÖN 26 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
ELDFÅGELN & PETRUSJKA
Gergiev dirigerar Stravinsky

Mariinskiteaterns orkester
Valery Gergiev dirigent

NIKOLAJ RIMSKIJ-KORSAKOV: ur Tsar Saltan
IGOR STRAVINSKY: Eldfågeln
IGOR STRAVINSKY: Petrusjka
Biljetter: 175–595 kr

MÅN 27 AUG KL 18.00 Berwaldhallen
HÖSTSONATEN

Bergmanfilmen som operasuccé
Konsertant version

Finlands nationaloperas kör och orkester
Dalia Stasevska dirigent
Anne Sofie von Otter Charlotte Andergast
Erika Sunnegårdh Eva
Tommi Hakala Viktor
Helena Juntunen Helena
Nicholas Söderlund Leonardo

SEBASTIAN FAGERLUND: Höstsonaten
Biljetter: 200–795 kr

TIS 28 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
ERIC ERICSON 100 ÅR

Östersjökörer hyllar
legendarisk körledare

Radiokören
Lettiska radiokören
Estlands filharmoniska kammarkör
Tõnu Kaljuste dirigent
Sigvards Kļava dirigent

RAMINTA ŠERKŠNYTĖ: uruppförande
ERIKS EŠENVALDS: A Drop in the Ocean
VELJO TORMIS: Järnets förbannelse
INGVAR LIDHOLM: ...a riveder le stelle
RICHARD STRAUSS: Der Abend
ARNOLD SCHÖNBERG: Friede auf Erden
Biljetter: 120–430 kr

ONS 29 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
KLASSISKT I FOLKTON
Beethoven, Tally, Stravinsky
och Haydn

Västerås Sinfonietta
Simon Crawford-Phillips dirigent
Emilia Amper nyckelharpa
Dan Svensson slagverk

LUDWIG VAN BEETHOVEN:
Coriolan, uvertyr
MIRJAM TALLY: Allikas, hommage
à Joseph Haydn
IGOR STRAVINSKY: Pulcinella
JOSEPH HAYDN: Satser ur bl a
Londonsymfonin, Avskedssymfonin,
Sorgesympfonin och Symfoni nr 4
Biljetter: 120–430 kr

TOR 30 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
SONGS OF SUNSET AND DAWN
Baltiska staterna 100 år

Litauens nationella symfoniorkester
Radiokören

Giedrė Šlekytė dirigent
Andrius Žlabys piano
Lina Dambrauskaitė sopran
Justina Gringyte mezzosopran
Edgaras Montvidas tenor
Nerijus Masevičius bas

ESA-PEKKA SALONEN: Pianokonsert
RAMINTA ŠERKŠNYTĖ: Songs of
Sunset and Dawn
Biljetter: 120–430 kr

FRE 31 AUG KL 19.00 Berwaldhallen
**FRÖST, SALONEN
OCH NORDIN**

Emerging from Currents and Waves

Sveriges Radios Symfoniorkester
Esa-Pekka Salonen dirigent och gestument
Martin Fröst klarinett och gestument
Virpi Pahkinen koreograf
Katrin Brännström scenograf

JESPER NORDIN: Emerging from
Currents and Waves, uruppförande
Biljetter: 175–595 kr

LÖR 1 SEP KL 19.00 Berwaldhallen
GRATTIS ESA-PEKKA!

Hyllningskonsert till Salonen

Sveriges Radios Symfoniorkester
Esa-Pekka Salonen dirigent
Truls Mørk cello

HEINRICH BIBER: Battalia
ESA-PEKKA SALONEN: Cellokonsert
LUDWIG VAN BEETHOVEN: Symfoni nr 7
Biljetter: 175–595 kr

Med reservation för ändringar.

balticseafestival.com Tel 08-784 18 00

I samarbete med:

Med stöd av:

BERWALDHALLEN
sverigesradio

Säsongen 2018/2019

Opera

Madame Butterfly

"En rent häpnadsväckande föreställning" GP

Av Giacomo Puccini

1 september-4 oktober

Rhenguldet

Den som tar makten över guldets får makten över världen.

Av Richard Wagner

17 november-9 december

Cavalleria rusticana & Pagliacci

Blodig vedergällning på Sicilien.

Av Pietro Mascagni & Ruggiero Leoncavallo

9 februari-31 mars 2019

Nyckeln till drömmarna & Vox humana

Drömmen om ett drömföihållande.

Av Bohuslav Martinů & Francis Poulenc

13 april-12 maj 2019

Figaros bröllop

Kärlek, intriger och total förvirring.

Av W.A. Mozart

16-26 maj 2019

Musikal

Disneys Ringaren i Notre Dame

Ett hisnande äventyr om vad det innebär att vara en hjälte.

Av Alan Menken, Stephen Schwartz och

Peter Parnell

22 september 2018-6 april 2019

Mitt livs berättelse

En gripande hyllning till vänskap som formar våra liv.

Av Neil Bartram

26 oktober 2018-3 februari 2019

En julsaga

Julmusikal baserad på Dickens klassiska berättelse.

Musikal i en akt av Tobias Ahlsell,

David Lundqvist och Anders Wängdahl

13-20 december

Return to the forbidden planet

Prisbelönt science fiction-musikal inspirerad

av Shakespeares *Stormen*.

Av Bob Carlton

15 mars-5 maj 2019

Abonnemang 2018/2019

Välj minst tre uppsättningar - vips har du ett abonnemang! Skapa ditt eget Ditt val-abonnemang på opera.se senast 31/8 så får du 20 % rabatt!

20%
rabatt!

GÖTEBORGS
OPERAN

Köp biljetter och läs mer på opera.se

goteborgsoperan
GÖdanskompani

@goteborgsoperan

@goteborgsoperan